

Г
БЭХТИЈАР
СЕЧИЛМИШ
В
ВАҢАБЗАДЭ
ӨСӨРЛӨРИ

Бәхтијар Ваһабзаде

СҢЧИЛМИШ ҒСҢРЛҢРИ

ИКИ
ЧИЛДҢ

АЗҢРБАЙҢАН ДҢВЛҢТ НҢШРИҢАТЫ
БАКЫ - 1974

Бәхтијар Ваһабзаде

СҢЧИЛМИШ ҒСҢРЛҢРИ

БИРИНЧИ
ЧИЛД

М. Ө. Ахундов адына
Азәрбајҗан Республикасы
Дөвләт КИТАПХАНАСЫ

АЗҢРБАЙҢАН ДҢВЛҢТ НҢШРИҢАТЫ
БАКЫ - 1974

140 344

A32

B27

7-4-3
166-74

© Азәрнәшр, 1974

Фәал нараһатлыг, заман гаршысында мә'нәви чаваб-
деһлик бүтүн дөвләрдә чидди поезијанын әләмәти
олмушдур. Бу кејфијјәт Бәхтијар Ваһабзадә ше'риндә
күчлүдүр. Јазычы Мәһди Хүсәјн вахтилә онун һаггында
јаздығы мөгаләләрдән бирини һеч дә тәсадүфи олмаја-
раг белә адландырмашды: «Нараһат шаир».*

Өзү дә нараһатлыг — бу поезијанын јалныз әләмәти
дејил, һәм дә билаваситә предметидир: шаир бир нечә
ше'риндә «нараһатлығы» ишыг, һәрәкәт, һәјат вә дири-
лик тәчәссүмү кими тәрәннүм едир:

Дүнјада јашамајан дүнјадан динчлик умар,
Јанмағында тапмалы динчилијини сәнәткар!

Ашағыдакы мисралары исә бүтүнлүкдә Бәхтијар
ше'ринин естетик вә әхлағи девизи кими гәбул етмәк
олар:

Јашамаг јанмагдыр,
јанасан кәрәк.

Һәјатын мә'насы јалныз ондадыр.
Шам әкәр јанмырса, јашамаг демәк,
Онун да һәјаты јанмағындадыр.

Әсрлә үзбәүз, тәкбәтәк сөһбәт, заманла һәмдәрд вә
һәмдәм бир шаирин дахили дүјғу вә дүшүнчәләри — бу
нараһатлығын бәдин ифадәсинин үсул вә формасыдыр.

Ады «ХХ әср» олан заманын образына шаирин јара-
дычылығында тез-тез раст кәлирик. Лакин Бәхтијар

поезијасында «заман» анлајышы дәгиг сәрһәдләре сыгдырылан конкрет-тарихи бир дөврүн — мүасирлијин һүдудларындан чох-чох кәнара чыхыр. Заманла үнсийәт бурада һәм дә тарих вә әбәдијәтлә, кәләчәклә мүсаһибә демәкдир; дәрин бәшәри дүшүнчәләрә далан, дүнјанын талеји үчүн һәјәчан кечирән шаирин дахили нитги, өз мә'нәви виңданы илә мүсаһибәси демәкдир. Кениш фәлсәфи мә'нада заман вә дүшүнән, лирик шаир «мән» — Бәхтијар ше'риндә поетик диалогун ики дәјишмәз, ики даими гүтбүдүр.

Лакин фәлсәфи «Заман» образы бу поезијада һеч дә һәр чүр конкретлик фәвгүндә дурмур, сәрһәдсиз, мүчәррәд символ тә'сири дә бағышламаыр; әксинә, шаирин милли, ичтиман вә естетик идеали илә билаваситә әләгәләнир.

Бәхтијар ше'риндә замана мараг — халгын мә'нәви әбәдијәтинә, мә'нәви «инди»синә вә кечмишинә олан мараг демәкдир. Заман ону јалныз халгын тарихи талеји илә, халгын мә'нәви вә әхлаги һәјат тәчрүбәси илә бағлылығы бахымындан дүшүндүрүр вә нараһат едир. Кечмиши дә, кәләчәји дә шаир мәһз «Вәтән тарихинин» сәһифәләри кими вараглајыр.

Бәхтијар поезијасында «саф» һалда тәбиәт тәсвири, демәк олар ки, јохдур. Азәрбајчан бурада һеч јердә халис «пейзаж» шәклиндә дејилдир. Һәтта Вәтән дә шаир үчүн, һәр шејдән әввәл, Заманы тәмсил едән сүрәт вә символ — әдәби-әхлаги јаддаш вә мә'нәви-тарихи бир виңдандыр. Шаир үчүн мүгәддәс олан һәр шеј мәһз «ана Азәрбајчанын» јаддашында әбәдиләшир вә горунур. Чүнки бу «јаддаш» кечичи вә өтәри јох, һәгиги вә милли олан әбәди руһу, мә'нәви фәрдилији вә мүстәгиллији јашадыр. Одур ки, шаир кәләчәји дә, кечмиши дә мәһз халгын «һафизәсиндә» охујур, јохлајыб, сынајыб гијмәтләндирир.

Елә буна көрәдир ки, Бәхтијар Ваһабзадә үчүн ајрыча бир «тарихилик» анлајышы јохдур; ајрыча бир әң'әнәви «милли характер», ајрыча бир мүасир «интеллектуал гәһрәман» јохдур. Онун үчүн јалныз ејни, ваһид, јекпарә варлыг — мүгәддәс, әбәди Азәрбајчан вардыр. Азәрбајчан бурада мәһз тарих вә просес кими, һәм мәншә, һәм дә кәләчәк кими, бешик, очаг, јува вә ана кими тәрәннүм олунур. Белә бир Вәтән рәмзи халгын мә'нәви тамлығыны вә бөјүклүјүнү даһа дәриндән дүјмагда, дүнјаја танытмагда шаирә көмәк едир.

Бәхтијар Ваһабзадәнин јарадычылығында заман вә Вәтән анлајышы бир дә ишыг анлајышы илә бағлыдыр. Од, ишыг — бизим поетик ән'әнәмиз үчүн бәлкә дә ән гәдим, ән давамлы бир образдыр. Ишыг — үмид вә вәтән рәмзи кими мә'лумдур. Бәхтијар бу образа јени мә'на чаларлығы әләвә едир. Һәр шеји заманла өлчән шаир заманын да «өмрүнү» ишыгла, «ишығын өмрү» илә әләгәләндирмәјә чағырыр:

Сөндүрмә чырағы!..

Чыраг јананда

Елә билирәм ки, күн гуртармајыб.

Сөндүрмә чырағы,

Сөндүрмә јансын.

Гој күнүм узансын, нәш'әм узансын!

Ишыг — сүр'әт тимсалы, ишыг — тәрәгги, һәрәкәт вә мә'нәви јангы тимсалыдыр:

Азәрбајчан оғлујам,

Оду аллаһ санмышам.

Анам торпаг,

Атам од —

Мән оддан јаранмышам!..

Шаирə көрə үрəк алышмаса, Вəтəн дə ишыгысyz галар, ичəридəн «алышыб жанмаса» хəттə тəјјарəлəр дə гүтблəри бирлəшдирə билмəз.

Ишыг хəм дə она көрə көзəлдир ки, о, əн жүксəк сүр'əт əлчүсүдүр. Заман вə мəkан гүтблəрини јалғыз ишыг сүр'əти бирлəшдирə билир. Əн бəјүк тамлығы, бүтөвлүү вə вəһдəти ишыг сүр'əти мүмкүн едир.

Фəлсəфи заман, мəkан вə ишыг анлајышлары вар-лыгла, дүнјə илə үнсijјəтинин үфүглəрини бəјүтмəкдə, өз дүшүнчэлəринə вүс'əт вə ганад вермəкдə шаирə көмөк едир. Вəһдəтə вə тамлыга, əлчүсүзлүжə вə нəһəјəтсиз-лијə əбəди, дојумсуз бир тəшнəлик руху Бəхтијар пoe-зијасынын «нараһəтлыг» кeјфијјəтинин əсac мəзмунуну тəшкил елəјир.

Шаир сəрһəдсиз дүнјə вə өмүр хагында фикирлə-шир. Инсəн кəмалы јени һудудлар фəтһ етдикчə сүр'əт чохалыр, заман лəнкијир, кайнат бəјүүр вə кенишлəнир. Бəхтијар шe'ринин үмид вə инам пафосу бу жүксəк фəл-сəфи никбинликдəн доғур. Сəрһəдсиз дүнјə јарадан инсəнə шаир сəрһəдсиз дə өмүр вə əмəл арзулајыр:

Мəн саһили олмајан дəнизлэр истəјирəм,
Мəн ахшамы олмајан күндүзлэр истəјирəм!..

Јахуж:

Сону олан өмүр истəмирəм мəн,
Чыхајдым заманын чəрчивəсиндəн.

Үмүмијјəтлə, хəр чүр сəрһəд шаири мəјјус едир, сү-кут ону һəјəчана кəтирир, тəклик дарыхдыр.

О, дибчəк чичəклəрини севмир, гəфəс гарталларына ачыјыр, бүтүн өмүрү гутуја—машына, мəнзилə вə ка-бинəјə сыныптан мейшан һəјəтына лəһəтлэр јағдыр.

Баһары да, мешəни дə, үфүглəри дə чəрчивəлəрə сығдыран рəссамларə шаир мейдан охујур, дəнизи са-һиллəрсиз, сəманы үфүглəрсиз, узат јоллары исə мəн-зиллəрсиз кəрмөк истəјир:

Рəссам, чəкдијин јол дəнсүн, бурулсун
Дағларын далында итиб јох олсун!
Мəчһул бир алəмə узат сən ону,
Кəрмөк истəмирəм јолун сонуну...

Шаирин хəр чүр сəрһəдлəрə романтик е'тиразы јери кəлдикчə конкрет ичтимаи мəзмун кəсб едир. Бир шe'риндə о өз үсјаныны дүнјанын синəсəни чадар-чадар елəјəн сəрһəд дирəклəринə, хəритəлəрдəки рəнк вə чəр-чивəлəрə гаршы чевирир:

Хəр јердə торпағын рəнки бир икən,
Нижə биз ајырдыг ону јүз јерə?!

Сəрһəдлəрə үсјан едən шаир заман, ил, ај вə саат вəһидлəринə дə сығышмыр.

Достлар, анын сүр'əтини габаглајыб биз
Заман үчүн тəзə əлчү јарадаг кəрəк!

Заманы тəгвимлəрə, сəманы вə торпағы сəрһəдлəрə, хəритəлəри рəнклəрə бөлмəјə е'тираз руху Бəхтијар пoeзијасынын пафосуна һакимдир. Үмүмијјəтлə, бу шe'р-лəри заман, хəјал вə арзу хагында дүшүнчəлэр адлан-дырмаг олар.

Шаири заман вə кəнчлик, заман вə ушағлыг мотиви дə марағландырыр: о, мəктəб вə али тəһсил иллəринин хроникасыны əкс едən тəбии, сəмими шe'рлэр силсилəси јарадыр.

Шаири заман вə мүасир инсəн проблеми дүшүндү-

рур. О, «Инсан вэ заман» башлыгы алтында һәлә бит-мәмиш ше'рләр силсиләсини давам етдирир.

Нәһәјәт, шаири заман вэ јохлуг, заман вэ өлүм сәлтәнәти арасында әләгә вэ тәзадлар мөвзусу нараһәт едир («Некролог», «Баш дашы»). Марағлыдыр: гәбристанлыг, адәтән, замансызлыг ассосиасијасы доғурур. Чүнки өлүләр үчүн вахт анлајышы јохдур. Өлән үчүн саат вэ үрәк ејни вахтда дајаныр. Лакии заманын бу јохлуг сәлтәнәтиндә дә шаир мә'налы заман ваһидләри вэ өлчүләри тапыр: бурада заман ваһиди — мәзарлардыр! Гәбристанда мәзар-мәзар аддымлајан заманын һәрәкәтини шаир чисмләшдирмиш вэ әјаниләшдирмишдир. Шаирә көрә заманын башга бир гәрибә ваһиди дә вардыр — Некролог! Она өмрүн сәрһәдләрини көстәрәи рөгәмләр һәкк едилір. Лакин шаир некрологда рөгәмләрин јох, әмәлләрин, арзуларын ифадәсини көрмәк истәјир.

Бәхтијар Ваһабзадәни ән чох чәлб едән мөвзулар сырасына бир дә заман вэ сүр'әт, заман вэ космос һаггында дүшүнчәләрини дахил етмәк олар. О, гит'әләри вэ планетләри бирләшдирән, өмрү кәләчәјә јахынлашдыран сүр'әти тәрәннүм едир. Чох вахт јанашы, гоша ишләтдиј сүр'әт вэ заман анлајышларына, онлар арасында вәһдәт вэ әләгәләрә шаирин вердији поетик мә'наларда заманы ләнкитмәк, анын да өмрүнү узатмағ һаггында һәлә Фаустун е'лан етдији поетик чағырышын давамыны көрүрүк.

Заманы ләнкитмәк, сааты, аны сахламағ — бу ән гәдим Фауст арзусу мәһз бизим күнләрдә дә инсанын бөјүк арзусу оларағ галыр вэ тамамилә мүасир сәсләнир. Чүнки ләнкијән һәр бир ан дујулан даһа бөјүк көзәллик, узанан даһа бөјүк кәнчлик вэ баһар өмрү демәкдир. Заман үзәриндә гәләбә мәһз заманы ләнкитмәк фактында әкс олунмурму? Әкәр нә вахт исә инсан замана һаким

кәсилсә иди, она «Тәләс» јох, «Сахлан» һөкмүнү верәди. Шаирин тәрәннүм етдији ишыг вэ фикир сүр'әти дә мәһз заманы ләнкитмәк үсулу вэ васитәси кими романтик вэ шаиранә сәсләнир.

Гүввәтли ичтимаи мүндәричә, мүбариз сијаси руһ Бәхтијарын «Сәјәһәт» башлыгы алтында давам етдирилән ше'рләрини, сәјәһәт жанрында јазылан ән'әнәви хатирә ше'рләриндән фәргләндирир. «Сәјәһәт» ше'рләри Бәхтијарын ән јахшы вәтәнипәрвәрлик ше'рләри руһундадыр. Хүсусән «Јоллар — оғуллар» пәемасында әрәб халгынын милли азадлыг һәрәкәтиәна шаирин еһтирам вэ рәғбәти ајдын һисс олунур. Бәхтијар өз «сәјәһәт» дәфтерини планетләрарасы фәзаја, Аја, космоса сәфәр јолларында да давам етдирир.

Бәхтијарын космос ше'рләри чохдур. Һәм дә о, космосдан јалныз мөвзу көтүрмүр, бәлкә космосун бир сыра көстәричиләриндә, онун сүр'әт, әзәмәт, консузлуг вэ интәһасызлыг өлчүләриндә өз арзуларынын вэ дујғуларынын өлчүләрини ахтарыр. Инди бәшәр тәфәккүрүнүн зирвәсини мәһз космос һаггында елми фикир тәшкил едир. Космоса хитаб едән бәдим фикир, әкәр сәтһи көрүмәк, садәчә иллүстрасија олуб галмағ истәмирсә, елми идрака паралел бир бәдинг идрака чеврилмәји бачармалыдыр. Бәхтијар поезијасы өз ән јахшы нүмунәләринин тимсалында бу шәртә садиг галыр вэ чаваб верир.

Чох јахшыдыр ки, шаир космосун дәринликләринә алудә олуркән белә, инсан гәлбинин дәринликләрини јаддан чыхармыр. Даһа доғрусу о, ики космосла һәмишә ејни вахтда марағланыр. Икинчи — мә'нәви космос шаирин руһуна даһа доғма лирикаја, психоложи мөвзу вэ мотивләрә кениш мејдан верир. Әкәр биринчи һалда ону ән чох дүшүндүрән заман вэ сүр'әтдирсә, икинчидә — итираб вэ етираф мәфһумларыдыр. Үмумијјәтлә,

Бәхтијар һәмишә тохундуғу мәсәләнин фәлсәфи дәрһи-
лијинә, онун маһијәтинә вармағы, ади һәјат һадисәлә-
рини поетикләшдириб, мәһаландырмағы севән шаирдир.

Даһили-мәһви әләм, үрәк вә вичдан дүнјасы да
космосдакы амансызлығ вә чәкисизлик дүнјасына бән-
зәр: бурада да һәр шеј өзкә тәһсир вә чәзибәләрдән кә-
нарда — бүллур вичдан күзкүсү үзәриндә әкс олунур.
Шаирә көрә, ағлын, гәләбәси сүрәтдирсә, гәлбин гәлә-
бәси етирафдыр. Мүтләг кунәһсызлығ гејри-мүмкүндүр.
Лакин «етираф» артығ бағышланан, бәрәәт алан кунәһ
демәкдир, үрәјин мәһви тәмизләнмәјә һағгы вә һүғу-
гудур.

Шаир һағлы оларағ камал вә әхлагдан вәһдәтдә
бәһс едир. Галилејин вичдан вә әхлаг гәһрәманлығыны
онун елми хидмәтиндән үстүн тутур. Бу ше'р белә бир
доғру фикрин поетик тәсдигидир ки, әхлагын гәләбәләри
бәшәрин әхлагы тәлејинә ағлын гәләбәләриндән даһа чох
тәһсир көстәрир. Чүнки әхлаг олмајан јердә космос вә
атом да, ағлын силаһлары да гәбилә, тајфа дөврүндән
галан инстинктләрин силаһына чеврилир. Одур ки, шаир
көјләрин фәтһи дөврүндә дә һәлә мөвчуд олан һүғу
мәһкәмәләринә тәсадүф едир, бүтүн инзибати мәһкәмә-
ләри үрәк вә вичдан мәһкәмәләри илә әвәз етмәјә чағы-
рыр. Гој бүтүн һөкмләрә үрәк гәрар версин. Чүнки ағыл
чох шеј көтүрүр, чох шеји гәбул едир, амма үрәк јох:

Үрәјим ағрыјыр, үрәјим — дедим,
Һеч «бејним ағрыјыр» дејән көрмәдим.

Бәхтијар Ваһабзадәнин бүтүн ше'рләрини бир «мән»-
ин дүшүнчәләри һесаб етмәк олар. Онларын әсасында
һәмишә өмрүн долајларында өзүнү, гәлбини кәзән бир
шаирин ахтарышлары дурур. Һәр шеј — тәбиәт дә, дүнја
да бурада шаир хәјалынын күзкүсүндә көрүнүр. Өзү дә

**«мән»-ин дәрки бурада кайнатын дәркиндән даһа чәтин
әлан едилир:**

Биләк, бу дүнјада дүнја јарадан
Өмүрләр дүнјаны нијә тәрк едир?
Көјләри, јерләри дәрк едән инсан
Бәс нијә өзүнү чәтин дәрк едир?

✓

Шаир бу ше'рләрини дүшүнчәләр ахыны, тәфәккү-
рүн күршад ахары үсулуыда јазыр. «Алышыб, ол тут-
мағ», мәһви јамғы кејфијјәти вә темперамент онун ән
јахшы ше'рләриндә һәғиги ше'р енерјисинә чеврилә
билир: Бәхтијар поезијасынын күчүнү дә мәһз емосио-
нал вә әғли үнсүрләрин вәһдәт тапа билдији ше'рләр
тәһкил едир. Бу поезијаја мәхсус илығ вә интим бир
нәфәс истилији, тәбии, сәмими лирика мәһз бу аһәнкдән
вә һармонијадан гүввәт алыр.

Бәхтијар, шәхсијјәти јарадычылығында габарығ тә-
заһүр едән шаирләрдәндир. Онун поетик «мән»и, фәрди
үслубу, лирик гәһрәманы поезијамызын мәнзәрәсиндә
ајдын чизкиләри илә сечилир. Шаирин әксәр әсәрләри
арасында бәдһи-фәлсәфи чәһәтдән дәриндән гавранылан
даһили поетик вәһдәт дујулмағдадыр. Бу вәһдәтин аһән-
ки вә ајдынлығы һәмин әсәрләрә тамлығ вә бүтөвлүк,
идеја, мөвзу вә мәғсәд үмумилији, ваһид програм исти-
гамәти вә мәғсәдәујунлуғу верир.

Бәхтијар поезијасынын бәдһи форма хүсусијјәти дә
онун идеја-фикир истигамәти илә шәртләнмишидир. Бу
поезијанын һәм бәдһи-естетик, һәм дә идеја-фикир сәр-
вәти мәһз халғын милли-мәһви вә етик-әхлагы сәрвәт-
ләр чешмәсиндән су ичир. Бу ше'рләри белә кениш
миғјасда севдирән вә јајан бир дә ән'әнәви Шәрг мүд-
риклијинә шаирин горујуб сахладығы данми садағәт;
хәлғилик, садәлик вә сәмимилик кејфијјәтләридир. Бә-

дин форманын мурәккәблији вә гејри-адилији јох, мәһз мурәсир поетик интеллектин, мурәсир тәфәккүр тәрзинин јенилији бу ше'рә специфик бәдин әдә, поетик новатор-луг кәтирир. Әхлаги вә һәјати проблемләри шаир һәми-шә вәһдәтдә тәғдим етмәјә чалышыр, ән гәдим вә әбәди мәсәләләрдән бәһс едәндә дә онун ше'ри мурәсир сәслә-нир.

Јени, мурәсир мә'нада фикир поезијасына гүввәтли мејл инди әдәби процесә бүтүнлүкдә хас олан үмуми бир истигамәтдир. Јарадычылыг үслубларынын бу күнкү ше'римизә мәрхүс зәнкилији вә фәаллығы шәрантиндә биз бу үмуми истигамәтин бир чох фәрди тәзәһүр формаларына раст кәлирик. Бу фәрди тәзәһүр формаларын-дан, фәлсәфи вә интеллектуал кејфијәт дәјишликлинә доғру јолда ше'римизин кечирдији оријинал мәрһәлә-ләрдән бири, шүбһәсиз, шаир Бәхтијар Ваһабзәдәнин јарадычылығы илә ифадә вә тәмсил олунур.

Артыг гејд етдијимиз кими, Бәхтијар сәрһәдләрә вә чәрчивәләрә мејдан охујан бир шаирдир. Биз шаир үрә-јинин фыртынасына, һәр чүр мәнһуд чәрчивәләрә гаршы үсјанына һағг веририк вә тәсдиғ едирик ки, белә бир шаир үчүн кәчлик вә өмүр сәрһәдди дә јохдур: сәнәт дүнјасында заман вә фәсил бөлкүсү, «чәрчивә» тәснифа-ты өзүнү доғрултмур.

Поетик тәғвимдә әлли јаш — фәлсәфи камиллијин, һәјати мүдриклијин һәлә јалһыз бәшландығы бир сәр-һәддир!..

ЈАШАР ГАРӘЈЕВ

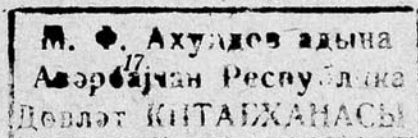

УЧУШ

КӨНҮЛ ЧИЧӘКЛӘРИ

Кичик бир һәдијјәдир сәнә, еј әзиз Вәтән,
Көнүл чичәкләримдән бағладығым бу дәмәт.
Өз сәсимлә сәсләнән сәнәтимин әзәлдән
Көзү гадир әмәкдир, бәбәјисә мәһәббәт.
Көнлүм Вәтән торпағы, арзум гызыл бир сәһәр,
О торпагдан көјәрмиш ше'р адланан чичәкләр.

1947

У Ч У Ш

Гусара калдим бу ил бир аз динчэлим дејә.
Агыр зәһмәтдән сонра өзүмә кәлим дејә.
Анчаг... бир күн, бир саат динчэлә билмәдим мән —
Үрәјимин сәсиндән...

О сәс тә'гиб еләди һара кетдимсә мәни,
Күләр үзлү көрмәди бурда бир кимсә мәни.
О сәс гулагларымда бир топ кими курлады,
Фәрәһими һәбс едиб, нәш'әми оғурлады.

Позду раһатлығымы,
динчлијими,
јухуму...

Дедим: — Динчәлмәк буму?

Дедим: — Үрәк, ај үрәк,

Бирчә ај мәнән әл чәк.

Ахы, мән дә инсанам,

Мәнә нәсиб дејилми бәс һәјатын нәш'әси?

Дәлди гулагларымы гәлбимин чылғын сәси:

— Дүнјада јашамајан дүнјадан динчлик умар.

Јанмағында тапмалы динчлијини сәнәткар.

— Чохалдыгча јашым да

азалмады арзулар;

Ашыб дәшды арзулар,

башдан ашды арзулар.

Чохалды,

шабаш олду

итирдијим өмүр, күн,
Газандығым јаш олду.

Инди нә истәјирсән?

— Демә, демә һеч заман «истәјин нәдир?» — мәнә
Дүнән зирвә билдијим, бу күн пилләдир мәнә.

Истәјим бирми, онму?

Көһнәсинә чатмамыш тәзә арзулар кәлир,
Көһнә арзуларымын сачларына дән дүшүр,
Дүнәнимин истәји бу күн көзүмдән дүшүр.

Бир чухурда лилләнән,
бирчә чыртма дашындан
үзү сәпән, күлләнән
көл олмаг истәмирәм.

Әввәлини дағларын зирвәсиндән көтүрән,
Дағларда гаһ-гаһ чәкиб, дәрәләрдә һөнкүрән,
Сачы дағда-тәпәдә көпүк-көпүк ағарыб
дүзәнләрдә гаралан,

Әввәли мүдрик гоча, сонрасы чаван олан
Сел олмаг истәјирәм...

Гышдан баһара кәлән јол олмаг истәјирәм...
Әмәлләримин ады мәним адым олајды.

Әбәди јол кедәјдим
кечә-күндүз,
күнәш — ај
сағым-солум олајды.

Улдуз кәһкәшанлары мәним јолум олајды.

Мән ил, ај билмәјәјдим,

Әбәдијјәт ән кичик өлчүм олајды мәним...

Мән саһили олмајан дәнизләр истәјирәм,

Ахшамлары олмајан күндүзләр истәјирәм!

Рә'јалар аләминә мәни данм сәсләјән

чилвәләр истәјирәм!

Зирвәси көрүнмәјән зирвәләр истәјирәм.

Мән кичик бир үрәјәм —

Бу дунянын, һәјатын
бәзәјијәм,
сүсүјәм,
Мән кичик бир үрәјәм,
сонсузлуғ өлчүсүјәм!

Гусар. Ијул, 1965.

СЕВДИМ, БИЛДИМ КИ...

Јурдум, Вәтәним, шөһрәтим, андым!
Бир вахт ки, сәнин ешгинә јандым,
Билдим, мән әсил инсанам, инсан!
Билдим ки, нәдир,
истәјим, арзум бу чаһандан!

Севдим сәни,
һәм нәш'әни,

һәм дәрд-гәми тапдым!

Севдим сәни, мән гибләми тапдым!

Севдим сәни, билдим ки, мәним
өз сифәтим вар.

Билдим оғулам,

өз анам, өз мәмләкәтим вар!

Билдим ки, Вәтән наминә өлмүш

Тәк-тәк доғуланлар нијә мин-мин.

Билдим ки, нәдир мајәси һәр гүдрәтин, әзмин!

Билдим ки,

Нечин гејрәти јохлар сәни данмыш...

Билдим ки, вәтән наминә өлмәк дә асанмыш!

Билдим, сәнин ешгинлә өјүнмәк вә өјүлмәк
нә демәкдир?

Билдим,

Сәнин уғрунда да өлмәк нә демәкдир!

Халг севди мәни,

Еј мэним өз шөһрәтим, андым,
Севдим вә севилдим!
Бу бөјүк севкини јалныз
Һәр күн даһа чох
мән сәни севмәклә газандым!

МЭНИМ ЈОЛУМ

Бу жолун һәр чөврүнә
Таб едәсән сән кәрәк.
Бу жолун шахтасыны,
Әридән үрәк кәрәк!

Елә бир үрәк ки, о
Јансын, күлә дөнмәсин.
Һәр мисранын башында
Аловлансын, сөнмәсин!

Бу жолда дүшмәнин дә,
Достун да чох олачаг.
Алгышдан вәчдә кәлиб
Һәдәдән горхма анчаг!

Өз илһамым, өз сәсим
Учан атымдыр мәним,
Дүшмәнимин нифрәти
Мүкафатымдыр мәним!

О күн ки, өз көнлүмү
Бу чәтин јола вердим,
Шаграг күлүшләрим,
Динчлијими итирдим.

Өмрүмү ше'р одуна
Әритдим килә-килә,
Бу жолда гара сачы
Дәјишдим ағ сәч илә.

Бу жолда өз һәјатым,
Динчлијим унутулду,
Әбәди нараһатлыг
Мәним газанчым олду.

Нараһатам, нараһат,
Дүшүнүрәм дәмбәдәм.
Дүнән јаздыгларымы
Бу күн һеч бәјәнмирәм.

Алышмаса, јанмаса,
Очагда да көз олмаз.
Гасырғасыз бир мешә,
Далғасыз дәниз олмаз!

Хошдур мәнә көнлүмүн
Далғаланан һәр аны,
Мин күнүн динчлијиндән
Бир күнүн һәјәчаны.

Мин дәфә, милјон дәфә
Доғулсајдым, јенидәп.
Ше'р, сәнәт јолуну
Көтүрәдим јенә мән.

Јол вар, һәјатда јохдур,
Анчаг хәјалдан кечир;
Јол вар, јоллар һамысы
Кәлиб о јолдан кечир.

Нәдир јолумун ады
Дүз мәсләким, дүз ешгим!
Бәләдчимдир бу јолда
Өз мәсләким, өз ешгим.

Мәсләким — өз шәрәфим,
Намусум, иззәтимдир.
Партијама, халгыма
Сонсуз мәһәббәтимдир!

ГЭЛЭМ ЈОЛДАШЛАРЫМА

Биз, еј гэлэм достларым, бэхтэвэрик, бэхтэвэр
Елэ бил ки, бизимчин жаранмышдыр бу көј, јер.
Бэ'зэн бизэ бу һәјат гәрибә көрүнсә дә,
Һәјатымыз әријиб сәтирләрә дөнсә дә,
хошбәхтик.

Чүнки бизим өмрүмүз елләриндир.
Јухусуа кечәләр дә бизә балдан шириндир...
Салхым-салхым салланыб көјдә сүрүнән булуд,
Бир гара даш,

бир будаг,

ја да саралмыш бир от,

Тәзә анадан олмуш чағанын «инга» сәси,
Дағларын зирвәсиндән бир дашын килләнмәси,
Сәһәрләр «гапымызы ачан сәба јелләри»,
Көзәлләрин алнында һалгаланан телләри,
«Бойну бүкүк бәнөвшә», гүзејләрин думаны,
Бир «јашылбаш сонанын» Күр үстүндә чөвланы,
Бир маһны,

бир көзәл сөз,

бир шәкил,

бир мәнзәрә,

Бир учуг ев,

бир ләпир,

отсуз, сусуз бир дәрә,

Бир гочанын гыш күнү «чөлдә одун јармасы»
Дәрјада бир јелкәнин «тәк-тәнһа ағармасы»,
Гаја башында битән ја бир ағач,

ја бир кол,

Үстүнү гангал басан ја бир чығыр,

ја бир јол,

Унудулмуш, сајылмаз, бир «Көрпүнүн һәсрәти»
«Көксү сары бүлбүл»үн нәғмәси, тикајәти,
Мизраб олуб диндирир телини гәлбимизин.
Һисс едирик, дујуруг һәр шеји дәрин-дәрин.
Дујғумуз чыраг тутур бу дүнјада һәр шејә,
Саатларла чәкилиб хәлвәти бир кушәјә
Дүшүнмәк дә бизимчин хошдур јаратмаг гәдәр,
Бизим гәмхарымыздыр хәјаллар, дүшүнчәләр!..
Һәр шеј, һәр шеј дәриндән из салыр гәлбимизә.
Бәхтәвэрик, а достлар! Ана тәбиәт бизә
Дујмаг үчүн гәлб вериб, јанмаг үчүн көз вериб,
Јалныз бахмаг үчүн јох, көрмәк үчүн көз вериб...

Феврал, 1953.

Ш Е Р И М

Әбәди бир од кими өз-ичиндән көзәриб

hej яныр ше'рим мәним,

Бу күнүмдән сабаһа боҗланыр ше'рим мәним.

Кәзиб дилдә, додагда,

Учур, учур һәмишә өзүмдән дә габагда.

Идракымын көзләри,

Әгидәмин ән тәмиз, ән мә'налы сөзләри,

Дуҗан үрәји ше'рим,

Бүтүн диләкләримин ән саф диләји ше'рим.

Сән аҗын, улдузларын нурундан жоғрулмусан.

Батан кечәләримин ачылан сәһәрләрә

саламы сән олмусан.

Истәрәм сәтирләрин бу күнүмдән сәс алан

әкс-сәдаја дөнсүн.

Әсримизин нәбзи дә аһәнкиндә дөјүнсүн.

Истәмирәм ки, ше'рим нәрмәназик гызларын

сачында әтир олсун.

Истәрәм күн алтында памбыг җыған гызларын

башында чәтир олсун.

Чан вермә, һәр өтәрки дәрәд-гәмә, ше'рим мәним,

Әзмә-бүзмә көзәлә бәнзәмә, ше'рим мәним.

Сән атәш ол, сән од ол,

җандыр да сән, җах да сән.

Илдырым ол, чах да сән.

Көстәр өз ишығында бу дүнјаја өзүнү,

Бир ан јумма көзүнү,

Һәм көр сән, һәм дә көстәр!

Фәрәһләри фәрәһдә, гәми дә гәмдә көстәр.

Демирәм ки, зәррани кениш күррәдә көстәр.

Гүдрәтин варса сәнин,

Сән бу боҗда күррәни кичик зәррәдә көстәр.

Сән дүшүн дәрин-дәрин, дүшүндүр дәрин-дәрин,

Вәтәнини, елини данан түфеҗиләрин

Вәтәнчин јох,

манатчын јанан түфеҗиләрин

јумруга дөн башында.

Кешикчи ол бу јурдун торпағында, дашында.

Вугары ол, әзми ол әјилмәјән башларын,

Чибиңдә партбилет ол әсил вәтәндашларын.

Сонсуз дүшүнчәләрим,

Бу дүнјаја суалым,

Һәр истәјим, хәјалым.

Ешгим, һәсрәтим мәним,

Илк мәһәббәтим мәним,

Һәдсиз шадлығым мәним,

Бу дүнјада әбәди нараһатлығым мәним

Сәнә гурбан вермәјә бир өмүр чох аздыр, аз.

Јалһыз бирчә күнүмүн сонсуз һәјәчаныны

Нәғмәјә чевирмәјә он өмүр дә чатышмаз.

Мән сәнинчин,

Анамса мәнимчин јанды, ше'рим.

«Баламын раһатлығы јохдур» — дејә о мәни

сәнә гысганды, ше'рим.

Анчаг о билмәди ки, мән анамдан доғулдум,

Сәнсә мәним гәлбимдә баламтәк бәсләдијим

Дујғулардан доғулдун.

Мәни анамдан алыб-Вәтәнимә, халғыма

Оғул едән сән олдун!

Нојабр, 1964.

АЗƏРБАЈЧАН ОҒЛУЈАМ

Азəрбајчан оғлујам
Оду аллаһ санмышам.
Анам торпаг,
Атам од,
Мən оддан јаранмышам!

Од кими истиганлы,
Селтəк дəлиганлыјам!
Һəјат гəдэр гəдимəм,
Торпаг гəдэр шанлыјам!

Од кими јандыранам.
Су кими сөндүрəнəм.
Мəни јандырсалар да,
Суда батырсалар да,
Јенə мənəм,
• мən мənəм!

Көкүм үстə битмишəм,
Шəһрəтим вар, шаным вар.
Мəним кəлəчəкдə дə
Өз əһди-пəјманым вар.

Азəрбајчан оғлујам,
Ат белиндə доғулдум;

Заманын газачында
Нечə дəфə дағ олдум.

Мəним дамарларымда
Кур селлэр чағламышдыр.
Анам чəнkilэр үстə
Мəни гундагламышдыр.
Бу торпағын оғлујам,
Мин илдир, өз адымын

Кешијиндə дурмушам.
Силаһым олмајанда
Нифрəтими барыттəк
Гəлбимə долдурмушам...

Һүнэр көстəрмəјинчə
Адсыз јашамышам мən.
Дəдəм Горгуд ад верди
Мənə өз һүнəримдən.

Јолума нур чилəјən,
Голума гүввəт верən
Ешгим, устадым олду;
Адым доғду һүнəрдən
Һүнəрим, адым олду!

Азəрбајчан оғлујам,
Јашым адымдан гəдим.
Һеч кəсин тојуғуна
Өмрүмдə «киш» демəдим.
Мən бир гəдим маһныјам
Халларым əлван-əлван.
Мусигим — Гарабағдыр,

Сөзләримсә — Нахчыван.
Бу торпагда јаранмыш
Короғлунун чәнкиси,
Гыратын үзәнкиси!

Өзүмә вурулмадым,
Севинч дә көрмүшәм мән,
Ситәм дә,
Дәрд дә,
Гәм дә...

Сабирин көз јашыјла
Өзүмә күлмүшәм дә,
Чәнлибелдән дүшәли
Чыгырлары дағыдыб,
Кениш јоллар салмышам,
Чәнлибелдән дә уча
Дағлара учалмышам.

Учалсам да, күнбәкүн
Дүнәнки сон зирвәмә
Бу күн јенә «аз» дедим.
Тарихин көлкәсиндә
Далдаланан бир елин
Сабаһы олмаз дедим...

Нојабр, 1965.

ШӘКИ

«Өзүңүз шәкили олдуғунуз һалда нијә
Шәкијә бир ше'р һәср етмәмисиниз?»

Бир мәктубдан.

Бир нәғмә гошмадым һәлә мән сәнә,
Дағлар буну мәнә кәсир санмасын.
Мән дедим, вурғунам Азәрбајчана,
Дејирәм, һеч заман хырдаланмасын

Көңлүмдән учалан бу аваз, бу сәс.
Бөјүкдүр, учадыр мәсләким мәним.
Бала анасына «севирәм» демәз,
Мән дә демәмишәм, а Шәким, мәним!

Мән сәнә борчлујам, өз балан кими.
Чох да ки, ше'римдә көрүнмүр адын.
Мәним охудуғум нәғмәләрим,и,
Мәним гулағым сән нычылдадын.

Ше'римин мајасы — бу гајнар нәфәс,—
Сәнин өз чичәјин, сәнин өз барын.
Ше'римдә дил ачыб данышмырмы бәс,
Сәнин булағларын, көј чинарларын?

Мән һәм бакылыҗам, һәм ләнкәриям,
Кәңчәли, губалы, һәм нахчыванды.
Шәкили,

Ширванлы,
гарабағлыҗам.
Бүтөв Вәтәнимә, бүтөв бағлыҗам.

Мән сәнин гоҗнунда кәлдим чаһана,
Өзүн бәхш еләдин Азәрбајчана.
Ичиб марал кәзлү чешмәләриндән
Елимә, обама мән вурулмушам.
Бир елдә доғулуб

хошбәхтәм ки, мән
Бөјүк бир Вәтанә оғул олмушам.

Ноҗабр, 1971.

ЭН БӨЈҮК МҮНӘЧЧИМ

Нечә јол дағланды бу ана торпаг,
Инсан хошбәхтлијә даим чан атды...
Эн бөјүк мусафир Лениндир...

Анчаг

О, јолу кетмәди, јолу јаратды.
Ачдыг синәмизи биз вараг-вараг,
Әср он једдидә камала чатды.
Эн бөјүк тарихчи Лениндир...

Анчаг

О, тарих јазмады, тарих јаратды.
Эн бөјүк мүнәччим Лениндир...

Анчаг

Ешги һәјат олду, сәмасы торпаг.
Онун һүнәрилә анамыз чаһан
Күнәшә јүксәлди, улдуза чатды.
Инсанын эн бөјүк арзуларыннан
О өзү јерләрдә күнәш јаратды.

1967.

НЭСЭНСЭ ӨЗҮН ОЛ

Сиз еј биздэн сонра ше'рә кәләнләр,
Бу чәтин јолларда угурлар сизә!
Ешгиниз — кәләчәк,

јашыныз — сәһәр

Гәлбиниз ишыглы, фикриниз тәзә!

Мәрд олун!

Мејданда дурун мәрд кими,
Ујмајын өтәри шөһрәтә, ада.
Бизим ше'римизин дүнәни кими,
Бөјүкдүр, шанлыдыр истигбалы да!
Зөвгләр, дујгулар дәјишир һәр ан,
Кәлдикчә, кетдикчә нәсилләр бир-бир.

Өзәлдән беләдир, өвладларындан
Аталар һәмишә килејләнибдир:
«Ај һазарат, бир заманә кәлибдир,
Ала гарға шух тәрланы бәјәнмәз.
Оғулар атаны, гызлар ананы,
Кәлинләр дә гајнаны бәјәнмәз...»
Атамыз дејәрди буну бир заман,
Инди биз дејирик өз өвладымыза:

— Оғул о кәсдир ки, көһнә китабдан
Бу көһнә јазыны, бу фәрги поза!
Ата о кәсдир ки, дајаныб өндә
Өвладың һиссилә јашаја билсин.

Өвлад о кәсдирки, чијинләриндә
Атаның дәрдини дашыја билсин.
Сиз еј биздән сонра ше'рә кәләнләр,
Бу чәтин јолларда угурлар сизә.
Ешгиниз — кәләчәк,

јашыныз — сәһәр,

Гәлбиниз ишыглы,

һиссиниз тәзә!

Гачан тез көһнәләр бу тәзәликдән,
Анчаг бир мәтләби демәлијәм мән:
Сазымда ејбәчәр сәсләр удуран
Сахта халлар вұран чаванлар да вар.
Өзкәнин һининә «Гәсри-Сүлејман»,
Өзүнүн гәсринә «Һин» дејир онлар.
Мәним беләсинә бирчә сөзүм вар:
«Јад јерин һалвасы чох ширин олар».
Гачырсан, мин иллик ән'әнәдән, гач!
Һеч кәсә бәнзәмә, сән тәзә јол ач!
Дедијин һәр сөзү дуј дәрин-дәрин.
Һәјатда көрдүјүн кериликләрин
Демә ки, һамысы ән'әнәдәндир!..
Сән нијә арханы көһнә сајырсан
Гачыб өз атандан? Бәс бу нәдәндир,
Өзкә аталары јамсылајырсан?

Күлмә өз көкүнә, ајыбдыр сәнә!
От көкү үстүндә битәр, унутма!
Көһнә дамғасыны вуруб атана,
Өзкәдән өзүнә сән ата тутма!

Јадын көһнәси дә дилин әзбәри,
Ән'әнән чијинә нијә јүк олду?
Анлаја билмирәм, нә вахтдан бәри
Јады јамсыламаг јенилик олду?!

Бүтүн көһнэлэрэ: — «бу нэди́р» — де!
Күлсэк, нэ газанар бундан кэлэчэк?
Вэтэн дэ, миллэт дэ көһнэдир де!
Бэлкэ тээсэни ахтармаг кэрэк?

Онда ким дејэчэк, ким, бизэ јахшы?
Һэр көһнэ пис дејил, һэр тэээ јахшы!
Левэ! нэ дејирсэн? О гоча лоғман,
Өзкэ булагындан гэтрэ ичмэди.
Фөвгэлбэшэр олду, анчаг һеч заман
Мужик палтарыны о дэјишмэди!

«Тэээ јол!» — дејиб дэ ғышгырмајын сиз.
Сэнэт алэминдэ јол бирми, јүзмү?
Әсил сэнэткары јолсуз, чыгырсыз
Һеч көрдүнүзмү?

Јаз илһам дејэни, үрэк дејэни,
Јол өзү доланыб тапачаг сэни,
Гэлбини, бејинини

наһаг јорма-сэн!
Амандыр, өзүндэн јол ујдурма сэн!
Јенилик хэтринэ јазмагдан чэкин!
Илһамдыр јарадан сэнэти, ше'ри.
Јағмаг хатиринэ јаған јағышын
Нэ баға хејри вар, нэ даға хејри!
Гэлбинэ һиссинэ даим архалан,
Бир дэ... элван сэсли иллэримизэ
Көһнэ сөз демэмиш илһам, һеч заман
Һэр гэлбин өз сөзү тэээдир бизэ!
Нэсэнсэ, өзүн ол!

Тэээсэн онда,
Сэн көһнэ олурсан јамсылајанда!

Нэсэнсэ, өзүн ол,
көкүндэн јапыш!
Дүнэнэ архалан,
бу күндэн јапыш!

Декабрь, 1966.

! Л. Н. Толстоја ишарэдир.

Вэтэн ешги һәр ешгидән эзэлдир,
Мәним елим, мәним дилим көзэлдир.
Өз чанымдыр, өз анамдыр Вэтәним,
Азәрбајчан, мән сәнинәм, сән мәним.

Бу торпагдан гүввәт алыб бој атдыг.
Вэтән үчүн биз јашадыг, јаратдыг.
Бүлбүл өтмәз күлүстансыз, чәмәнсиз
Биз дә көксүз будагларыг Вэтәнсиз.

1969.

ТӘЈЈАРӘЛӘР

Јердән алыб өз күчүнү
Галхар көјә тәјјарәләр,
Мәһәл гојмәз

нә јағыша,
нә күләјә
тәјјарәләр.

Учушу да эзәмәтли,
Дурушу да эзәмәтли...
Ашыб-дашар
тәјјарәләр.

Јердә дејил,
Көјдә јашар
тәјјарәләр.

Сәрнишинә
Вүгарындан — вүгар верир
тәјјарәләр,

Күнләрин јох,
Саатларын аз өмрүндә
Гүтбләри бирләшдирир
тәјјарәләр.

Кечә кедир,
Күндүз кедир
тәјјарәләр.

Мәгсәдинә,
Мәнзилинә дүмдүз кедир
тәјјарәләр.

Ениш билмэз,
Јохуш билмэз,
Долај билмэз
тэјјарэлэр.

Нэ бурлмэз,
Нэ әжилмэз
тэјјарэлэр.

Ичәридән алышмаса
бу сүр'әтлә,
бу чүр'әтлә

Кедә билмэз
тэјјарэлэр.

Өзү кими
Өлүмү дә мәрданәдир.
Мәнзилинә уча-уча,
гача-гача
Өз ичиндән тез үзүләр
тэјјарэлэр.

Јаваш-јаваш өлә билмэз.
Өлөндә дә бирдән өләр
тэјјарэлэр.

Апрел, 1966.

ДАҒДА ШӘЛАЛӘ КИМИ...

Бир рәнки јох, көләрин мин рәнкини сефирәм,
Бир-күлү јох, күлләрин чәләнкини сефирәм.
Мән чыхмаға тәпә јох, уча дағ истәјирәм,
Һәјаты, һәјат кими јашамағ истәјирәм!

Көјдә гүруб чағы да, дан јери дә көзәлдир,
Һәјатын севинчи дә, кәдәри дә көзәлдир.
Һәјат — бир чыдыр дүзү, бир дејүш мејданыдыр,
Һәр кәси өз чүр'әти, өз гүдрәти таныдыр!
Инчи үзә чыхармы чалхаланмаса үмман?
Бу мејданда һејиф ки, даим ениш ахтаран,
«Азча ашым, ағрымаз башым» — дејәнләр дә вар.
Кәдәрдәки нәш'әни, зөвгү анламајанлар
Һәјатын нәш'әсиндән, фәрәһиндән нә аңлар?

Һәр кәдәри сәадәт, һәр севинчи гәм изләр,
Әсил көнүл һәм гәми, һәм севинчи әзизләр.
Тәлатүмсүз үрәкләр говуг кими бош олур,
Даим севинч ахтаран даим гәмә туш олур.

Дүшмәнәм јалтағланыб тәпәјә дағ дејәнә.
«Бу дүнјада биртәһәр гој јашајағ», — дејәнә.
Аһ, биртәһәр!.. Лүғәтә бу сөз һардан кәлмәдир?
Јашамағ јашамагдыр! Бәс бу «биртәһәр» нәдир?

Мән дүшмәнәм, дүшмәнәм белә «өлү чанлара»,
Күндән гачыб һәмишә көлкә ахтаранлара...

Онлар ортада јејиб, ғырагдаса кәздиләр,
Намусу хәрчләмәкдән онлар чәкинмәздиләр.
Онлар орта јол тутуб нә «һә», нә дә «јох», — деди.
Һаваја нә «истидир», нә дә ки, «сојуг», — деди.
Онлар өлчүб-бичдиләр һәр бир шеји дәриндән,
Өзкәсини горхудуб һүркәдүләр өзләриндән.

Онлар газдан ајыгды...

Онлар һаваја бахды:

Каһ јағыша, каһ гара,

Каһ ғыша, каһ баһара,

Каһ ахшама, каһ да ки, сәһәрә дәм тутдулар,

Өзләрини дүшүнүб, өзкәни унутдулар.

Сәсләрдән сәс алдылар, өз сәсләри олмады.

Јашадылар өлүтәк, нәфәсләри олмады...

Кетдиләр иш далынча, үрәкләри кетмәди...

Кәздиләр... һеј кәздиләр,

Ајаг сәсләринисә тәк өзләри ешитди,

бир кимсә ешитмәди...

Атларыны дашлыға салыб сәјиртмәдиләр,

Адлары киши олду, өмүрдә бирчә кәрә

кишилик етмәдиләр.

Онлар өләндә белә кимсә хәбәр тутмады.

Бу сәссиз, күјсүз өлүм кимсәни ағлатмады.

Чохдан өлмүш зәни едир ахы һамы онлары.

Дири икән, сағ икән,

Өз сәси олмајанын өлүмү сәссиз кечәр,

Мин-мин дәфә өләнин матәми јассыз кечәр.

Гардаш, мин дүјгү өтсүн үрәјиндән бир анда,

Сән ғымышма күләндә, инләмә ағлајанда.

Ағласан, һөнкүр ағла, күлсән, гәһгәһә чәк күл.

Күлсән дә, ағласан да тамам дојсун гөј көнүл.

Јашамаг истәмирәм сүрүнүб дизин-дизин.
Истәјирәм ән уча зирвәләрә мән гонам.
Хәфиф-сакитлијини һејләјирәм дәнизин,
Онун ғасырғасына, далғасына вургунам!
Гөј дојсун јағыш мәни,

боран мәни,

гар мәни,

Һәјатын боранлары даим јашадар мәни.

Истәмирәм һәјатым сакитчә бир отагда

кәлиб кечсән лал кими...

Истәјирәм дојүшәм гајаларын башында

дүшмәнлә ғартал кими.

Бағчадакы арх кими өтүб һәзин нәғмәләр,

ахмағы истәмирәм.

Сәјјаһ олуб һәјата сәјирчи бир нәзәрлә

бахмағы истәмирәм.

Чағламаг истәјирәм дағда шәләлә кими,

Сәпилмәк истәјирәм чөлләрә лалә кими.

Дәрја олуб, нәһр олуб, чалханмаг истәјирәм,

Көјләрдә улдуз кими мән јанмаг истәјирәм.

Шығымаг истәјирәм башсыз күләкләр кими,

Бәсләнмәк истәјирәм бүтүн үрәкләрдә мән

арзу, диләкләр кими.

Бир рәнки јох, көјләрин мин рәнкини сеvirәм.

Бир күлү јох, күлләрин чөләнкини сеvirәм,

Мән чыхмаға тәпә јох, уча дағ истәјирәм;

Һәјаты, һәјат кими јашамаг истәјирәм.

Јашамаг истәјирәм!

Мај, 1960.

САБАҢЫНЫЗ ХЕЈИР ОЛСУН

Зүлмэт кечә әридикчә арам-арам дан сөкүлүр.
Кечир көјүн чыраглары... көј агарыр... сәһәр күлүр.
Күнәш әлван бојаларла зијнәт вериб үфүгләрә
Бојландыгча дан јериндән өрпәјини сәриб јерә,
Тәкәр кими көј үзүнә вара-вара

Дејир гадир инсанлара:

— Сабаһыныз хејир олсун!

Бир ағ сачлы гоча алим миз далында әјләшәрәк
Јорулмадан нурландырыр кечәдән та сәһәрәдәк
Елмин сөнмәз чырағилә ачылмамыш сиррләри.
Күлүр онун арзусуна камалынын ал сәһәри.
О сәһәрин шәфәгләри көзләриндә чимә-чимә
Дејир санки бу алимә:

— Сабаһыныз хејир олсун!

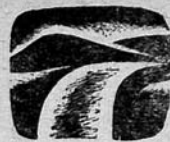
Позуб дәрин сүкунәти ачылдыгча дарвазалар,
Чыхыр әмәк ордулары, үзләриндә күлүр баһар.
Тәк-тәк аддым сәдалары сәсләндикчә орда-бурда
Чичәк ачыр додагларда:

— Сабаһыныз хејир олсун!

«Вахтдыр» дејә бағырдыгча заводларын о кур сәси—
Хош әмәјин һәр сүбһ чағы чошан гадир тәнтәнәси,
Мә'дәнләрин үзәриндә ганадыны кәрә-кәрә
Дејир санки фәһләләрә:

— Сабаһыныз хејир олсун!

1944.

ЈОЛ ЧӘКИРИК

— ЈОЛ ЧӘКИРИК

(Һәзрә, Нәчәфкәнд, Зухул, Таһирчал кәндләри бојунча
дағлардан јол чәкән Гусар зәһмәткешләринә)

Биз әлбирик, биз дилбирик,
Јердән көјә јол чәкирик,
Кәнддән-кәнддә
јол чәкмәјә нә вар, дағлар.
Гүдрәтимдән
муна дөнүб ахар дағлар.

Вугарыма
һәсәд илә бахар дағлар.
Биз дағлары
гојсаг әкәр өзбашына,
Дағлар бизи
доландылар өз башына.
Күчүмүзү дағларә да биз гандыраг,
Доланмајаг,
Дағлары да башымыза доландыраг!
Биз јол чәкиб дағ өнүндә
Әјилмирик, бурулмуруг,
Дүз јол кедән јорулмамыш —

Јорулмуруг, јорулмуруг!
Әсримиздә һачәт вармы долајлара?..
Јол чәкирик

 биз дағлары јара-јара.
Тарихин дә јолларыны кәсә кетдик,
Узун јолу ғыса кетдик.
Бә'ән күнүн бадәсини
Бир саатда ичәнләрик,
Өзүмүзү кечәнләрик!..
Биз заманы саатла јох,
Сигләтијлә өлчәнләрик,
Дағдан дүзә јол чәкирик.
Бир кечәдән мин күндүзә јол чәкирик.
 Өлүмләрин өлүмүнә јол чәкирик.

 Даим вахты ғысалдырыг,
Андан-ана дејил артыг,
Андан күнә јол чәкирик,
Јол чәкирик..
Јолун өзү гәлбимиздә,
 — јолун изи јоллардадыр.
Чүнки даим инсанлығын
 арзу көзү јоллардадыр.
Бүтүн изләр, бүтүн јоллар
Гәлбимиздән чәкдијимиз
 јолдан доғур.
Јол чәкирик!..

 Бу јоллара
 уғур!..
 Уғур!

Ијул, 1965.

ИНАМ, МӘСЛӘК

Казан губернатору
 јаман чыхды өзүндән.
Јумруғуну
 масанын үстә елә вурду ки,
 ејнәк дүшдү көзүндән.

Сынды
 үрәји кими,
Тахылма көзләри дә
 олду бир ан ичиндә
 миз үстдә чилик-чилики.

Деди: — Сона јетмәли
Ахыр бу дүшмәнчилик!
Чана кәтирди мәни,
Тутун о тәләбәни!

Приставын өнүндә
 Ленин кедир фикирли.

Онун јериши сирли,
Онун бахышы сирли,
Приставчын мүәмма,
Приставчын тапмача!
Архада јоллар дүјүн,
Гаршыда јоллар һача.
Бу дүјүндән, һачадан
Оғул истәр баш ача!

— Чаван оғлан, гулаг ас,
Бир суалым вар сәнә:
Чох асанмы көрүнүр,
Габагында дикәһән
Уча һасарлар сәнә?
Дустаг күлдү...
Пристав

«Лә'нәт шејтана» — дејиб,
аһ чәкди,

көкс өтүрдү.

Дустагса күлүшүлә
Приставын көзүнә

Чох-чох уча көрүнән
һасарлары дағытды,
Барылары көтүрдү...

— Чох уча көрүнмәсин
Көзләринә, вәтәндаш
Даш һасарлар, барылар.
Онлардан да учасы.
Инам илә дағылар,
Мәсләк илә жарылар.
— Күчүн чатмаз!..
— Еләјсә
Мәни тутуб голуму
Нијә буховладыныз?
Ачачагдыр бунлары
Сизин өз өвладыныз.

1973.

ӘСКӘР — ШАИР

Азадлыг-аллаһымдыр.

Ш. Петефи.

Әл чатмаза аллаһ деди — инсан,
Аллаһ дедин азадлыға
әл чатмадыгындан.
Фикрән учалыб көйләрә учдуг
Мәһраба әл ачдыг вә сорушдуг:
— Аллаһ нәдир?

Аллаһ нечә мө'чүз, нечә сирмиш?

Тапдыг,

һәрә өз ешгини аллаһы билирмиш!

Исалар үчүн — өз дини аллаһ,
Фәрһадлар үчүн — Ширини аллаһ.
Лејлалар үчүн — Мәчнуну аллаһ.
Һакимләр үчүн — гануну аллаһ!..
Гаһун, сәни гул етди вәтәндә,
Ат ојнады, дағ битди синәндә.
Гул олмаг олар

ејләсә мәчбур сәни кәрдиш.

Гуллугла барышмаг, даһа мүдһиш!
Гуллугла барышмаз әсил инсан.
әсил әскәр,

Јурдунда гул олмаз

она өвладлыг едәнләр!

Көрдүн ки, сәнин јурдуна
 јадлар эл узатды

Көксүн чәпәр олду,
Азадлыға эл чатмады,

 Өмрүн баша чатды,
Анчаг сәнин арзун сәһәр олду...
Јад көксүнү дағ-дағ елијән,
 мәрмијә дөндүн.

Шаирлијә фәхр етмәдин,
 әскәр тәк өјүндүн.
Олдун вәтәнин дәрдинә мәлһәм,
 она сирдаш.

Олдун бүтүн инсанлыг үчүн
 фәхри вәтәндаш!

Азадлыг үчүн ше'рини јаздын,
Ше'рин үчүн азадлыгы сән
 арзуламаздын!
Ше'рин сәнин һакимләрә көстәрмәди гуллуг.
Амалыны сән

 ше'рин үчүн
 севмәмисән, јох!

Ше'рин сәнин амалын үчүндүр.

Ше'рин сәнин амалына јол,
 "фикринә јөндүр!

Алгыш сәнә еј фикринә гул,
 гәлбини рәһбәр,

Ешгиндә дә, әзминдә дә,
 ше'риндә дә әскәр!

1970

СӘНИН ТИКДИЈИН ЕВДӘ

Јахшы јадымдадыр ушаглығымыз.
Биз онда меһрибан дост идик. Јалныз
Сән башга севдајла учардын көјә:
— һәјатын мә'насы башгадыр... — дејә.

Бир јаратмаг ешги вар иди сәндә —
Сән һара, бирчә ан сусгуилуг һара?
Мән күлә, чичәјә тә'риф дејәндә,
Сән ләк дүзәлдәрдин шух фиданлара.

Мән дејәрдим: «Нола чәкилә думан»,
Сәнсә дүшүнәрдин бу ишә чара.
Мән јазы һәсрәглә көзләјән заман,
Сән јува тикәрдин гарангушлара.

Гушлар, гыш күнләри чивилдәшәндә,
Онларын дәрдләри оларды дәрдин.
Исти чардагларда, дивар дибиндә,
Јуvasыз гушлара јува тикәрдин.

Шимшәк сүр'әтилә өтүшдү илләр,
Нәһажәт, бөјүдүк, биз јаша долдуг.
Алды өз гојнуна бизи арзулар,
Һәрәмиз бир јолун јолчусу олдуг.

Сэн мүнхэндис олуб бу күн, эзиз дост,
Биначар тикирсэн, баглар салырсан.
Нэр дэфэ көрүнчэ өз эмэлини
Өзүн өз ишиндэн лэззэт алырсан.

Фэрэһлэ кечдикчэ өз эллэринлэ
Тикидijin евлэрин янындан нэрдэн,
Астача күлүрсэн, санин чөһрэнэ
Күлүш сәпэләнир, пәнчэрәләрдэн.

Бу күлүш экс едир санин үзүнэ.
Күл, достум, күлүшлэ догсун сәһәрләр!
Тикидijin нэр евдэ, нэр узун кечэ,
Яраныр жүзләрлэ јени әсәрләр.

Јаратмаг нэ гэдэр шириндир, еј дост!
Мән дэ јарадырам санинлэ биркэ.
Мәним мисраларым дурур чәркәјә,
Биначар тикдикчэ сән чәркә-чәркә.

Будур, әјләшмишәм санин тикидijin
Бу көзәл, бу кениш отағымда мән.
Нәгмәләр дүзүрәм санин шәнинә
Илһама кәләрәк әмәлләриндән.

Октябр, 1948.

ЗӘНК СӘСИ

Јохдур вәзифәнин, ишин, сәнәтин
Бөјүјү, кичији, дејирәм, биздә.
Вәзни, дәрәчәси нэр бир нөрмәтин,
Зәһмәтлэ өлчүлүр Вәтәнимиздә.

Лајигдир нөрмәтә, шөһрәтә, ада
Көрдүјү иш гэдэр нэр кәс, дүнјада.
Мәним кәнч охучум,
буну јахшы бил,

Шөһрәт дэ зәһмәтдән гүввәт алмалы!
Вәзифә инсана шан-шөһрәт дејил,
Инсан вәзифәјә шөһрәт олмалы!

Неч вахт алдатмасын алгышлар сәни,
Зәһмәтлэ шөһрәтә чатар нэр инсан.
Ән ади, ән кичик бир вәзифәни
Истәсә зәһмәтлэ бөјүдәр инсан!

Инсандыр нэр шеји мә'наландырап,
Саат нэ кәрәкдир заман олмаса,
Бир дагып, бир чајын көзәллијини
Ким дујар, сөјләјин инсан олмаса?!

Бөјүк вәзифәми сәнчә, еј чаван,
Бир кәнд мәктәбиндә зәнк чалан олмаг?

Лакин о гарынын гэлбиндэ јанан
Бөјүк дүјгуларын аташинэ бах!

О билир, чалдыгы зэнкин сәсиндэ
Инсанын идракла үлфәти вардыр.
Јүзләрлә гөнчәнин јетишмәсиндэ
Онун да азачыг хидмәти вардыр.

О, зәнки тез чалса әкәр бир гәдәр
Шәкирд бир мисалы һәлл едә билмәз.
Ил боју јығылан бу дәгигәләр
Башга бир күн илә әвәз едилмәз.

Көзләри өнүндә һеј узун-узун
Шитилләр бој атыр, севинир гары.
Һәр учалан бојда учалыр онун
Көзәл дүјгулары, хош арзулары.

Сөјлә чаван өглан, бир сөјлә, сән дә,
Дуја билмисәнми өмрүндә буну —
Ачыбмы көнлүндә күлләр, көрәндә,
Дүнәнки гөнчәнин күл олдуғуну?..

Онун дүјгулары көјә учалмыш
Гушлар учан заман өз јувасындан.
Ана гушлар кими, о да әл чалмыш
Пәрваз едәнләрә бахдыгы заман.
О, көрүр дүнәнки көргәләр

бу күн,

Һәрәси бир јердә јурд-јува салмыш,
Вахтилә чалдыгы зәнк сәсләриндән
Һәр кәнддә, шәһәрдә јүз сәс учалмыш.

1954.

УСТА НИЈАЗИ

Очаг тикән, јува гуран
чаван уста.
Һасар чәкән, дивар һөрән,
чаван уста,

Аз данышыб чох иш көрән
чаван уста,

Кәлә-көтүр бу дашлары
Низамлајыб сән һөрүрсән
муғам үстә.

Јува-јува тикдијин ев —
Муғаматын кушәләри...
Јола салыр нечә-нечә
хејри, шәри...

Муғамдакы һәзин-һәзин пәрдәләрдән
Диварларын дөнәминә нахыш вурдун.
Дашлардакы нечә рәнки
Бир-бирилә данышдырдын,
ујушдурдун.

Өзүн сусур, данышмырсан,
Илһамынын кур селинә
Гарышараг сән ашырсан,
сән дашырсан.

Лал дашлары данышдырыр,
Сән өзүн дә

О дашларын дили илэ
данышырсан!

Элабазын эмэли јох,
Сөзү, дили данышмалы,
Инсан ады дашыјанын
Өз эмэли данышмалы!
Уста, сәнин о дашланан әлләрийи
сыханда мән,
үрәјимдән

Кечәнләри
Әлләримлә чатдырдыммы үрәјинә?
Әһсэн дедим,
Өзкәсинә јува тикән,
очаг гуран әмәјинә!

Јохдур дедим,
Јараданын дәрди-сәри,
Мәним ширин кәлмәләрлә
Јаратдығым ше'рләри,
Сән дашларла јарадырсан!
Бој вердијин дашларла бир
Сән өзүн дә бој атырсан.
Мәнимки сөз,
Сәнинки даш
Сөзлә нәғмә јаратмаға
нә вар, гардаш?

Гәләмин даш,
Дәфтәрин даш.
Гәлбиндәки бу зәрифлик, бу инчәлик
бәс нәдәндир?

Нәфәсинлә
О исинән дашлардакы нәғмәдәндир!
Дашы даша јапышдыран
Палчыг дејил, өз арзундур,
О дашларын арасында

Гәлбин дурур,
һиссин дурур.
Нәбзин вурур,
Даш, чанланыр.
Түстүләнән һәр очагда
Һәр бухары бачасында
Ешгин јаныр,
арзун јаныр!

Август, 1973.

ГАРА САЧЛАР, АҢ САЧЛАР

Сачларыма дән дүшүр, дән дүшүр, жаман дүшүр,
Һәр баханда анамын үрәжинә ган дүшүр.
Бу аң сачлар, аң ана, сәни дәрде салмасын,
Сачымын ағлыгындан ганын һеч гаралмасын!

Алышырам кечәләр стол архасында мән,
Сачларым да ағарыр, гәлбимин атәшиндән.
Сән демә ки, баламын бәлкә кизли гәми вар,
Вахтсыз агаран сачын өзкә бир аламы вар!

Өдүм белә гәм дежил бу һәјаты дујана,
Мән бу аң сачларымла өјүнүрәм, аң ана!
Гара, шәвә сачлары тәбиәт вермиш мәнә,
Мән күвәнә билмәрәм, онун бу төһфәсинә.
Зәһмәти һәјатымын илк бәзәји санмышам,
Аң сачлары һәјатда мән өзүм газанмышам.

Сенҗабр, 1957.

Өмүр бизә верилмир
Анчаг јашамаг үчүн.
Өмүр бизә верилир,
Дүнијанын да дәрдини,
Гәмини чијнимиздә
Чәкмәк, дашымаг үчүн.
Өмүр — гәлбин, зәканын
Мин ешги, мин әмәли.
Өмүр — өмүрдән сонра
Јашамагын тәмәли!

Јанвар, 1965.

ӨЗҮДҮР

Дағлар — эзәмәтилә,
Бағлар — наз-не'мәтилә
Сулар — һәрәкәтилә

Өзүдүр.

Гоча — сөз-сөһбәтилә,
Чаван — шүчаәтилә,
Гыз да — өз исмәтилә

өзүдүр.

Јалан — гудузмағыјла,
Инам — өз сусмағыјла,
Шүбһә дә — јозмағыјла

өзүдүр.

Үрәк — өз дүзлүјүлә,
Севки — сөзсүзлүјүлә,
Инсан да — өзлүјүлә

өзүдүр.

Шаир — ахтарышында
Фәһлә — дэзках башында,
Ана — бешик башында

өзүдүр.

Јанвар, 1974.

ИЛК КИТАБЫН

*(Назим Никмәтий Бақыја кәлмәси
мунасибәтилә.)*

Дүз отуз ил бундан әввәл, сән дамла-дамла
«Ал күнәши бурда ичиб түркүләр» өгдүн,
Бакы сәни бөјүтдүкчә сән дә инамла
Үрәјиндә мин бир сәсли арзу бөјүтдүн.

Анам Бакы сәнин дә илк мәктәбин олду,
Сән бурадан пәрвазланыб галхдын көјләрә.
Анчаг сәнин өмүр јолун нә чәтин олду,
Гаршына каһ гаја чыхды, каһ дағ, каһ дәрә...

Бир икидин һәјатыдыр ахы отуз ил,
Отуз илдә чох булагдан сән су ичмисән.
Көрүрсәнми, Бакы артыг сән көрән дејил,
Бакы кими сән өзүн дә чох дәјишмисән!

Дүз отуз ил бундан әввәл, сән һејран-һејран
Нәгмә дедин «чанын Бакы, көзүн Бакыја».
Бир китабла кетмиш идин бизим Бакыдан,
Јүз китабла гајытмысан бу күн Бакыја.

Үрәкләрдән алар анчаг сөз мајасыны,
Ше'рин, сөзүн нечә чандан нечә чан алмыш.
Назим, сәнин жүз китабын өз мајасыны
Бакымызда јаратдығын китабдан алмыш!

Бакы, октјабр 1957.

ӨЗҮМДӘН НАРАЗЫЈАМ

Тәбиәтин көнүл ачан
Мин рәнки, мин сәси вар.
Һәр көнүлүн мин арзусу,
Мин сәсли нәғмәси вар.

Бу арзулар, бу нәғмәләр,
Бу сәсләр бир саз кими
Мәним солгун сөзләримдә
Һеч дил ача билдими?

Һиссим дәрин, сөзүм солгун,
Гәлбим кениш, синәм дар.
Мәндән әввәл доғулубдур
Синәмдәки дујғулар.

Сәһв атылан аддымлары
Сонрадан анлајырам;
Бахыб вичдан хүзкүсүнә,
Өзүмү данлајырам.

Сиз еј јанлыш аддымларым,
Мәни дәрдә салдыныз.
Мән сизинлә дөјүшдүкчә
Күн-күндән чохалдыныз.

Мэн һагг-һеса́б иста́йрэм
Кечәләр күндүзүмдән;
Нараһатам, наразы́ям
Өмрүм боју өзүмдән.

Бизим сәнәт дүнјасынын
Ғырыг телли сазы́ям;
Бирчә буидан разы́ям ки,
Өзүмдән наразы́ям.

Рига. Ијул, 1960.

УЧАЛЫГ

Ғалхыб зирвәсинә уча бир дағын
Бурдан сејр едирәм әнкинликләри.
Ғәрибә дујғулар һеј ахын-ахын,
Сүзүлүр ғәлбимә бајагдан бәри.

Соясуз кенишлијә, бу әнкинлијә,
Бахыб нәфәс алыр адам дәриндән.
Учмаг истајирсән учалыб көјә
Дағын көз ғаралдан зирвәләриндән.

Тәмиз дағ һавасы... ғабарыр синә
Дағын зирвәсиндә бир ғарталмы́ям?
Бахыб тәбиәтия кенишлијинә
Дүшүнмәк, дүшүнмәк истајир адам.

Ахыр далға-далға ғәлбимә ишыг
Һәр дәфә чыханда уча дағлара.
Дејирәм, нә гәдәр сығышдырмышыг
Кениш ғәлбимизи дар отағлара.

Кенишлик ичиндә һеч олармы ки,
Үрәк дә, арзу да кенишләңмәсин!
Дејирәм, елә бир үрәк вармы ки,
Көзәллик өнүндә чошуб динмәсин?
Елә бил ғаршында дајаныб сәнин
Көзәл бир ләһнәси Бәһлузәдәнин.

Дилиндэн бу сөzlәр чыхыр әлбәл:
«Һејранам, бу һүснә, мән дә һејранам.
Нә гәдәр кенишсән, нә гәдәр көзәл,
Ај мәним Вәтәним, ај мәним анам».
Нә көзәл көрүнүр дағдан бу јерләр,
Гыврылыб әтәкдә булуд сүрүнүр.
Узагдан баханда кәндләр, нәһәрләр
Нечә бир-биринә јахын көрүнүр.

Узагдан баханда еләдир елә,
Чох көзәл көрүнүр һәр шеј чәһәндә.
Ән чәтин, ән узаг арзулар белә
Сәнә јахын кәлир кеңдән баханда.

Бир көмдә мим дәфә ашагыдан бак,
Ону тамам-камал көрә билмәсән.
Једди кәнд, үч шәһәр көрүрәм аңчаг
Бу дағым башындан бир бахышла мән.
Бу Хамлар, бу Кәнчә, бу Шых, бу Тағлы,
Бу Азад, бу Мөрүд, бу — Гарадағлы..

Овчумун ичи төк көрүрәм ајдын,
Бир шеј јайыммајыр изәрләримдән.
Узағлар мечә дә јахынмыш јахын!
Чүнки учадајам, учадајам мән!..

Әфсус, бөјүдүкчә әмәлләримиз
Хырда дујгуларә бә'зән баш әјдик.
Дејирәм, һәмишә-һәјата да биз
Уча зирвәләрән баха биләјдик!

Ҡачыкәнд. Ијул, 1961.

ШЕ'Р ВӘ МӘН

Бир сојуг бахышдан, бир һағсыз ишдән
Дәрһал көјләр кими тутулурам мән.
Анам бу һалыма дөзә билмәјир
«Һәр шеји гәлбинә салма, кәл — дејир. —
Көрдүјүн һәр шеји гәлбинә јазған,
Оғул, бу дүнјада чох јашамазсан».

Ана, ғынамырам әсла мән сәни,
Сән доғру дејирсән, бәли, һағлысан.
Узун өмр истәјән — гәми, гүссәни
Кәрәк үрәјинә салмаја бир ан.

Батан бир күнәшин, солан јарпағын,
Гурујан чешмәнип, сөнән очағын
Дәрдини, гәмини гәлбә салмадан,
Биринин дәрдинә ортаг өлмадан,
Јашамағ, ај ана, јашамағмыдыр?
Һәјат мәкәр аңчаг кеф-дамағмыдыр?

Демә бу дүшүнчә, бу хәјал нәдир?
Дүшүнмәк көзәлдир дәриндән-дәрин.
Өмрү башдан-баша бир әфсанәдир
Нәш'әни нәш'әдә тапан кәсләрин. —

Көйләрин аһындан думан, чән догур,
Ше'р дә хәјалдан, фикирдән догур.
Јазырам ше'рими мән јана-јана,
Һеч кәси севмәјән өзү севилмәз.
Һәр шеји гәлбимә салмасам, ана,
Ше'рим көнүлләрә јол тапа билмәз.

Һәр шеји гәлбимә салмасам әкәр,
Мән чох јашајарам, бу сөзүн һагдыр,
Ше'римсә өзүмдән тез өлүб кедәр,
Белә јашамагса — јашамамагдыр.

Үрәк доланырса мәнзилбәмәнзил,
Чошурса, дашырса, јашајыр демәк.
Мәнә өз өмрүмү узатмаг дејил.
Ше'римин өмрүнү узатмаг кәрәк!

Јанвар, 1959.

ҲАБИЛ СЕКАҲЫ

Кәманә камана тохунан заман
Туфанмы һајгырды, селми чағлады?
Бәдбәхт бир гәрибин аһ-аманындан
Бәлкә көј кишнәди, булуд ағлады?

Дурнамы ајрылды өз гатарындан?
Обамы дағылды, елми таланды?
Заманмы ајрылды өз ахарындан?
Әслими һычгырды, Кәрәмми јанды?

Каманын голунда јатан халларым
Һәр бири гәм јурду, һичраң јувасы.
Бир голун үстүнә чәм олуб мин-мин
Нәсими үсјаны, Вагиф нәвасы.

Ондакы бу гүдрәт, бу сирр нәдир, нә?
Әзабла, зилләтлә долудур бу гол.
Ајлара, илләрә, гәринәләрә
Бөлүнән тарихин јолудур бу гол.

О енән, о галхан сәсләр, авазлар
Јаз башы дағларын селидир бәлкә?
Каманын бағрында ағаран тозлар
Јанан арзуларын күлүдүр бәлкә?

Бу сәс сынаг үчүн — гүссәнин, гәмин
Көнүлләр евинә сәјаһәtimi?
Бу сәс илк атамыз гоча Адәмин
Тәкликдән килеји, шикајәtimi?

Бәлкә сусдурулан нечә даһинин
Јаралы руһудур бу сәс, бу нәлә.
Данышмыр... дүшүнүр дәриндән-дәрин
Сөзсүз нәғмәләрлә аглајыр елә.

Дејирәм, бу сәси динләјәндә мән,
Нијә дәгигәләр дөнүб ил олмур?
Бу сәсин одуна, дејирәм, көрән
Нијә бүтүн сәсләр јаныб күл олмур?

Бу сәсдән үрәјим олдү бир тикә —
Бағрымын башында јарадыр бу сәс,
Ајын чамалында гара бир ләкә.
Лаләнин көксүндә гарадыр бу сәс.

Јох! Кардыр гулағы кайнатын да,
Ешидә билсәјди суја дөнәрди.
Сонсуз кайнатын сонсуз гатында
Ишыгсыз улдуз да шөләләнирди.

Бир аһмы, аманмы учалыр јердән,
Јер өз фәрјадына өзү бездими?
Гоча Фүзули дә бу нәләләрдән
Неј кими бәнд-бәнд кәсилмәздими?

Бу ағач парчасы јанмајыр өзү,
Анчаг өд-очагсыз јайдырыр бизи.
Одун атәшинә өд шан-шан олур:
Бу сәсин одуна алышар су да
Ағач һәр атәшә алышан олур,
Бу нијә алышмыр белә бир ода?

Һабил! Ај инсафсыз, үрәјимизи
Јандырыб-јаһмагда гәсдин нәдир, нә?
Нијә јандырырсан атәшсиз бизи?
Бу һаггы ким вериб, ким вериб сәнә?

Сентябр, 1954.

АЛ КҮНЭШИН САҒЛЫҒЫНА

Мәчлис ашыр, мәчлис дашыр,
Думанланыр јенә башлар.
Бир-биринин шәрәфинә
Сағлыг дејир дост-танышлар.
Гәдәһләри бошалдырлар, долдурурлар,
Бу дүнјаны каһ учурур, каһ гурурлар.
Бадә галхыр ән әввәлчә
Сағлыгына сәдрләрин, мүдирләрин...
Тост дејилір дадлы-дадлы, ширин-ширин:
— Јалныз онун үрәјилә

вурур бизим үрәјимиз,
Гәдәһләрин ичиндәки
ачы, тәмли арағы биз

Ичәк ширин достумузун
Ширин чаны сағлыгына,
Узун өмүр арзулајаг көлин она.
Мәчлис буна әлдә чалыр —
Јалан сөзләр, сахта сөзләр
Ашағыдан гамадланыб
Јухарыја көрнү салыр.
Мәчлис јалан, сөзләр јалан.
Бурда јаман алвер кедир.
Ону сатан, бири алан.
— Мән ичмәрәм,

Јох! Ичмәрәм һәр бир кәсин сағлыгына,
Мән ичирәм бу бадәни
көзәл инсан, көзәл алим
филанкәсин сағлыгына!..

...Көзәл инсан! —
Көзәл сөздүр!
Көрән анчаг бу көзәллик
Әмәлләрдә сынандымы?
Көрән буну дејән өзү
өз сөзүнә инандымы?

Әввәл бунун, сонра онун
сағлыгына ичәк дејә,
Вичдандан сөз ачдығымыз мәчлисдә дә
биз бөлүрүк адамлары дәрәчәјә!

Мәчлис — базар,
Рүтбә — дәјәр.
Бәс инсанлыг јохму мәкәр?
Кәлин, достлар, мәчлисләрдә
Маһны дејәк, рәгс еләјәк!
Туулмасын, гој ачылсын үрәјимиз,
Сағлыгсыз да онда сағлам оларыг биз!
Кәлин, достлар, маһны дејәк
Алнымызын ачыглыгы,
Үзүмүзүн ағлыгына,
Сағлыг демәк вачиб исә
Онда дејәк;
— Бизә даим тәмәннасыз ишыг верән
Ал күнәшин сағлыгына!

1965.

САХЛА, САХЛА ФЫРЧАНЫ

Рэссам Одтакина

Рэссам чэкир шэклыми,
Гурумушам
Мэн онун өнүндө шэкил кими.
Каһ чэкир, каһ да силир,
О каһ ирэли кэлир,
Каһ керијэ чэкилир.
Бахыр, чэкир тээдэн.
Онун үчүн инди мэн
Чансыз даш парчасыјам,
Јаныр өнүмдө рэссам,
О, чан вермэк истәјир
Чансыз даш парчасына.
О јарадыр, јашајыр
Һәсәд чэкирәм она,
О, мәнимлә јашајыр,
Јашамырам мән анчаг.
Инди нәјәм? Мән нәјәм?
Оду сөнән бир очаг.
Рэссам мәни гурудуб
Тәрпәнә дө билмирәм,
Даныша да билмирәм,
Һеч дуја да билмирәм,
Дүшүнә дө билмирәм,
Донуб фикрим, дүшүнчәм

Инди мәним елә бил.
Јох! Јох! Јелә вердијим
Анлар, өмүрдән дејил
Дајан! А рэссам, дајан!
Дүшүмдән, дујмадан,
Бирини диндирмәдән,
Биринә һај вермәдән
Јашамаг, јашамагмы?
Рэссам! Сахла фырчаны.
Чәкдијин ө шәкилдә
Ешигим, диләјим һаны?
Сахла! Сахла, фырчаны!
Јох, јох! Даһа өнүндө
Даша дөнән дејиләм.
Буну бил ки, а гардаш,
Чәкдијин мән дејиләм,
Наһаг зәһмәт нә кәрәк!
Сән мәни јаратдығым,
Јашадығым анда чәк!
Сән мәни дүшүнәндә,
Сән мәни дујанда чәк!

Май, 1963.

АШЫГ ШЭМШИРЭ

(Сэксэн иллижинэ)

Мизрабы сазынын телинэ вурма,
Гэлбинин телинэ вур, гоча достум.
Нэхимдэн, лоғмандан сорма өмрүнү,
Сазындан, сөзүндэн сор, гоча достум.

Севда газанында јаман бишмисэн,
Өзүн өз гэлбинлэ чох дөјүшмүсөн.
Ешитдим сэксэндэ ешгэ дүшмүсөн,
Јүзүндэ белэчэ дур, гоча достум.

Бу јашда јорғалыг? — кэлмэсин көзө,
Сэнэ адидирсэ, бизэ мө'чүзө.
Јохуша гадхмышдын, енирсэн дүзө,
Бу сирри бизэ дэ вер, гоча достум.

Бэхтијар шаирэм, бизи ел севар,
Сэн дэ бэхтөвэрсэн, мэн дэ бэхтөвэр.
Синэндэ ачылыб тәп-тәзэ күлләр,
Башына јағса да гар, гоча достум.

1973.

ДУШҮНЧӨ

ДУШҮНЧӨ

Кал алма кими бир үзү торпага дүшүнчө
Көрдүм ки,
јатыр нәр отун алтында дүшүнчө.

Көјлөрдө фәләкләр дүшүнүр,
Јердә чичәкләр.
Көрдүм,

Дүшүнүр күлләрә гонмуш кәпәнәкләр.
Ахшам чагы дағлардакы гашлар да фикирли.
Торпаг да,

ағачлар да,
вә дашлар да фикирли.

Нәр шеј јараныб

Варлыга чеврилмәдән өнчә
Башдан-баша мә'налы, мүәммалы дүшүнчә...

Апрел, 1973.

СӘҢВЛӘРИМ, СӘҢВЛӘРИМ

Шүбһәләрим, күманларым,
Сәһвләрим, нөгсанларым,
Фәрјадларым, эзабларым, аманларым!
Мән гачдыгча элиниздән,
Әмәлимә

Јагыш кими јағырсыныз
Нејләјим ки,
Сиз өзүмдән ағырсыныз.
Салыб мени эзаблара
Мәнә кендән бахырсыныз
Бир јад кими.

Мән киләдә билмәмишәм өмрүм боју
Додагымын аржасында
үрәјими...

Ө алышыб,
Ө данышыб.

Јаньыда дәст олмајанда
Данышмышам эсабымда.
Үрәјимин пычылтысы
Дәјиб мәним өз башыма
Төхмәг кими...

Нә севкими кизләтмишәм,
Нә киними...

Эзаб вериб күнләр мәнә,
ајлар мәнә.

Алам вар ки, өмрү боју
Додаглары тәбәссүмлү.
Тәбәссүмү

Бир пәј кими пәјлар сәнә,
пәјлар она,
пәјлар — мәнә...

Дили илә үрәјинин арасында
Јүз-јүз иллик јоллар дурур.
Додагында күлләр ачыб,
Үрәјиндә күллар дурур.

Нәр сөзүнүн әввәли «чән», ахыры «чән»,
Белә јашар ахырачан.
Үрәји буз.
Сөзү исти,

өзү илыг.

Чәкмәмишдир өмрү боју
Бирчә дәфә пешманчылыг...

Билмәмишәм,

Нә гәдәрмиш,
Бирчә гырыг нөгсанымы
шинширдәним,

Бир дәрјача кәдәримдир,
Бир дамлача сәһвим мәним.

Башгалары кечәр бәлкә тәгсиримдән
«Күнаһкарам, кеч!» — сөзүмә.

Бағышлаја билмәмишәм

Өз сәһвими мән өзүмә.

Сәһвләрим богазымдан бәрк јапышыб
Јухуму да дара чәкир.

Вичданымы ора чәкир, бура чәкир.
Үрәјимдә вуруш кејир,
Мән киминлә вурушурам,
һеч билмирәм.

Жыхылырам, әжилмирам.

Неч билмирам бу вурушун ады нәдир,
гәсди нәдир?

Гәрибәдир,

гәрибәдир!

Сәһвләрим — алнымдакы гирышларым,

Гәлбимдәки вурушларым.

Әзабларда мән өзүмәм.

Мән көнлүмүн өз сәсијәм.

Раһатлыгда өzkәсијәм...

Сәһвләрим — үрәјимин дилимдәки

һәм севкиси,

һәм нифрәти.

Сәһвләрим — Дост данлағы,
јад төһмәти.

Сәһвләрим! Сиз мәнсиниз,

Мән дә сизәм!

Мән сәһвимдә сәһвсизәм!

Нојабр, 1971.

КАШ

Чәпәрләниб гајғыларым,

Кирпикләрин чәпәриндә.

Јол вермир ки, көзләримә

дола јухум.

Фикирләрлә кедә билмир

јола јухум.

Гајғыларын аловуна

јана-јана

Чеврилирәм каһ о јана,

каһ бу јана.

Сәһаримә јол истәрәм,

Јөн истәрәм кечәләрдән.

Тахтапушун таггылтысы

Јарпагларын һәниртиси

Диксиндир мәнн һәрдән.

Отағыма долдурмушам

һәм көјү мән,

һәм јери мән.

Бах, көрүрәм сәсләри мән,

Ешидирәм рәнкләри мән,

Чеврилирәм каһ о јана,

каһ бу јана.

Зәнн едирәм, дарды јерим.

Пәнчәрәдән ишыг дүшүр.

Диварларда рөгс елэјир
 фikirлэрим.
Дан сөкүлүр јаваш-јаваш.
Дүшүнүрэм:
Јашамаг да севмэк кими
Гэлбимизчэ огајды каш!

Нојабр, 1973.

КЕДЭНИМ, КЭЛЭНИМ

Еј көнүл, демэ ки, күн, дагдап ашды,
Бир өмүр күнүнүн ахшамыјам мэн.
Елэ билирэм ки, һэлэ өмүрүмэ
Доган бир сәһәрин саламыјам мэн.

Көјлэрин үрәји дөјүнүр јердэ.
Көјлэрэ чәкилән гајыдыр бир дэ.
Кедән дэ мәндәдир, кэләсилэр дэ,
Мэн, тәк мән дејиләм, јох, һамыјам мэн!

Көзүмдә галмасын бир күл һәсрәти,
Нә чәмән һәсрәти, нә чөл һәсрәти,
Дүнјадан кедәнин көнүл һәсрәти,
Дүнјаја кэләнин инамыјам мэн!

Јанвар, 1974.

ХАТИРЭЛЭР

Кәпәнәкләр учуб кедәр,
Әлимиздә галар бизим
Ишылдајан тоза бәнзәр хатирәләр.
Пајыз кәләр...
Јоллар үстә сәпәләнән хәзәлләрдән
Кәһ итән, кәһ үзә чыхан
изә бәнзәр хатирәләр.

Фикримизин ајнасында
Кәһ алчалыр,
Кәһ жүксәлир хатирәләр..
Кәһ олур ки, ачылыгдан
үрәк дәлир хатирәләр,
Кәһ һәјатын өзүндән дә
әзиз кәлир хатирәләр...
Дағ башындан күн әжиләр.
Бир мүддәтсә истилији
даш-диварда галар анчаг.

Кәнчлик кедәр,
хатираты көнлүмүзү алар анчаг.
Унудулмуш бир кәдәрли нәгмәдәки
Гырыг-гырыг сөзә бәнзәр хатирәләр.
Һәрдән јаныб,

Һәрдән сөнән

көзә бәнзәр хатирәләр.
Чыгырлары даға чатан
Дүзә бәнзәр хатирәләр
Бир ишыгсыз көзә бәнзәр
хатирәләр...

Нәјабр, 1967.

■ ■ ■

Бэ'зэн сорушурам өзүм-өзүмдэн:

— Нечө ил јашамаг истәјирәм мән?

— Јүз ил.

— Јох, беш јүз ил.

— Мин ил,

— Он мин ил,

— Јүз мин ил, милјон ил.

— Јох, јох, бәс дејил!

Сону олан өмрү истәмирәм мән.

Чыхајдым заманын чәрчивәсиндән!..

Јанвар, 1964.

■ ■ ■

О деди: — Јел әсир бош үрәјимдә,
Еләди көнлүмү талан гочалыг.
Дәјмәз чаванлыгын бирчә күнүнә
Өмүрдән бир парча галан гочалыг.

1973.

Ј А Ш Д А Н К И Л Е Ј Л И Ј Ъ М

Мэн он беш јашымда — ијирми јашымда
Елэ билирдим ки, гырх гочалыгдыр.
Эллијэ чатырам,
 анчаг, башымда
Ушаглыг навасы нэлэ галыбдыр.

Елэ бил дүнэндир, чијнимдэ чанта
Горға јејэ-јејэ дэрсэ кетдијим.
Елэ бил дүнэндир, о гамыш атда
Нэзил гамчы вуруб «ат» сэјиртдијим.

Нисс едэ билмирэм јашымы нејлим,
Үрэк о үрэкдир, нэвэс о нэвэс...
Каһ арана дүшүр, каһ дага мејлим,
Нэдир көнлүмдэки бу дујгулар бэс?

Елэ бил дүнэмин ушагыјам мэн.
Бу ешгэ, нэвэсэ бэ'зэн күлүрэм.
Анчаг гынамырам өзүмү бэ'зэн,
Ахы нэ јатдым ки, нэ јуху көрэм?

Көнчликдэн элимиз үзүлэн кими
Дүнјадан дөрд эллэ јапышырыг биз.
Јашымыз өтдүкчэ,

 ағачлар кими
Дэринэ ишлэјир ришэлэримиз.

Одур бах... һэјәтдэ гопуб вэлвэлэ
Ушаглар ојнашыр, дырмашыр дама.
Мэн дэ онлар илэ тутуб эл-элэ
Гачмаг истэјирэм ушаглыгыма.

Истэрэм «кизлэнпач» өјнајым јенэ,
Башыма көтүрүб чөлү-чэмэни.
Елэ кизлэним ки, дүшүб изимэ
Неч тапа билмэсин гочалыг мэни.

Анчаг јаш өзүнү көстэрир һэрдэн,
Үрәкдэ чох кизли дөјүнтүлэр вар.
Күчэдэ, бајырда төвшүјэндэ мэн
Санырам, јохушду, дашды күнаһкар.

Јолда балалардан дала галанда
Нејлэсин бу јохуш, бу даш, билмирэм,
Анчаг көзэллијэ һејран оlanda,
Өзүмү оғлумла һәмјаш билирэм.

Һејабр, 1974.

ФИКИР ГАШАДЛАРЫМ

Мəним ганадларым вар:
Ширин-ширин арзулар,
Бөжүк-бөжүк хəјаллар

Ганадларымдыр мəним!..
Дунја — ганадларымчын
чох кичикдир,
Кичикдир,

Каиннатдыр — Вəтəним!..
Арзулар дунјасына
Учан заман ағыллар

Јаранды əфсанəлэр,
Эсатирлэр,
Нағыллар...

Учурам,
hej!..
учурам!..

Мəн
тəпə,
дүз
билмирəm.

Кечə,
күндүз
билмирəm!

Хəјалын бир һүдуду,
Хəјалын бир һəдди jox!
Көјлəрим сəрһəдди jox!
Гушлар нијə азаддыр?
Азадлыгын тəшбєһи,
Јашајыр гуш адында.
Азадлыг

учур,

учур,
Гушун сəрһəд билмəјən
О гоша ганадында.
Фикрин ганадлары да
Азаддыр!..

Сəрһəдди jox!
Сəма кими һəдди jox!..
Фикирдə мин һал олур.
Бə'зən сəманын өзү
Фикрə дарысгал олур!
Учур,
учур

хəјаллар,
Сəмадан да о јана.
Бошлугда мənзилми вар,
Орда фикрин ганады,
Гəрар тутуб дајана?..
Нə гəдэр истəјирсən
Бах!

Үзүмə бах!

Нə гəм!
Мəндən чох-чох бөјүкдүр
Ајаглары башымда
Башы,

Сонсуз сəмада
Сүзən фикрим, дүшүнчəм!..

Мэн азадам, азадам!
Мэнзили көрүнмөјөн
Бир әбәди јолум вар.
Мәни јердән галдыран,
Һәдди, һүдуду гыран
Фикір ганадтарым вар.

Јанвар, 1969.

■ ■ ■

— Бу нә инилтидир, бу нә наләдир,
Еј үрәк, де көрәк истәјин нәдир?
— Сорушма кәл буну бир надан кими,
Һиссим олмасајды анлашылардым.
Јох! Әкәр билсәјдим өз истәјими,
Мән үрәк олмаздым, ағыл олардым!..

Нојабр, 1965.

Күнүн өмрү
Өз вахтында узаныр,
 Өз вахтында көдөлир.
Вахтында ахшам кедир,
Вахтында сәһәр кәлир.
Һәжатын түлүү да
Бу гануна дүз кәлир.
Инсан дүнјаја кәлир
 доггуз ај тамам олчаг.
Бу нәдәндир ки, өлүм
Һеч кәсин һәжатына
 вахтында кәлмир анчаг?..

Јаңвар, 1963.

ГАФИЈЭЛЭР

Истәмирәм сәсдән доған гафијәни!
Дүшүндүрүр мә'на мәни, һикмәт мәни.
Гафијәдир
Ики сямин бир көк үстә титрәмәси.
Гафијәдир,
Күл нәфәси, бүлбүл сәси.
Гафијәдир
 көј илә јер.
Гафијәдир,
 севинч-кәдәр.
Гафијәдир ениш-јохуш,
 ахшам-сәһәр,
 тәзә-бојат.
Ән мүгәјјәд гафијәдир:
 өлүм-һәјат!

1969.

БАҲАР ВӘ МӘН

Илләр кечир ахыб кечән сулар кими,
Һәр ил башга дуҗуларла јаныр үрәк.
Һәр кәләндә баһар кәлир баһар кими,
Мәни көрмүр баһар анчаг көрдүјү тәк.

Баһар кәлир, фәрәһиндән күлүр аләм,
Баһар кәлир, һәр ил кәлән баһар кими.
Мәнсә һәр ил дәјиширәм
Әјнимдәки палтар кими.

Апрел, 1957.

ДАҒ СЕЛИЈӘМ

Дағ селијәм,
Будаг-будаг голларым вар.
Әјри-үјрү јолларым вар.
Мән чылғынам,

мән дәлијәм.

Әввәлчәдән биләммәдим —
Һансы дағдан енмәлијәм,
Һансы дүздән кечмәлијәм.
Мән машынам,

мән машынам,

Каһ бу даға дырмашырам,
Каһ о даға дырмашырам...
Каһ әјилдим,

каһ бурулдум

Дәрәләрдә, тәпәләрдә
лап јорулдум.

Даға дәјдим,

даша дәјдим.

Бир трамвај олајдым мән,
Һәдә јола чыхмамышдан
Өз јолуму каш биләјдим...

Август, 1968.

АТА ЈУРДУ

Шокида мөһлә вар нә гәдәр десән,
Кәлдим бу дүнјаја «Јухары бап»да.¹
Бир көз евимиздә нә десән варды,
Тахча ашағыда, бухары башда.
Чыхды аһыллығым о евдән чөлә,
Амма ушағлығым јухары башда.
Инди мән һәсрәтәм ата јурдума,
Оду үрәкдәдир, бухары башда!

Јанвар, 1974.

ДЕЈИРЛӘР

Данышдын,
Инди дә бизи динлә сән!
«Вәтәни севирәм» — дедин,
чоҗ көзәл!

Анчаг ај елоғлу,
бу севкинлә сән,
Вәтәнин бојунда миңнәт гојма, кәл.
Сән өз шәһрәтини, сән өз шаныны,
Фикрини, һиссини, һәјәчаныны
Вәтәнә борчлусан, Вәтәнә анчаг!
Сән ону севирсән,

бу севкини дә
Тәк она борчлусан, сән она анчаг!
Севирсән, севкидан әвәз көзләмә,
Ахы сән өзүнчә она борчлусан.
Әкәр севирсәнсә «мөнимсән» демә,
Севәнләр «онунам» демиш һәр заман
Танына биләрсән бүтүн дүнјада
Шәһрәтин,
Вәтәнин сәрһәдләринә
Сығышмаса да —
Сығышмалысан
Сән өзүн јенә,
Сәни бөјүдән
Бу доғма јурда.

¹ Шокида мөһлә адыдыр.

Сән ахы бурда
Ганад ачмысан.
Узаглара да
Бурдан учмусан.
Унутма бир ан

Китиксән дүнјанын мугабилиндә;
Бөјүксән анчаг
Доҗма торпағында, доҗма елиндә.
Дејирләр,
Демисән: «Мән Вәтәнлә јох,
Вәтәним мәнимлә таныңыр инди».
Бир кичик мәтләби унутдун анчаг,
Сәни тамыдан да өз Вәтәниңди!
Дедијин мәтләби дәриндән дүшүн,
Көр кимин өнүндә ловғаланырсан!
Өзүнү анана дејил,

сән бу күн

Анаы өзүнә борчлу санырсан.
Доғудур һәр јердә чәкилир адын;
Анчаг бу һөрмәти тәк газанмадын.
Унутма, арханда дајаныб Вәтән.
Сәи өнү хәтринә эзиләнирсән.
Анајла, атајла өјүнәр ушчаг —
Нахәләф өвләддан, сәләф нә көзләр!
Унутма,
Өзкәләр ушағы анчаг
Анаың хәтринә охшар, эзиләр.

Јанвар, 1967.

БАҒЧАМДАН АХАН СУ

Јухума шәкәр гатыр,
Кечәнин пычылтысы —
Шырыл-шырыл ахан су.
О — торпағын арзусу.

Ах сујум,
ахар сујум,
Торпағың од бағрыны сәринләдәр,
сәсијлә

Көңлүмү јахар сујум.
Өзүмә лајла чалар,
Дујулары ојадар.
мәним нәғмәкар сујум.

Дилин,
көрпәлијимдән
ахы мәнә танышдыр.

Даныш сујум,
мәни дә,
кечәни дә данышдыр.

Һәр шејин әввәли тәк
ахыры да вар, сујум.

Атан — булудлар, сујум,
Балан — көј отлар, сујум.
Тәмизлији ахтаран сәсиндә тапар, сујум.
Көңлүмү дә
өзүнлә әманәт апар, сујум.

Горхунч јухуларыны
нијә сәнә данышды
һәмишә нәнәм мәним?

Деди: — Јухуларымын
горхусуну сән апар,
ичиндәки гәм мәним.

Ах сујум,
ахар сујум.

Мәним сәһрикар сујум.

Ах ки,
күлсүн,
бој атсын

Арзу күлүм, күлшәним.

Падешаһын бағындан

Мәнә алма кәтирән
селим, сујумсан мәним.
Нағыл јухумсан мәним!

Сентјабр, 1971

И Н Т И З А Р

Јајда ғышы көзләјирик,
Ғышда јазы.

Азда чоху истәјирик,
Чохда азы.

Ушағлығда чаванлығын
һәсрәтилә јашајырыг,
чавандығда ушағлығын.

Арзу бирми,
бешми,
онму?

јығын-јығын!

Көзләјирик,
Өзүмүздән чох күчлүдүр
һәсрәтимиз.

Көзләјирик хошбахтлығы,
Хошбахтлығын ичиндә биз.

Октјабр, 1973.

БАБАМЫН КОМАСЫ

«Коллу коха» мүүллифи Иса Һүсөйнова.

Ај мәним илк бешијим,
Илк нәфәсим, илк сөзүм,
Илк кечәм,
Илк күндүзүм.
Көнлүмүн бу һәјатла
Илк бөјүк гафийәси —
Ај бабамын дәјәси!..

Сәндән элим чыхалы
Истәмишәм һәмишә
Сәни дујгуларымын
Бәстәсиндә кизләјим.
Сән еј мәним ән үлви
Сафлығым, тәмизлијим!
Мәним дујгуларымын
Ән нәғмәли, ән һәзин
Пәрдәсиндә дурмусан.
Төз киңи сәпәләнмиш
Көврәк хатирәләрдән
Бир ақијан гурмусан.
Сән шәриңиң илк сөзү,
Илһамыңың мајасы,
Бабамын бели кими
Даш-дивары әјилмиш
Ај атамын комасы!..

Учуг барыларында
Кәрпичләрин гум кими.
Көјәрән вәһши күлләр
Чығыран арзум кими...
Нечә белини бүкдү,
Очагыны гаралтды
Амансыз заман сәнин.
Једди оғул чыхарды
Бир вахт гапындан сәнин.
Әјилсән дә

дурурсан,
Јенә дә өз јериндә.
Учанлар гајытмады
Ај бабамын комасы,
Әлиң бизә чатмады.
Сәнә салам верән јох.
Нә кәлән, нә кедән вар.
Инди учуг гапыны
Тыггылдадар јағышлар.
Шәһәрләре учалы
Бәјәнмәдик биз сәни.
Гојмушуг јалғыз сәни,
Ај бабамын комасы —
Мәним илк нағылларым,
Мешәләрдә гуртаран
Ај мәним илк јолларым,
Көлкәси бәләвһәли,
Ај бөјүрткән колларым,
Һәр дәрәдән, тәпәдән
Мәним дәстә тутдугум
Ал-әлван чичәкләрим,
Лампаның дөврәсинә
Дәнән кәпәнәкләрим,
Һардасыңыз,

Сиз харда?

Үрәжимә көчдүнүз.
Сиз инди јашарсыныз
Чыгыран дујгуларда...
Ај рәфлери касалы,
Ај тахчалы, бохчалы,
Ај бағлы,
Ај бағчалы,
Гоша пәнчөрөлөрдө
Пәрдөләри сачағлы
Бухарылы,
Очағлы,
Алача комам мәним,
Балача комам мәним,
Тәмиз дујгуларыјла
Үрәјими, һиссими
Күндә бир бөј учалдан
Ај уча комам мәним.

Сән вермисән,
Сән дедим
Бу өмүр јолларымда
Ағыр дујгуларымдан
Дашыдығым јүкү сән.
Бешинчи мәртәбәдә
Јашасам да инди мән
Евимин дә көкүсән,
Ше'римин дә көкүсән!..

Август, 1970.

ТӘКЛИК

Хәјал каһ дағдадыр, каһ да аранда;
Каһ көјә јүксәдир, каһ еядр инсан.
Отагда бир саат тәк отуранда,
Јүз илин дәрдијлә јүкләнир инсан.

Елә бил диварлар кәдир үстүнә,
Гулағый сәсләнир, гәлбјан дејүнүр.
Алышыб јанырсан сән өз түстүнә,
Нидалар көзүндә суала дөјүр.

Бездирәр,
Тез јорар дүшүнчәләр дә.
Нәфәсини вериб дәрд удар инсан.
Өзүндән башғасы олмајан јердә
Инсан олдуғуну унудар инсан...

Бир күнәш бәс едәр, пәришан олма,
Сәнин јүз Күр гәдәр көз јашыи олса.
Мин дәрд һүчум етсә, көнүл, сыхылма.
Бир нәфәр дәрд билән сирдашыи олса!

Јарпағы тез содар тәк ағачын да,
Архасы јохдурса нечә солмасын?
Мешәләр султаны, мешәләр шаһы
Асланын өзү дә јалғыз олмасын.

Дунјаја кэлмәдик биз әбәс јерә,
Инсаныг, инсан да бизә кәрәкдир.
Бағатәк гынына чәкиләнләрә
Үрәк нә кәрәкдир, дил нә кәрәкдир!

Чај чаја говушмаз, сулар дашмаса,
Улдузун улдузла үнсијјәти вар.
Көјдә булудлар да гошлалашмаса,
Нә илдырым чахар, нә јағыш јағар...

Јол тапа биләрми саз үрәкләрә,
Мизраб аста-аста телә дәјмәсә?
Чыхармы гөнчәдән тәк бирчә кәрә —
Бүлбүлүн нәфәси күлә дәјмәсә?

Өз ел-обасыны тәрк етдијиндән
Тәк-тәһһа доланыр бајгуш, бу күн дә,
Колларын дибиндә тәк битдијиндән
Бојну бүкүк олур бәнөвшәнин дә.

Од вурмаса, габда су даша билмәз,
Гуш да тәк ганадла дағ аша билмәз.
Көсөјүн икиси чөлдә дә јанар,
Бири очагда да алыша билмәз.

Гәлбимдә мин сөзүм, мин сөһбәтим вар,
Мән дејим,
сиз дејин,
дил јорулмасын.

Јығылын, јығылын башыма, достлар,
Мәним бир күнүм дә сизсиз олмасын!

Достларын гәлбидир јурдум, мәскәним,
Үрәкдә бир нискил кәрәк олмасын!
Сағлығым бир јана, а достлар, мәним
Сојуг мәзарым да һеч тәк олмасын!

Март, 1956.

КЕТМӘЗ СӨЗ ЈАРАСЫ

Бир сојуг бахышын оду, һәнири,
Көрпүләр јандырды, күлү гаралды.
Бир ан бахыб өтдүн...

Бахышын јери

Чапылан көнлүмдә өмүрлүк галды.
Анын зәрбәсини бир өмүр једи,
Нәләр етдијини ан һеч билмәди.

Јохдур икинчиси тәк өмүрүмүзүн,
Нијә зәһәрләдин бир өмүр, нијә?
Исти бир бахыша мөһтачкән өзүн
Бәс нијә гыјмадын ону өзкәјә?..

Јаддашдан бир јоллуг силиниб итәр
һәр өмүрүн, һәр күнүн мин мачәрасы.
Күллә јарасына нә вар?

тез кедәр,

Кетмәз сөз јарасы, ејһам јарасы.

Нијә данышмадын, нијә үрәклә?
Хош сөзә һамынын еһтијачы вар.
Инсан јашамамыш јалһыз чөрәклә,
Сынан үрәкләрин өз әлачы вар.

Көзүмүз өнүндө арзулар, камлар,
Нараһат дүнјада динчлик олармы?
Үрөү сындырмайын сиз, еј адамлар,
Бүлбүл јувасына даш атылармы?!

Сынан бир көнүлө нечә дејәк: «Дөз!»
Јамасаг биллиар сынығын изи.
Бө'зөң хош бир бахыш, хејирхаһ бир сөз,
Күнләрлә; ајларла јашадыр бизи.

Дагсанса, сән данма тәпәни, дүзү,
Бу даркөнүллүлүк нә верәр бизә?
Хош бир тәбәссүмү, көзәл бир сөзү
Бө'зән биз гыјмырыг бир-биримизә?

Үрәк дә гочалыр, ахы илбәил,
О бизә һәмдәмдир, биз она сирдаш.
Инфаркдан горхурсан?
Үрәк даш дејил,
Өзкәнин гәлбини сындырма, гардаш!

Мән сәндән интигам, сән мәндән гисас?..
Алыр вердијини оңсуз да заман.
Адамлар, адамлар,
дүшүнсәк бир аз

Һамыја јер чатар, кенишдир чаһан.
Өчөл башымыза көлкә салмамыш
Сиздән «чан» ешидим, сизә «чан» дејим.
Адамлар, адамлар

Јалныз хош бахыш,
Вир дә тәбәссүмдүр сиздән истәјим.

Јанвар, 1974.

ДАҒ ЧИЧӘКЛӘРИ

Чыхдым дағ башына бир сәһәр чағы,
Ајағым алтында дашлар да динди.
Мәнә көз еләди һәр күл јарпағы,
Үрәк тәзәләнди, чан тәзәләнди.

Ләчәкләр үстүндә баш-баша вериб,
Дағын гара халлы кәпәнәкләри.
Јаллара, дөшләрә халчамы сәриб
Ал-әлван нахышлы дағ чичәкләри?

Дәриб мән гохладым онлары бир-бир;
Бәлкә дә бурадыр о чәннәт өзү.
Бунларын бағбаны инсан дејилдир,
Тәбиәт өзүдүр, тәбиәт өзү!

Гәлбин мин севдалы бош сәси дејил,
Өзүндән көјәрән сөзү көзәлдир.
Охшары, тәшбени, көлкәси — дејил,
Дүнјада һәр шејин өзү көзәлдир.

Сүрүдән кәнарда көрдүм бир чобан,
Өтларын үстүндә дирсәкләнибдир.
Ләләләр бојланыр јанагларындан
Папағы көзүнүн үстә енибдир.

Мэни көрэн кими галхды јериндэн,
Улдузлар төкүлдү кирпичлериндэн.
— Бир ајры хүснү вар, — дедим, — бу јерин,
Шаир бу дағлары салама кэлмиш.
Нэ көзэл этри вар күл-чичэклерин
Елэ бил дағлара этир сәпилмиш.
Чобан күлүб деди: — Шаирәм мән дэ
Сән дедин, күллэрэ мән бир дэ бахдым.
Бакыда үстүнэ этир сәпәндэ,
Де ки, дағ күлүнү дөшүмэ тахдым.

Ијәл, 1961.

КӨЗЭЛЛИК ӨНҮНДЭ

Абдулла, бир дајан, машины эјлэ
Мүмкүнмү, а гардаш, бу мәнзәрәјлэ
Үз-үзэ дурмамаг, саламлашмамаг,
Көзэллик өнүндэ ашыб-дашмамаг?!

Өмрүмүз өтәјди бу јерләр дэ каш,
Әјлэ, динчлик верәк бир аз машины.
Дүнја дағылмаз ки, нолар, а гардаш,
Бир аз кеч чатарыг мәнзил башына.

Охгај!.. һавадакы сафлыға бах бир,
Көнүл тәзәләнир, чан тәзәләнир.
Заман әлдән кедир, ону сахлајаг.
Дөшләрэ сәпилән күлләрэ бир бах!

Вәсмәми чәкибдир гашына күлләр?
Аһ, јаман көзләр дән јашына, күлләр...
Инди сүр! Јүзлэ јох, минлэ дэ сүрсән,
Вахты габаглаја билмәјәчәксән!

Анчаг о анда, —
Көзэллик өнүндэ фикрә даланда
Вахты бир анлыға биз габагладыг,
Онда машины јох, вахты сахладыг.

Мај, 1962.

КИМДИР МЭНИМ ДҮШМЭНИМ?

Кимдир мэним
Эн горхулу дүшмэним?
Каш билэјдим буну мэн.
Каш вурмамышдан
Каш јдим јолуну мэн.
Кимдир мэним дүшмэним?
Јахшылы гојуб,
Јаманымы данышанмы?
Јох!
Ејблэrimi дејиб
Архамча күлэнми?
Јох..
Мэним нөгсанларымы
Мэндэн јахшы билэнми?
Јох! Јох! Јох!
Онларын көзлэрини
Тахајдым өз көзүмэ.
Өзкөлэрин көзүлэ
Бахајдым өз-өзүмэ.
Бачарсајдым буну мэн
Бу дүпјада нэ дэрдим...
Мэн онда өз-өзүмү
Даһа јахшы көрэрдим,
Онда ејиблэrimэ

Өзүм дүшмэн олардым;
Көрсэјдим өз-өзүмү,
Онда мэн, мэн олардым!
Аһ!.. Мэни мэндэн көзэл
Көрэ билэн достларым,
Архамча гаһ-гаһ чэкиб
Мэнэ күлэн достларым,
Күлүн, елэ күлүн ки,
Чатсын гулагларыма
Сизин күлүшлэриниз.
Јаманымы данышын,
Елэ данышын ки, сиз —
Мэн дэ хэбэрдар олум.
Данышын, гојмајын ки,
Мэн өзүмэ вурулум.

Эн горхулу дүшмэнин
Кэлэрэм өһдэсиндэн;
Анчаг өзүм өзүмлэ
Бачара билмирэм мэн,
Бачара билмирэм мэн.

Өзүм өз эллэrimлэ
Бир күн бал ичирэмсэ,
Бир күн зәһэр ичирэм.
Мэн һэјат јолларындан
Ајагларымла дејил,
Өгидэмлэ кечирэм.

Апрел, 1960.

КӨК

Ағачлар
Көк үстө бој атыр,
Учалыр.
Ағачлар
Көкүндөн күч алып.

Дүнјада
Һәр шејин көкү вар.
Көкү вар
Торпағын, дашын да...
Адамса көкүнү
Көздирир башында.

1967.

СӨНДҮРМӘ

Сөндүрмә чырағы,
дајан,

өмрүмүн

Ән көзөл күнүнү јашадым бу күн.
«Узатсын өмрүнү гој бу күн ан да.»
Һәлә ки, гүссәләр мәни сармајыб.
Сөндүрмә чырағы!
Чыраг јананда
Елә билирәм ки, күн гуртармајыб.
Сөндүрмә чырағы,

сөндүрмә, јансын,

Гој күнүм узансын, нәш'әм узансын!

1965.

БЕЈРЭТ

«Бейрэт еј бүт!» деди, дүнјаја гэлэм.
Алэми бир сејрим, јүз бейрэтимдир.
Мэн бейран олмасам јаза билмэрэм,
Мэним нэгмэлэрим — өз бейрэтимдир.

Бэ'эн дејирлэр ки, дәјишиб заман
Бэр шеј адилэшиб...
Нэ севинч, нэ гэм!
Елэ бир мө'чүзэ тапылмаз,
инсан

Она бейрэтлэнэ...
Бейрэтлэнмэрэм!
Экэр беләдирсә күсмә замандан.
Гэлбино јахшы бах!
Гэлбин чөх сојуг!
Бейрэт гуртарыбса, демәк, чаһандан
Көзәллик көчүбдүр, хәбәримиз јох!..

Көрә билмирсәнә көзәлликләри,
Бу аләм әнинчүн кунәһкар олур?
Көзү буз баглајан булаглар кими,
Сојуг адамын да гәлби кор олур.

Көјләр дамар-дамар,
Јер лағым-лағым...

Бу бейрэт, бу суал диндириб мәни.
Нәдә көрпәликдән бу бейранлығым,
Суал көһләннә миндириб мәни.

Мэн өз бейрәтимин чәмәнлијиндән,
Чаваблар ахтарыб суаллар дәрдим.
Бейран галмасадым бу дүнјаја мән,
Бейрәтсиз һалыма бейрәтләнәрдим.

Бейранам ачылыб бей вараг-вараг
Сачылан ләчәјин мин-мин рәнкинә.
Сиз дејин, мүмкүнмү бейран галмамаг,
Аһәнксиз дүнјанын өз аһәнкинә?..

Һансыны сөјләјим?

Һансыны сајым?

Дүнја башдан-баша мин сирр, мө'чүзә.
Сиз дејин, мән нечә бейран галмајым,
Јериндә дејилән көзәл бир сөзә?..

Бейранам һәмишә јанан көнлүмә,
Алову ше'римдир, күлү көрүнмүр.
Бейранам тохума, бейранам тума,
Ичини көрүрәм, чөлү көрүнмүр.

Отун пычылтысы, күләјин әтри,
Торпағын нәфәси — бейрэт нидасы!
Бүдбүлүн чәһ-чәһи, чичәјин әтри,
Сујун зүмзүмәси — бейрэт нидасы!
Бейраңдыр!

Будаглар јарпаға бейран,
Торпаг даша бейран,
Даш даға бейран,
Сел дәнизә бейран,
Су чөлә бейран,

Чөл чаманә һејран,
Күл күлә һејран!
Өзүнә һејранкән бу чансыз аләм,
Еј инсан!

Демә ки, һејрәтләнмирәм!

Һәмишә горхмушам

бикәнәликдән,

Јаша һејран-һејран, өл һејран-һејран!
Мәни сојуг-сојуг диндиринчә сән,
«Чан» дејиб чанымы ал, һејран-һејран!

Сән оду, атәши өзкәдән умма!
Аләм, тутмајыбса көз үрәјиндә.
Бәсирәт көзүнү ач бу дүнјаја —
Ахтар һејрәти дә өз үрәјиндә.

Һејрәтим јашајыр дәрди-сәримдә.
Өлсәм...

көзләrimi гапамајын тез.
Бахын көзләrimә!

Бәбәкләrimдә,
Бир һејрәт ишығы көрәчәксиниз.

Нојабр, 1971.

КАРВАН КЕДИР...

Хинәбәндин учујла силиб көз јашларыны,
«Әлачым нәдир...» — дејә
О, јанашды дөгәјә.
Анчаг минә билмәди.

Бир дә дөңдү-архаја, о ғышгырмаг истәди,
Јох! Јох!.. Динә билмәди...
— Сарған көзләјир сәни,
Тез ол!.. — дејә гәзәблә
Әри сүздү Нанәни...

— Ахы чирпарамдан ајрылыб кизличә мән
Нечә кедим, нечә мән?

Сөзүм јохдур, бизимлә кәсдин һаггы саламы;
Кәл гојугу гузудан ајырма, вер баламы.
Вер баламы апарым, дәрдимә дашлар ағлар,
Сәни арвадын да вар, сәнин ушағын да вар.
Бәс мән јазыг нејләјим, тәк баламы вер мәнә.
Ону сәң вермәјиб, верибдир көјләр мәнә.
Баламы мәнә версән

Аллаһа да хош кедәр, бәндәјә дә, ај киши,
Горх аллаһдан!

Јамандыр бу фәләјин кәрдиши!
Ана нәләләриндән гәча Мәммәдтағынын
Түкү дә үрпәрмәди,
— Оғул мәнимдир, — деди!

Бир кəнарда дајаныб бу сəһбəти динлəјəн

Гара кəзлү гызчыгаз,

Дили сəзлү гызчыгаз

Гачды дүз евə сары,

Онун бу аддымлары,

Ујујан гоча Шəргин

Гулағына — «галх!» — деди.

Өз-өзүнə бах! — деди...

Агласа да гызчыгаз, боғараг кəз јашыны,

Јухусундан ојатды балача гардашыны.

— Фəтəли, чан Фəтəли,

Кедир анан, Фəтəли!

Ушаг галхыб јухудан гачды бир баша күчəјə,

— Мəн дə кедирəм, — дејə.

Чајын бəнди гырылды,

Ашды, дашды,

чағлады.

Ана басды бағрына кунəһсыз кəрпəсини

Һəнкүр-Һəнкүр ағлады.

Бу налəјə, бу сəсə, санки дашлар эриди,

Даш үрəкли кишинин үстүнəми јериди?..

О динмəди, кириди.

Ана-бала кəрүшдү... Дəвəлэр лəнкэр вериб

Дөрһал галхды јериндən.

Зынгыров сəслəриндən

Фəтəлинин гəлбинə бир думанлы гəм ахды.

Ушаг јоллара бахды,

Узаг јоллара бахды.

Карван кедир... Карван јох,

Вəтəнимдən вəтəнə нурлу бир вичдан кедир.

Бу заманын ичиндə замана үсјан кедир.

Карван кедир... Карван јох,

Мин белə карванларын дəрдинə һəмдəм кедир,

Бир дəвəнин үстүндə бəјүк бир алəм кедир.

«Аллаһу экбər!» — дејə сарван дуа охујур,

Астадан һəзин-Һəзин.

Хаминəдən Шəкијə узанан бир вəтəнин

Дəрдлəринə јаначаг

Бəјүк бир үрəк кедир,

Мин арзу, дилəк кедир.

Сарван нə билəјди ки,

Ахырынчы дəвəдə,

Балача кəчавəдə

Апардығы о ушаг

«Тапындығы гəјəни»,

Инди эзбэр-дедији отуз ики ајəни,

Јандырачаг, јахачаг!

Карван кедир арамла...

Дəвəлэр галха-галха, дəвəлэр енə-енə

Дəвəлəрин бу аста, бу лəнк јеришлəринə

Амансыз дүшмən кедир

Ахырынчы дəвəдə,

Балача кəчавəдə...

Карван кедир арамла...

Бу арамды јеришдə бəјүк бир сүр'əт кедир,

Этəлəт, лəнкијə, кин кедир, нифрəт кедир!..

Нə јахшы ки, Фəтəли Хаминəдə галмады,

О, эсири олмады,

«Һəмən хакəм ки, һəстəм» — дејən донуг

һəјатын,

Дүшдү башга һəјата.

Учалтды һəјат ону,

Елин гадир оғлуну...

Гардашына гызчыгаз

«Галх!» демəклə заманын

чағырышына гошулду.

Ушаг илə бəрабэр

Чəһалəт јухусундан

Шəрги ојатмыш олду.

Октјабр, 1962,

ГЫРГОВУЛА КҮЛЛӨ АТАНЛАРА

Голларын гурусун овчу, бир дајан!
Ганла жазы жазма чылпаг коллара.
Де нечә гыјырсан, күдлә атырсан
Чөлләрин бөзәји гырговуллара?..

Сәнин гаңын исти, үрәјин сојуг.
Тәбиәт, һүсн илә камала чатмыш.
Әтини јемәкчүн јаратмајыб, јох!
Көзәллик наминә ону јаратмыш.

Әтиндән һөзз алдын?

Бир вәһшисән сән.

Үрәкдән үстүнмүш сәнинчүн гарын.
Һөзз ала билмәдин көзәллијиндән,
Көзәллик наминә јарананларын.
Тәбиәт дүшмәндир төкүлән гана.
Ганын олсун!

Гандан алма нәш'ә сән.

Ону јарадыб ки, бахасан она
Сән дә онун кими көзәлләшәсән!

Нојабр, 1973.

ҮМИД

Горхмурам, дүшмәним гој мин-мин олсун.
Нејләјәр мәнә?

Шөһрәт сәнин олсун, ад сәнин олсун,
Үмид вер мәнә!..

Үмид истәјирәм, мән үмид анчаг,
Үмидлә гојарам дағы-даг үстә.

Нә шөһрәт, нә мәнсәб,
нә дөвләт, нә вар,

Еј көнүл, дүнјадан сән үмид истә!..
Үмид арзуларын гызыл нахшыдыр.

Дејәрләр, јемәкдән үмид јахшыдыр.
Дејәк дәниздәјәм, сәнил көрүнмүр.

Үмид мәнимләдир,

о, мәндән дөnmүр.

Сәнилә чан атыб чырпыныр үрәк.

Де нејләјәчәк

Үстүмә шығыјан ләпәләр мәнә?

Үмид вер мәнә!

Инағла учалтдыг анамыз јери,
Биз мөһтач олмадыг доста, дүшмәнә.

Дәмир чәпәрләри, даш һасарлары
Дишимлә сөкәрәм, үмид вер мәнә!

Һәсрәт дә,

Һичран да дејил горхулу.

Үмидлэ ачылар һәр ешгин јолу!
Бир ил — бир ан кими көрүнэр мәнә.
 Үмид вер мәнә!
Һәсрәт — вүсал гәдәр хош кәләр мәнә,
 Үмид вер мәнә!
 Инам вер мәнә!

Јаман дарыхыр,
 сәфәрә чыхыр
Мәним көнлүмдәки хәјаллар јенә,
Бәләдчи јеринә үмид вер мәнә.
Диләкләр үмидлә биркә доғулса,
Јерин тәркинә дә учалар инсан.
Арзуму тапмаға үмидим олса,
Мәнзил башындајам, јола чыхмадан.
Үмидлә гојарам дағы дағ үстә.
Еј көнүл, өзүндән сән үмид истә!..

Март, 1967.

ҲӘЈАТ, СӘН НӘ ШИРИНСӘН

(Бөјүк инкилис шаири Ч. Бајронун хатирәсинә)

Сәндән дојмаг олармы, һәјат, сән нә ширинсән!
Анчаг һамынын дејил,
 сән һәјатын гәдрини
 јалһыз биләнләринсән!..
Өзүнү бу дүнјада һеч кәс гонаг санмамыш,
Анчаг өмрүн өзү дә бәрабәр пајланмамыш.
Өмүр пајланан заман көрүн кимә нә дүшдү,
Үч јүз ил боз гарғаја, он ил шаһинә дүшдү.
Һәјат, сән нә ширинсән, ким сәндән дојду кетди?
Кедәнләр бу дүнјада гәлбини гојду кетди.
Дүнән гоча бир гары

Дилиндә аһу зары.

«Бу дүнјанын әлиндән кәлмишәм зара» — деди.
«Өлмүрәм ки, бир дәфә чаным гуртара» — деди.
Үрәкдәнми сөјләди о, бу сөзү, көрәсән?
Хејр, инанмырам мән!

О, јана-јана деди;

Дили сөјләдисә дә,

Үрәјиндә о дәрһал:

«Лә'нәт шејтана!» — деди.

Һәјат, севинчин гәдәр әзабын да шириндир,
Сәни мә'наландыран о кешмәкешләриндир.
Ики јүз ил јашады ләззәт ичиндә Лоғман,

Јенә мөһләт истәди өлүркән аллаһындан.
Јатырды көј чәмәндә, чатды она Эзраил.
Сөјләди: — Ики жүз ил

өмүр сәнә бәс дејил?!
Мән чаныны алмаға кәлмишәм, нә сөзүн вар?

Лоғман деди: — Сөзүм јох, алдығымы кәл апар.
Анчаг мәнә маңал вер бирчә анлыг әчәлдән,
Кәл чанымы бурда јох, о чәмәнликдә ал сән.
Эзраил разылашды...

Ајаға галхды Лоғман

Јериди,

Даш асылды анчаг ајағларындан,

Аста-аста јеријиб чатды дедији јерә.

Лоғман бахды көјләрә, Лоғман бахды јерләрә

Бу сөн бахышы илә үстүндә ики жүз ил

Јашадығы чаһанла видалашды елә бил...

Өзү видалашдыса, көзү галды чаһанда

О, дүшүндү бу анда:

«Нә көрмүшәм дүнјада бу дүнјаја кәләндән?

Аһ... елә билирәм ки, дүнән доғулмушам мән.

Өмрүмү вердим бада,

Нә көрмүшәм дүнјада.»

Лоғманын көзү бу ан бир күлә дәјди, дурду.

Үрәјини гуш кими күлә доғру учурду.

«Аһ... ону ким үзәчәк, бирчә биләјдим, — деди.

О күлү дә иләјиб сонра өләјдим», — деди.

Анчаг, анчаг нә фәјда... Јетишмиш артыг әчәл,

Лоғман деди: — һазырам, ал чанымы инди кәл.

Эзраил деди: — Анчаг акаһ ејлә мәни сән,

Өлүм үчүн нә фәрги бу чәмән, ја о чәмән?

Нечин мәни гојмадын орда алым чаныны?

Лоғман деди: — һәјатын ширин олур һәр аны

Ордан бура кәлинчә бир аз өмүр газандым,

Ону да бу дүнјадан өзүмә фәјда сандым.

Гоча өлдү...

Дедиләр: — Јаранан бир күн өләр.

Нәвәләри чәмәндән һәмән күлү үздүләр,

Лоғманын гәбри үстә гојдулар,

Титрәди күл

Күлүн әтријлә долду бүтүн чајыр, бүтүн чөл.

О, әтријлә сахлады јолчулары јолундан,

Торпағын алтындаса буну дујмады Лоғман.

Һәјат, сән нә ширинсән, ким сәндән дојду кетди?

Кедәнләр өз гәлбини дүнјада гојду кетди.

Сәндән дојмаг олармы, чохун, азын да ширин.

Һәјат, ғышын да ширин, һәјат, јазын да ширин!

Чүрбәчүр јазылар вар өмрүн варагларында...

Һәјатымын гајғысыз, фәрәһли чағларында

гәдрини билмәмишәм.

Һәлә нә вар ки... «өмрүм габагдадыр» — демишәм.

Отуздан адлајынча, күндә отуз мин кәрә

Башымы јелләдирәм һәдәр кечән илләрә.

Сәндән дојмаг олармы, һәјат, сән, нә ширинсән!

Анчаг һамынын дејил,

сән һәјатын гәдрини

јалныз биләнләринсән!

Нојабр, 1957.

БИР СУАЛА ЧАВАБ

Һәр нә десән гэлбиндә вар,
Сән дүнја бил, кәз гэлбини.
Тәјбатај ач, гој басмасын
Һис-гэлбини, тоз гэлбини.

Она, буна сығынма чох,
Көлкәликдән бир үзә чых,
Мәрамыны сөjlә ачыг,
Гој дешмәсин сөз гэлбини.

Јағды јағыш, вурду долу,
Гәза тутду сағы, солу,
Өмүр ки, вар, севки јолу,
О јола вер, өз гэлбини.
Өмрүн јохуш јолларына
Чичәк кими дүз гэлбини!

1973.

АНА ВӘ БАЛА

КӘЛӘН ӘСРЛӘ КӨРҮШ

Бу дағ мәним,
О дағ сәнин,
Өмрүм боју јүрүшдәјәм.
Бу күн исә

Нәфәсими дәрим дејә,

Дајанмышам бир мәнзилдә —
Бојну гызыл галстуклу балаларла
көрүшдәјәм.

Вәтәними вәсф еләјән ше'рләрим,
Чичәк олуб дәстәләнир
гучағымда.

Гәним јохдур
Бу дәмимдә,
бу чағымда.

Мән өзүмү —
өз сәсими,
өз дујғуму

Ешидирәм
чаванларын кур сәсиндә.

Мән онлара бәхш етдијим
ше'рләрин әвәзиндә
Чичәк јашлы, күл әтирли
кәнч балалар,
Бу күн мәнә чичәк верир.
Чичәкми?

Јох!

Јашамаға, јаратмаға
Илһам верир,
Үрәк верир!
Севинчи вар үрәјимдә,
Көјүн,
Јерин!
Мән бу әсрин адамыјам,
Бу кәнчләрсә кәлән әсрин!
Дад чәкибләр,
Дад чәкирик
Вахтын белә ахышындан.
Гаршыдакы әсрләрә бојланырам,
Мәнә чичәк бағышлајан
Балаларын бахышындан.
Бу әсрдә ајаг изим,
О әсрдә нәфәсим вар.
Мәним одлу нәфәсими
Кәлән әсрә чатдырачаг
бу балалар!

Мај, 1973.

КӨЈНӘРТІ

(Аталарымызын хатирәсинә)

Мәним атам
Өз гәлбиндә дәфн етмишди
өз-өзүнү.

Ичәридән алышарды
Өз аһыјла дағыдарды
түстүсүнү.

Нә дәрдини билдирәрди бир кимсәјә,
нә гәмини.

Сачларында ағардарды ситәмини.
Нәр ачыја гатлашарды,
о ашарды

Ашылмајан сирти, дағы,
Онун үчүн ән дәһшәтли бир әзабды,
Әзабындан данышмағы...
Бир пәрдәјә көкләнмишди онун гәлби —
Ахшамы да, сәһәри дә,
Севинчи дә, кәдәри дә...
Саламмады ону бир ан
Бу дүнјанын нә севинчи,
Нә агрысы, нә ачысы
Дајандығы мәгамындан...
Вахт өтдүкчә...
Заман ону хамыр кими

Истэдији јөнэ салыб
күндэлэди.
Жаман ону рэндэлэди...
Гырышланды иллэр онун
сифэтиндэ,
Заман онун гэлбиндэ дэ
чыгыр ачды.
Үрэји дэ јухалашды...
Булуд кими һеј бошалыб
долду киши,
Дэјмэ-дүшэр олду киши.
Көрүрдүк ки, каһ ачылыр,
каһ тутулуур.
О, һамыдан севки умур,
гајғы умур.
...Мән дэ онун өзү кими
Хәсис идим
өз севкими билдирмәјә.
Утанырдым, сыхылырдым.
Үрәјими билдирмәји
Өз-өзүмә ар билирдим.
Мәнә елә кәлирди ки,
Ону өпүб гучагламаг
Јүнкүл чыхар,
Чох шит чыхар.
О, карыхар,
О, дарыхар.
Нә биләјдим,
Елә буну көзләјирмиш
Бәлкә мәнән
о, доланда
Булуд кими тутуланда...
Адичә бир өвлад кими,
Мән атама

нә гајғымы билдирәрдим,
Нә севкими...
Үрәјинә баш вурмадым,
Гуллуғунда һеч дурмадым...
Билмәдим бир истәјини,
диләјини.
Өз севкимлә
Иситмәдим үрәјини...
Јашајаркән
мәним она кичичик бир тәбәссүмүм
Сүзүләрди үрәјинә
көмүл ачан бир нәғмә тәк.
О өлдүмү?
Бундан сонра
Тәәссүфлә ахытдығым көз јашларым
Кимә кәрәк,
Нәјә кәрәк?
Бәли, артыг кечмиш ола!
Ким көрүб ки,
Тәәссүфлә гәлб бошала?
Һајыф! һајыф! Нидасына
Чатыр анчаг гүдрәтимиз.
Әдимиздә олан заман
Биләммирик һеч бир шејин гәдрини биз.
Еј өвладлар,
ајыг салмаг истәјирәм
инди сизи.
Кизләтмәјин
атаныза, ананыза
севкинизи.
Олурсунуз, думан олун,
сис олмајын,,
Нәдә хәсис олсаныз да
Севкидә хәсис олмајын!

Әбәдилик бир агры тәк
Сонра сизи јандырачаг,
көјнәдәчәк.

Тојдан сонра бу нағара
Кимә кәрәк,
Нәјә кәрәк?...

Итирдијин доғмалары,
әзизләри

Гајтара ки, билмәјәчәк.
Гәлбиниздә дүјүләчәк
Өзүнүзүн өзүнүзә атдығыныз
тә'нә дашы,

Көзүнүздә һәсрәт тозу...

Оннан сонра
Кимә верә биләрсиниз
Бағрынызда сызылдајан
Гајғы, севки борчунузу?..

Нојабр, 1973.

Ј Ы Х Ы Л М А Ј А С А Н

Бу күн ајаг ачдын, гызым, илк дәфә,
Нәнән јеришинә мұбарәк деди.
Јыхыла-јыхыла сән јеридикчә
Елә бил гәлбимдә чаһан јериди.

Бу башдан о баша кетдин евдә сән,
Мән елә билдим ки, дүнјаны кәздин.
Әлләрин гуртарды имәкләмәкдән,
Ајағың јер тутду, а гызым, сәнин.

Сәнин аддымларын башлајыб евдән
Дүшәчәк күчәјә,
шәһәрә, кәндә,
Гәлбин өз јурдундан ајрымасын, сән
Өлкәләр долашыб, елләр кәзәндә.

Јердән үзүлмәсин һеч ајағларын,
Кәз бу ана јурду, ана торпағы;
Јыхылыб күчүнү јердән ал, өјрән,
Сән ајаг үстүндә мөһкәм дурмағы.

Вәтәнин гојнуна бала тәк сығын,
Тәк онун өнүндә баш әј, сән әјил.
Көнүш синәсинә ајаг басдығын
Бу ана торпағы сән өз синән бил.

Даима вугарла өтүшсүн өмрүн,
Әжилмә, жыхылма, гызым, неч заман,
Жыхыла-жыхыла көзсән дә бу күн
Һәҗат юлларында жыхылмаҗасан!

1953.

КӨРПӘ НӘФӘСИ

Бир азча чыханда көрпәннин сәси
Ананын көзүндә гаралыр чаһан.
Гушлар дилә кәлир, ана нәфәси
Бала нәфәсинә тохунан заман.

Аҗры дүшән сулар бирләшир бу дәм,
Һәсрәтләр говушур бири-биринә.
Елә бил јухуҗа чеврилиб аләм
Гонур көрпәчијин кирпикләринә.

Күләкләр әсмәсин, шимшәк чахмасын,
Көрпә, јухусунда күл дәрән заман.
Көјләр курламасын, селләр ахмасын,
Ана көрпәсинә сүд верән заман.

Гушлар нәғмәсини десин аһәстә,
Аҗылмасын деҗә көрпә јухудан.
Ана әжиләндә бешијин үстә,
Онун да өнүндә әҗилир чаһан.

Бу ан тәбиәт дә хәҗала кедир
Сусараг динләјир јалһыз бир сәси —
Дүнҗада ән инчә, ән пак нәғмәдир
Көрпә мышылтысы, көрпә нәфәси.

Бу пак нэфэсдэки этри дујанлар
Далыр эн мугэддэс бир ше'ријјэтэ.
Һаны бу мә'наны верэн сәнәткар?
Бу инчә ше'ријјэт сығмыр сәнәтэ.

Бешикләр үстүндә бир чыраг тәкин
Аналар сүбһәчән үрәк јандырыр.
Јанан ана гәлби, өз көрпәсинин
Өмүр јолларыны ишығландырыр.

Сентјабр, 1954.

Б Е Ш И К

Кәндимә кетмишдим,
Кәздим, һәр јери —
Тәзә күчәләри, тәзә евләри...
Һәр көһнә очагда, тәзә бир очаг...
Руһум тәзәләнди, фикрим учалды.
Тәзәлик көзәлдир, көзләрим анчаг,
О көһнә јүрүкдә, бешикдә галды...

Бешик... нишанәдир ушағлығымдан,
Көнлүмдә аһ нәләр, нәләр ојатды.
Бу тахта бешикдә ахы, бир заман
Анам да, атам да, бабам да јатды!..
Бешик, илк мәнзилим, илк јувам мәним,
Лајлалар дүнјасы, илк дүнјам мәним.

Бабамтәк, атамтәк дүнјаја мән дә
Ачдым көзләrimi тахта бешикдә.
Анам бешијими тәрпәтмәјәндә,
Биләрдим, кешикчим јатыб кешикдә.

Гојмаздым анамы ала динчини,
Дојмаздым анамын күл нәфәсиндән.
Дадардым дүнјанын илк севинчини
Бешикдән асылан «шах-шах»ларла мән.

Елэ билирдим ки, доланыр дүнја,
Мэним бешижимин башына анчаг,
Мэним дүнјам иди ушаглыгымда
Бир анам, бир бешик, бир дэ о шах-шах!..

Гара көзмунчуғу сол биләјимдэ,
Бешијин үстүндэ үзэррик, Гур'ан.
Анам горујарды мэни бунларла
Дүнјанын һәр чүрә бәлаларындан.

Бязим ала-бәзәк бу бешикләрдэ
Үмидләр, арзулар, диләкләр јатыб.
Ғылыпч чәкмәк үчүн әләмә, дәрдә
Сабирләр, Нәбиләр, Бабәкләр јатыб.

Инсанын инсана мәнәббәтини,
Еј бешик, илк дәфә биз сәндә дүјдүг.
Дүнјанын зөвгүнү, сәадәтини
Ананын о илыг сүдүндә дүјдүг:

«Лајлај дедим јатасан,
Ғызыл күлә батасан,
Ғызыл күлләр ичиндә
Ширин јуху тапасан».

Һопду руһумуза бајатылардан
Нәғмәјә бәнзәјән ләһчәләримиз.
Дадыг дилимизин ширинлијини
Һәлә бәләкдәјкән бу бешикдә биз.

Бешијин үстүнә сәпилди дән-дән,
Ғајнар чешмәләрин зүмзүмәләри.
Алды өз көкүнү бешијимиздән
Үзејир нәғмәси, Фүзули ше'ри.

Лајланын һәр халы бир үмид, күман,
Онун аһәнкинә Ғајнады ганым.
Анамын јаныглы лајлаларындан
Сүзүлдү руһума Азәрбајчаным.

Јохсул бабаларын гаранлыг дамы
Күлдү көрпәләрин күлүшләриндә.
Атдыг дүнјамыза биз илк аддымы
Тахта бешикләрин һәндәвәриндә.

Дүшдүк архасынча хош хәјалларын,
Арзулар ајырды бизи дә биздән.
Узаг сәфәрләрин, бөјүк јолларын
Әввәли башланды бешијимиздән.

Чыхды Ғаршымыза каһ дағ, каһ дәрә,
Һәјат көзүмүздә бир суал олду.
Бир бешијә сыған Нәсимиләрә,
Сонра чаһан өзү дарысгал олду.

Бизим аналарын лајлаларындан
Ахды руһумуза Вәтәнин өзү.
Бешик көкүмүздүр... учалыб ордан
Таныдаг дүнјаја өз көкүмүзү!..

1969.

ДОГУМ ЕВИ

Сигнал вермэ, еј сүрүчү,
дајан, дур!
Бу бинада дүнјамыза
һәр ан,
һәр күн,
Нечэ уидуз доғулур.
Сонра дөнүб күн олур.
Јени-јени дүшүнчэләр,
Јени-јени фикирләр,
Нечэ-нечэ мө'чүзэләр,
вэ сиррләр,
Јазылмамыш китаблар,
Ачылачаг гапылар
Сарсынтылар,
Әзаблар
Јени-јени шәһәрләр,
Муштулуглу сәһәрләр,
Сабаһымыз — кәләчәк
Бу бинада доғулур.
Сигнал вермэ, еј сүрүчү,
Бу бинанын гаршысында
Сәчдәјә кәл,
дајан,
дур!

Октябр, 1963.

АНАМ ТЭЗЭДЭН БӨЈҮЈҮР

Гызым Кулзара

Анам, өз адыны гызыма верди.
Анам, нәвәсини чох истәјирди.

Көрпә нәвәсини гојуб јериндә
Анам архајынча дүнјадан кетди.
Гызымын гыјгачы нәзәрләриндә
Анамы көрүрәм, анамы инди.

Нәвә нәвәсинә ошхајыр ејнән,
Бөјүјүр, учалыр илбәил гызым.
Тәзәдән бөјүјүр, анам тәзәдән,
Анамын өзүдүр елә бил гызым.

Һәјат өз гәрибә сирләриндән
Бизә элван-элван мө'чүз көстәрир.
Гызымы адыјла чағырмырам мән,
«Ај анам» дејирәм, о да һај верир.

О мәним анамдыр, о мәним анам,
Анчаг бир фәрги вар, буну данмарам:
Бир вахт анам мәнә чан-чан дејәрди.
Инди мән «анама» чан-чан дејирәм.
Бир вахт анам мәни чох истәјәрди,
Инди мән «анамы» чох истәјирәм.

Сентябр, 1966.

АНАМ ҲАГГЫНДА ШЕРЛӨР

1. АН - МИНИЛ

Анам өлдү!..

Сон нэфас,
Сон Һычгырыг,
Сон нида!

Бизэ деди элвида!
Бир саат эввэл
дужан,
Һисс елэжэн
бир инсан

Јатағында даш ояду.
Һечлијэ доғру ахан
Бир ахына гошулду.

Анамын өлүмүндэн
Бир ан кечиб,
анчаг о,

Даш олуб инсан икэн,
Өз-өзүнү даныбдыр.
Бирчэ анда
О биздэн
Мин ил араланыбдыр.

Елэ бил заман бизэ
Бу өлүмлэр,
өлүмлэр,
Архасындан һеј күлүр.
Ким дејир ки, вахт —
заман
Саат илэ өлчүлүр?!

2. БАШДАШЫ

Анамы дэфн етдик...

төкүлдү дэн-дэн
көзүмүн јашы,

Һәмин күн мазарын баш тәрәфиндэн
Анамын јеринэ галхды башдашы.
Анамын эвәзи башдашы олду,
Көлкәси өзүјлэ јанашы олду...
Өлдүмү?

Елэ бил о јохмуш эсла,
Дашларын үстдәки нечэ јазыјла
сечилир инсан
башгаларындан.

3. ЗАМАН

Бир ај тамам олду, дүз бир ај,
бир күн

Кәлдим гәбристана...
анамла дејил,

Онун башдашыјла көрүшмәк үчүн.
Дүзү, көзләримә инанмадым мән,
Бир һејрәт далғасы өтдү синәмдән,
Јахшы јадымдадыр...
дэфн едиләндә

Сонунчу гәбирди анамын гәбри,
Гәбирлэ долудур сағ-солу инди.
Нәдән мазарлыгда вахт дүшмүр јада?
Демә о бурда да,
 бурда да вармыш!
Өлүләр мәскәни — мазарлыгда да
Заман, гәдәм-гәдәм аддымлајырмыш!..

Март, 1963.

АТА ВӘ ОҒУЛ

Әзизижәм баласын,
Үрәкдә од галасын,
Мән истәрәм баламы,
Балам истәр баласын.

— Оғул, даһа бәсдир, аз јор өзүнү,
Јардығын одунлар, көрәр он күнү.
— Ај ата, кәлирәм, сән кеч ичәри.
— Он дәфә демишәм бајагдан бәри
Сөзүмә бахмырсан... Әкәр, кәлмәсэн,
Сојугда сәнинлә дурачағам мән.
— Өзүн бил, дур орда, көрәк бу ахшам,
Бунун һамысыны јарыб гуртарам.
— А бала, сојугдур, кәл гызыш бир аз!
— Киши өз ишини сабаһа гојмаз!
Ата чох јалварды, оғул «јох» деди.
Дедији сөзүндән кери дөһмәди.
Бирдән евә кечди, ата, бу ара,
Гучағында ушаг чыхды бајыра,
Буну көрән кими, оғул бозарды.
Гәзәб гығылчымы үзүнү сарды.
Дилләнди: — Ај ата, сојугдур ахы,
Нијә чыхартмысан чөлә ушағы?
Ата күлүмсүнүб сөйләди: — Нәдән,
Белә горујурсан ушағыны сән?

Мәним ушағымсан, бәс, ахы, сән дә!..
Мән, сәни сојугдан бајағ күдәндә,
Сөзүмә бахмырдын... Беләдир гајда
Баласыны истәр һәр кәс дүнјада.

Чојабр, 1956.

АНА ВӘ БАЛАЛАР

Ушағлар ананы тутду данлаға,
— Башгадыр, өзкәдир сәнин зәманән.
Сәни баша салмағ чәтиндир, ана,
Бизи суалларла чох инчитмә сән.

Ана җаваб верди: — Ағылландыңыз?
Нә тез бөјүдүнүз, мәни дандыңыз?
Дилиниз јоғ икән «инга» сәсиндән
Кичик үрәкдәки арзуну көрдүм,
Јалныз додагларын бүзүлмәсиндән
Мән сизи бәс нечә баша дүшүрдүм?

Јанвар, 1973.

АНА ҺӘДИЈҖӘСИ

Анам намаз үстә әл ачыб көјә
Аллаһа јалварыр «ја рәббим! — дејә:
— Сәнән хәлг елијән бу көјү, јери,
Чандан ширин олур бала, ај аллаһ.
Сән мәним өмрүмдән кәсиб илләри,
Баламын өмрүнә чала, ај аллаһ!

Бу нәдир? Арзуја, диләјә бир бах,
Көр бир нәләр кечир ана гәлбиндән?!
Чохдур бу дүнјада һәдијјә... анчаг
Өмүрдән һәдијјә көрмәмишәм мән.

Истәрәм, бир ана, бир бала сөзү
Лүгәтдә сөзләрин өнүндә кедә.
Уча олдуғундан ананын өзү
Учадыр, бөјүкдүр һәдијјәси дә.

Чохдур һәдијјәләр инсан адына:
Гијмәтли зијнәтләр, гијмәтли дашлар,
Ана һәјат верир өз өвладына,
Һәм дә өз өмрүндән өмүр бағышлар.

Август, 1962.

МӘНИМ АД КҮНЛӘРИМ

Бу күн ад күнүмдүр... евдә һамы... мән
Анчаг фикирлијәм, кәдәрлијәм мән.

Кәнчлијим өтәли, белә күнләрдә
Аныб јохушуму төјшүјүрәм мән.
Хәзан јарпаглары ојнашан јердә
Нечә үшүмәјим?.. Үшүјүрәм мән.

Анчаг... ушаглыгда истәрдим һәр күн,
Бизим евимиздә мәчлис гурулсун.
Күнләрин һамысы дөнүб бүсбүтүн
Бизи севиндирән ад күнүм олсун.

Атамын, анамын јеканәсијдим,
Арзусу, һәвәси, көнүл сәсијдим.
Өмрүн нә гәрибә күнләри варды.
Мәним ад күнләрим бајрам оларды.
Мән нә биләјдим ки, дәјишир инсан,
Ад күнүн, шад күнүн олмур бир заман.

Алдығым о көзәл ојунчаглары
Гачыб көстәрәрдим достлара бир-бир.
Һаны, һаны өмрүн о шән чағлары?
Кедән, а гардашлар, бир даһа кәлмир...

Һәм ин адамаммы?.. Јох, башгајам мән.
Өзкә чүр көрүнүр бу аләм мәнә.
Бир заман көнлүмә севинч кәтирән
Ад күнүм кәтирир инди гәм мәнә.
Дејирәм, јенә дә өмрүмдән бир ил
Өтдү...

Өтәм илләр сәфә дүзүлүр.
Мәним ад күнүмдә инди мән дејил,
Мөним балаларым севиниб күлүр.

Август, 1965.

ЈЕНӘ БИР АРЗУ ГАЛДЫ

Ананын үрәјиндә
Арзулар дурду сәфә,
Бала гығылтысыны
Ешидәркән илк дәфә.

Арзу доғду арзудан,
Деди: «Балама гурбан
Кәһәр атлар, гулунлар!
Балам нә вахт дил анлар?»

Ушаг дил дә анлады,
Дил ачды: «Ана!» — деди.
Ана: «Һәр дәрдин, бала,
Кәлсин бу чана» — деди.

Үзүнә күлдү чаһан,
Арзу доғду арзудан.
Ана деди: «Бәс һачаг
Балам ајаг ачаһаг?»

Бала ајаг да ачды
Күчәдә кәзди, гачды.
Ана гәлби сығмады
Фәрәһиндән көјләрә,
Һәр бала аддымына
Әһсэн деди мин кәрә.

Арзудан арзу доғду
Ана деди: «Азды бу!
Балам да балалартэк
навахт дэрсэ кедэчэк?»

Бала дэрсэ дэ кетди,
Бала дэрсдэн дэ кэлди,
Демэјин ки, ананын
Арзулары кедэлди.

Ана деди: «Азды бу!»
Арзудан арзу доғду
Деди: «Балам бэс начаг
Мэктеби гуртарачаг?»

Бала мэктеб битирди
Али мэктебэ кирди.
Ананын арзулары
Јенэ дэ түкэнмэди:
«Аһ... бирчэ тез баламын
Тојуну көрүм!» деди.

Арзудан арзу доғду
О гуртарды, бу доғду;
Ана бир вахт көрдү ки,
Өмрү ажыра јетмиш,
Арзуларын одунда
Өз өмрүнү эритмиш.

Ана өз баласынын
Јолунда чан чүрүтдү.
Бала, анаја чатды,
Бала ананы өтдү.
Аһ, јенэ дэ ананын

Арзулары битмэди;
Бу арзулар, арзулар
Ананы тэрк етмэди.
Дүшдү элдэн-ајагдан,
Ана тамам гочалды;
Дүнјадан көчөндө дэ
Ананын үрөјиндө
Јенэ бир арзу галды...

Ана кетди дүнјадан
Баланын чичэкленэн
Өмрүнүн јаз чағында,
Ананын арзулары
Инди дэ тэкрар олду
Баласыны бөјүдөн
Баланын додағында.

Апрел, 1957.

ЭКРАНДА КӨРҮШ

Огул шәһәрдәдир,
Анаса кәнддә,
Көрүшә билмирләр бир мәмләкәтдә.
Екранын өнүндә отуруб ана
Фәхрлә,
Гүрурла бахыр оғлуна.
Огул шә'р охујур: «ај анам, сәнә
Чанымы версәм дә бу азыр јенә...»
Огул шә'р охујур,
Ана динләјір.
«Балам бир балача сыныхыб» — дејир.

Шәки. Мај, 1966.

ВАҒЗАЛЫ

Ај вағзалы, сәсиндә хышылдајыр хәзәлләр.
Сәнин ганадларында учур тәзә јуваја
бизим түрфә көзәлләр...
Сән јангыја су сәпиб көнүл мүждәләјирсән;
Илк дәфә әр евинә ајаг басан кәлине
«Уғур олсун!» — дејирсән.

Сәндә һәм ајрылығын, һәм вүсәлын әсли вар,
Сәндә ики үрәјин әбәдилик вәсли вар.
Јарандын кәлинләрин аста аддым сәсиндән —
Ики һәсрәтли гәлбин биркә дөјүмәсиндән.

Гыз кедир аста-аста...
Һәм шаддыр,
Һәм никаран;
Гыз ајрылыр өз исти, доғмача јувасындан.

Гыз кедир аста-аста... анчаг бахышларындан
гәм көлкәси чәкилмир:
Бу тәзә јувасыны исидә биләчәкми?
һәлә билмир, о билмир.
Ај вағзалы, сәсиндә хышылдајар хәзәлләр,
Сәнин ганадларында учур тәзә јуваја
бизим түрфә көзәлләр.

Гэм дэ хошдур, фэрәһ дэ — һәр бири өз јериндә.
Мән һәм кәдәр дујурам, һәм дә фәрәһ дујурам
сәнин пәрдәләриндә.
Аналарын дилилә һәр пәрдән аста-аста
бизә елә бил дејир:
«Көрәсэн әр евиндә баламы нә көзләјир?»

Декабр, 1960.

ДУҢЈАНЫҢ СӘРҢӘДИ

МИЗ АРХАСЫНДА

Күндүзләр кәзирәм бүтүн шәһәри,
Ахшамлар гонурам өз будағыма.
Ахшамлар хәјалым кәзир һәр јери
Дүңјаны сығдырыб дар отағыма.

Маса архасында мән сөз ордуму
Чәкирәм үстүнә һәр гарандыгын.
Мән бүтүн дүңјаны,
Мән өз јурдуму
Мизимин үстүндә көрүрәм ајдын.

Маса архасында... әлимдә гәләм
Кәзирәм дүңјаны мән гарыш-гарыш;
Мәним хәјалымын, дејирәм, бу дәм
Ајағы дәјмәјән бир јер галмамыш.

Маса архасында көнлүм бигәрар —
Јолум нечә кәнддән, шәһәрдән дүшүр.
Вјетнама јаған агыр бомбалар
Елә билирәм ки, евимә дүшүр.

Күчлүжөм! — демэли, мэн һаггам, дејә,
Зүлм, һаггын палтарын кејинир бу күн.
Мәним миераларым дөнүр күлләјә
Евини тутанда күчлү, күчсүзүн.

Синада јандырыр күн көјү, јери,
Јенә дә әрәбин вәтәни дарда.
«Су» дејиб јананда әрәб әскәри
Мәним додагларым чатлајыр бурда.

Маса архасында өз үрәјими
Мәш'әлә дөндәриб јандырырам мән;
Дүнјанын дәрдрәри, мүрәккәб кими
Ахыр гәләминдән, ахыр сүбһәчән.

Үрәјим илһамла, сөзлә доланда
Һәр сәтрим, көнлүмдән од алыр мәним.
Дујан бир үрәкдә тел ғырыланда
Ше'римин вәзни дә ғырылыр мәним.

Маса архасында... торпағын, јерин
Исти нәфәсијәм, зәриф әтријәм.
Мән һаванын дејил, һадисәләрин,
Көнүл дүнјасымын барометријәм.

Гошурам ардынча хош хәјалларын,
Јер мәним, көј мәним, асиман мәним.
Гәлбимдән мин гәлбә кедән јолларын
Әввәли башланыр масамдан мәним.

Елә ки, галхырам маса далындан
Хәјалым кичилир, фикрим кәрилмир.
Бајаг отағыма сығышан чаһан
Инди һеч өзүнә сығыша билмир.

Бајаг өз чаныма, ганыма ғыјдым,
Билмирдим вахт кечир, јатасыјам мән;
Бајаг бир дүнјанын вәтәндашыјдым,
Инди өвладымын атасыјам мән.

Охујун көнлүмү ше'рләримдән,
Көнүл кизләнмәсин сөз архасында;
Дүнјанын ән көзәл адамыјам мән
Илһам аләминдә, миз'архасында.

Мәј, 1967.

СЭРҲЭД АҒАЧЛАРЫ

Чэмэнлэр, чајырлар, көј бичэнэклэр
Дүшмүр хэритэјэ нэдэн чох јердэ?
Анчаг сэрһэд боју дуран дирэклэр
Гырмызы хэтт чызыр хэритэлэрдэ...

Бу ағач дирэклэр јэгин бир заман
Мешэдэ вугарлы бир ағач олмуш.
Шэрэфлә өмр едиб јашадығындан
Гушларын јувасы она тач олмуш.

Артарды вугары онун анбаан,
Азад гушлар үчүн олдуғча сығнаг.
О вахт нэ билсин ки, өтөчөк заман,
Дүнја үзэриндэ сэрһэд олачаг.

Гушлар, азад гушлар вериб сәс-сәсә
Онун башы үстән учарды шән-шән;
О да шадланарды бундан... Бу күнсә
Сэрһэд гајырмышлар онун өзүндән.

О вахт нэ билсин ки, инсанларын да
Алнына одунтәк о дэјөчәкдир;
Бир заман башынын үстүндән онун
Гушлар да өтүшә билмәјәчәкдир.

Мешэдэ вугарлы бир ағач икән
Истәрди инсана о, јолдаш өлсүн.
Јохсулун евиндә ја бир пилләкән,
Ја бир дәһрә сапы, ја бир хыш өлсүн.
Талеји башга шеј көстәрди она:
Сәдд олду о, инсан арзуларына.

Башынын үстүндә дајаныр булуд,
Онун дөврәсиндә рузкар инләјир.
О, сэрһэд бојунда көтүк олунча,
Јохсулун печиндә јанајдым дејир...

Еј тахта дирэклэр, сизи дүнәндән
Јетишән тахылтәк бичиб гырајдым,
Јанан үрәкләрин атәшијлә мән
Сизи тонгал едиб алышдырајдым.

1955.

ТӘРКИСИЛАҢ

Уча-уча күрсүлөрдөн ышгырырлар:

— Јох, јох, кәрәк

Чешид-чешид бомбалары

Ағыр-ағыр силаһлары

мәһв еләјәк!

Океанын о тајындан,

бу тајындан

бағырырлар:

— Бирчә түкдән асылыдыр

Кәләчәји әрзимизин!

Һидрокенин һәдәфиндә

Бир сыфыра дөнүб итәр

Бизим,

Сизин!

Бу ајагда кимә пәнаһ

апарылсын, нәјә пәнаһ?

— Тәрки-силаһ,

— Тәрки-силаһ!

Сөз јахшыдыр, әмәл һаны?

Һансы сөздә јујулубдур үрәк ғаны?

Сөз, сијасәт пәрдәсинә бүрүнәндә

Шејтан, мэләк сифәтиндә көрүнәндә

Чиркин дөнүб көјчәк олур,

Јалан дөнүб керчәк олур.

Кәлин атағ

Көкү гәлбә бағланмајан

үстү бәзәк,

алты тәзәк

бу сөаләри.

Бомбаларын зүлмәтиндә боғмамағчын
күндүзләри,

Силаһлардан өнчә кәрәк,

Үрәкләрдә, бејинләрдә

јува салан

Хәбис-хәбис фикирләри

Пахыллығы,

Күдурәти, мәнәмлији,

Мәһв еләјәк,

Мәһв еләјәк!

Д А Н Л Е Р И

Сон заманлар АБШ-да «Башга чүр дүшүнөлөр»ин ады «гара сијаһыја» дүшүр. Бу сијаһыја дүшөнлөрдөн бири дө маш-
хур физики, «Халглар арасында сүлһү
мөһкөмлөтмөк үчүн» бејнөлхалг Ленин вэ
Нобел мукафатлары лауреаты Лајнус По-
лингдир.

(гәзетләрдән)

— Мәним фикрим,
сәнин фикрин,
онун фикри...
Бу нә демәк?
Бир өлкәнин милјон-милјон вәтәндә:
Башга-башга дүшүнәрсә
Бәс һөкүмәт нәжә кәрәк?
Биз һамымыз бир фикрин
бир сәсијик.
Лајнус деди: — Јох, јох, мөкәр,
Биз һамымыз бирчә рәнкли
Инкубатор чүчәсијик?
Јохму мәним өз варлыгым,
өз нәфәсим?
Ахы нечин боғулмалы
мәним сөзүм,
мәним сәсим?!
Сүсдурдулар дәрһал ону —
«Һагг» адындан һагг оғлуну.

«ФБР»ин дүзәлтдији
Мүдһиш гара сијаһыја
артырылды бир нәфәр дө.
Адлар дејил,

дүшүнчәләр

јаныб сүсдү,
Сүсүб јанды о дәфтәрдә.
Һөкүмәтләр чәркәсиндә
Өз јерин вар.

Һидрокенин, атомун вар.
Танкларын вар, топларын вар.
Нәләрин вар,
Нәләрин вар!

Гүдрәтини, гүввәтини
Ағыр-ағыр силаһлара сән вермисән
Бәс еләјсә, нијә горхдун?
Горхун нәдир — билирмисән?
Үрәјинин ортасындан
Бир сәс деди: һагга сығын!
Сәнин горхун — һаггсызлыгын!
Атомунла, ракетинлә
Сән елә зәнн еләмә ки,
Һакимисән јерин,

көјүн.

Бош һавадыр сәсин, күјүн.
Силаһлара архаланан сәнин күчүн —
зәифлијин,
ачизлијин,
күчсүзлүјүн.
Һаггын узун ипинә бах, о јумагда
әмәлләрин
дүјүн-дүјүн...

Һеч хәбәрин јох өзүндән.

Жарпаглары сол тарафэ эјэн күләк
сагдан эсир.

Ону солдан ахтарма сән.

Орда, бурда сән өзүнү чох өјүрсән.
Эелиндәсә,

Сән горхундан учунурсан,
үшүјүрсән.

Горхмадығын бир мәмләкәт
де вармы неч?

Белә ганлы силаһлары олан өлкә
горхармы неч?

Сән горхурсан дүнән, бу күн.
Мин гидрокен бомбасындан

горхулудур сәнин үчүн
ганан бир баш,
јанан үрәк!

Сән атомдан горхмамысан
Бир фикирдән, дүшүнчәдән
горхдугунтәк!

Бојалары һәгигәтдән,
һәгигәти рәзаләтдән
Өз көзүјлә көрдүјүнү бош нағылдан
Сечә билән,

бир ағылдан,
нијә горхдун?

— Билірәм мән!
Әкәр о, бир бөһтанчыса,
јаланчыса,

Нијә онун дедијини
Мәмләкәтдән кизләдирсән?
Нијә ону һәбс едирсән?
Милјон-милјон гошунун вар,
О исә тәк.

Нијә горхдун?
Тәкбашына Јајнус сәнә нејләјәчәк?
Дәһшәтлидир «гара дәфтәр» —
Гананларын,

һагг одуна јананларын
сијаһысы!

Башларыны јерә дикиб
Гојун кими отлајанлар —
Әсарәти һүрр сајанлар,
Бу Вәтәнин һәр не'мәти, сизә еһсан!
Еј Вәтәнчүн алышанлар,
Сусмајанлар, данышанлар,
Гисмәтиниз өлүм, зиндан!
Атомун вар, ракетин вар,
Сән горхурсан.
Бу горхунун ағырлығы
Сәнин һагсмыз ишләринин
Чәкисидир.

дә'әридир.
Үфүгдәни ал рәнкә бах,
Дан јеридир,
Дан јеридир!

КӨЛКЭЛЭР

Дипломатлар гышгырышыр:
Агызларда ширин-ширин кәлмәләр,
Дедикләри јаланларын

Јахасыны дүјмәләр.

Көрүнмәсин үрәкдәки
гара-гара көлкәләр.

О көлкәләр, о көлкәләр
О заман ки, үзә чыхар,

Көјдән јерә од әләр,
Виран галар өлкәләр...

Јаныр Мисир,
Јаныр Шам.

Од әләнир торпағына, дашына
О дүнәнки бәр-бәзәкли кәлмәләр,
Ода дөнүб јағыр бу күн
Бир милләтин башына...

Будур, будур үрәкләрдә јуваланан
көлкәләрин бәһрәси.

Атәш сәси, аһ сәси!

Тәзә-тәзә силаһларын

Базарыдыр көлкәләр,

Ишыгларын мәзарыдыр көлкәләр.

Көлкәјә бах.
Әлләриндә од тутуб, од дашыјыр,
Көлкә кими доғулса да
ишыг кими јашајыр.

Октјабр, 1973.

ШАИРЛӘРИ ӨЛДҮРҮРЛӘР

— Мүстәбидләр баша дүшмүр шаирләри,
О заман ки, башы дүшүр, ферман верир
өлүмүнә.

А. Вознесенски.

Өлдүрдүләр Неруданы.
Өлдүрдүләр өмрү боју
Гәм чәкәни, дәрә уданы,
Өлдүрдүләр азадлыгын нәгмәсинә
Нәгмәсилә саз тутаны...
Өлдүрдүләр шаирләри
Кимисини бирдән-бирә
Бычаг илә,
Күллә илә.
Кимисини
үрәжинә јеридәрәк сөз зәһәри
килә-килә...

Өлдүрүрләр,
Һәдә илә,
горху илә,
тәһид илә...

Өлдүрүрләр шаирләри,
гана-гана,
Билә-билә.

Шаирләрин дилләрини бағлајанда
Өлдүрүрләр оңлары өз әлләрилә...

Үрәјини дәлиб чыхан
фикирләри демәк үчүн,
Шаир дөзәр һәр зүлүмә.

Додағыны килидләмәк
Шаир үчүн бәрабәрди
мин өлүмә!

Өлдүрүрләр шаирләри —
Өлдүрүрләр, хәјаллары,
фикирләри...

Јох-јох!
фикир өлә билмәз.
О, шаирин өзүндә јох,
сөзүндәдир.

Әдаләтлә чилаланан
Һәгигәтдән гүввәт алан
Гадир сөзүн габагында
Күллә кедир,
атом нәдир?..

О дејәчәк өз сөзүнү.
Гајнајачаг, о лашачаг,
о чошачаг.

Сөз — һәмишә
Әдаләтин дүшмәнилә
вурушачаг!

Сөз — јерләрдә сүрүнмәмиш,
Додагларда чичәк ачмыш.
Доғру сөзүн габагында
Јалан сөзүн рәнки гачмыш.
Сөз — нәбзидир,

һагг сәсидир зәманәни
Ајнасыдыр зәманәни
Еј мүстәбид, дүнәнә јох,
бу күнә бах!
Сән ајнаны сындырмамыш

О айнада
Өз ејбачар үзүнө бах!
Јаланларын бојасыјла
бээсән дә үзүнү сән,
О айнада көрөчөксән
дүзүнү сән!

Јахшы көрүр
Шаирлерин ити көзү
Јалан энлик-киршанын
Далындакы мурдар үзү!

Һагла-һаһаг
Керчөкликлә јаланчылыг
үзләшдији күндән бәри,
Өлдүрүрләр шаирләри...
Һагг истәмәк,
Дүз данышмаг
һәлә галсын бир тәрәфә

Көз јашы да,
һычгырыг да
Јасаг олан бир өлкәдә
Гаты зүлмәт ишыглыгда,
нур көлкәдә...

Буна дөзмәк?
Нечә дөзмәк?
Хунта гејри-һанунидир.
Әхлагсызын төрәмәси
бичә дөзмәк,
Нечә дөзмәк?

Октябрь, 1973.

ДУНЈАНЫН СӘРҲӘДИ

Хәритә үстүндә рәнкләрлә еркән,
Дүнјаны ајырдыг мәмләкәтләрә.
Һәр јердә торпағын рәнки бир икән,
Нијә биз ајырдыг ону јүз јерә?

Һәр крал: «Бу дүнја мәнимдир» — деди,
Тәзәдән нечә јол бөлүндү торпаг.
Дүнјанын сәрһәди һеч дәјишмәди,
Нә бөјүдү,

нә дә
кичилди анчаг.

Јанвар, 1964.

ИНСАН ВӘ ЗАМАН

СААТ

Голумда бир саат вар, мән динирәм, о динир,
Гәлбимин вургусула бир вурур, бир сәсләнир.
Онун һәр чыгылтысы өз шөһрәтим, шанымдыр;
Бир кәмијә бәнзәсәм, о мәним суканымдыр.
Дуруб јолум үстүндә, о, мәнә јол көстәрир,
Һәјәтымда һәр саат бир һадисә баш верир.
Чыг!

Чыг!

Чыг!

Бир-биринә бәнзәсә дә вургулар
Вургуларда сәсләнән һәр анын өз һөкмү вар.
Анын бири севинчә, бири гәмә бүрүнүр,
Саатын сәси бирдир. һөкмләри, чирбачүр!

Декабр, 1956.

БАШ

Америка алыми Р. Уайт мејмунун беј-
нини бәдәндән ајры узун мүддәт јашада
билир. Бу мәсәлә илә әлағәдар бејнин кө-
чүрүлмәси проблеми үзрә дүнја философ-
лары арасында бөјүк мубаһисәләр кедир.

Гәрибә әләмдир...

зәманәмиздә

Идрак, тәбиәтлә јарыша кирмиш...

Бөјрәк дә,

үрәк дә,

тулаг дә

көз дә

Бәдәндән бәдәнә көчүрүләрмиш...

Бир машин саһиби кәрәк ојандә
Сынан һиссәләри алыр дүкандан.
Дејирәм, инсанын әзалары да
Аптекдә сатылды бәлкә бир заман.

Азмыдыр инсанын мәкәр дәрә-сәри?
Бу да бәшәр үчүн тәзә тәһлүкә!
Һазыр фикирләри, дүшүнчәләри
Башлара долдуруб сатдылар бәлкә?

Бөјрәји, үрәји дәјишмәк асан.
Бәс башы?

Бу јердә бир гәдәр дајан!

Һәр шеји дәјишир ахы

баш,

бејин!

Баш өзү, башлары нечә дәјишсин?

Инсанын адына, шәрәф-шанына,

Дејирәм кәлмәзми бундан бир ләкә?

Бир надан, күвәниб өз имканына

Даһинин башына көз диқди бәлкә?

Еј һәким, күчүнә инансан да сән,

Бу јүкү бојнуна һеч көтүрмә кәл.

Ајырыб инсаны өз аләминдән,

Ана тәбиәтлә бәһсә кирмә кәл!

Һәким, тәбиәти кәл һәким сајаг,

Һифз едәк бир сәсин јүз аһәнкини;

Күчүмүз чатса да

кәрік поэмајаг

Бә'зән тәбиәтин өз аһәнкини.

Даһинин бејнинә ган сызды бирдән

Чаһил дә гәзаја дүшдү һәммин күн.

Чаһилин башыны өз бәдәниндән

Ајырыг, даһини јашатмаг үчүн!

Нә дејәк?

Ким өлдү?

Даһи, ја чаһил?

Һансына јас тутсун гоһум, гардашы?

Дирилән ким ојду?

Бу ки, сирр дејил,

Даһинин бәдәни, чаһилин башы.

Даһи, јашајачаг бир надан кими...

Кими алдадырыг бурда, биз кими?

Чаһилин башыјла, дүшүнчәсијлә

Јашајан о даһи, јенә даһими?

Һаны о әввәлки әгидә, мәсләк?

Әкәр фикри јохса өзү сағмыдыр?

Јашамаг хәтринә фикри дәјишмәк —

Мәсләки дәјишмәк јашамагмыдыр?

1968.

Үрәјимдән
Бир-бирилә барышмајан
Нечә дујғулар кечир.
Пәнчәрәмин габағындан,
Кечәләр гатар кечир.

Нојабр, 1967.

НӘСӘ ЧАТМЫР

Кечә-күндүз, сәһәр-ахшам,
Мән јазырам, охујурам.
Јазыларым китаб-китаб.
Нә олсун ки,
Үрәјимә чоху јатмыр,
Ше'римдә дә нәсә чатмыр,
Сөзүмдә дә нәсә чатмыр.

Көнлүмүздән
Кечәнләрин архасынча биз гошурут;
Чалышырыг, вурушуруг.
Сәсә дүшүр мәрамымыз,
Әмәлсә бу сәсә чатмыр.
Дүзү будур:
Сөзүмүздә һәр шеј чатыр,
Өзүмүздә нәсә чатмыр.

Кәмиләрдә үзүрүк биз,
Машынларда кәзирик биз,
Һеј кедирик,
Һеј кәлирик.

Гышы бөјүк шәһәрләрдә,
јаы — дағда,
Курортларда динчәлирик,

Анчаг јенә биз билирик:

Нәсә чатмыр,
нәсә чатмыр...

Лап ајда да,

Лап күндә дә нәсә чатмыр,

Чатмајамын өзүндә дә
нәсә чатмыр.

Тәк мәнәми буну дујан?

Јох-јох! һамы килејлидир.

Бу, инсанын өз һәвәси,
өз мејлидир.

Јашајырыг, јарадырыг,

Өјрәнмәклә бој атырыг

Дүнја — чыдыр,

Һәјат — јарыш...

Учалырыг пиллә-пиллә,

Бој атырыг гарыш-гарыш.

Биз һәмишә учалмырыг

Бир галханда!

Бир сенирик...

Бу сенишдәя, бу јохушдан

Јашамағы өјрәнирик.

Һәјат өзү — бир мө'чүзә,

Бу мө'чүзүн гаршысында

Кәһ сусуруг,

кәһ динирик.

Өләндә дә өјрәнирик.

Дејирик ки, көр тәбабәт нә ачизмиш:

Хәстәлик чөх,

Дәрман чатмыр, дава чатмыр...

Сон нәфәсдә гышгырырыг:

Һава чатмыр,

Һава чатмыр.

Өјрәнирик —

Демәк, даим галхырыг биз.

Сон зирвәјә чатмыр анчаг әлләримиз.

Истәјимиз ашыр-дашыр,

Арзулара чата-чата

Арзу биздән узаглашыр.

Шикајәтә башлајырыг өзкәсиндән.

Анчаг һеч вахт

Биз шикајәт еләмирик өзүмүздән.

Бир арзуја чатан кими

Арзу дүшүр көзүмүздән...

Кәһ алышыр,

Кәһ сөнүрүк

Чырпынырыг,

Дүшүнүрүк:

Нәсә чатмыр,

нәсә чатмыр...

Идракымын йшығыјла

Зүлмәтләри чох јармышам,

Өмрүм боју ахтармышам,

тапмамышам...

Нәдир ахы бу чатмајан?!

Һәр бир сирри ачан заман

Ачылан сирр,

Минбир сиррин

Варлығындан хәбәр верир.

Ачылдыгча

Ачылмајан азалмајыр.

Ача-ача дүјүмләри баглајырыг,

Биз күнбәкүн.

Чох вахт елэ билирик ки,
Дады-дузу габагдадыр өмрүмүзүн.

Өжрэнирик —
Күнү-күндөн умалырыг,
галхырыг биз...

Сон зирвэјэ
Чата билмир эллэримиз.
Гој чатмасын!
Елэ дејэк: — Нэсэ чатмыр!
Ахы, инсан
Чатмајана чата-чата инсан олмуш,
«Һэр шеј чатыр» — демэкдэнсэ
Өмрүн баша чатмасы хош!...

Нојабр, 1965.

Ј А Ш Ы Д Л А Р Ы М

Јашыдларым,
Дағлар башы күмүшүдү
Күлэк эсди,
Күл үшүдү.
Гапымызы дөјөн рүзкар,
Тәбиәтин истәһзалы күлүшүдү...
О саралан јарпаға бах,
көј ота бах!
Башымызда чарпазлашан
булуда бах!
Чағылдајан дөрәләрде
сүкута бах!
Күнүмүзү күнүмүздән
борч алырыг.
Бојнумуза алмасаг да,
Јаваш-јаваш гочалырыг.

Јашыдларым,
Заман боју сәфәрдејик.
Бизә ушаг дејәрдиләр,
Сонра чаван...

Инди нәјик?
Көрдүйүзмү һәм од тутан, һәм су тутан
бир элиндә?

О ки, бизик...

Дајанмышыг,
Чаванлыгын ахырында,
Гочалыгын эввэлиндэ...
Үзүмүзэ, көзүмүзэ
Гар да жағыр

дэнэ-дэнэ,
бирэм-бирэм.

Бэ'зэн олур,

мэчлислэрдэ

Мэн өзүмдэн јашлысыны көрэммирэм.

Бу дүнјаја вердијим аз,
Алдығыма утанырам.

Мэндэн чаван адамларын

Өлдүјүнү ешидэндэ

Галдығыма утанырам...

Заман кечир,

Јаман кечир!..

Танышларын, һәмјашларын

Адлары да

көһнэ телефон дәфтэриндэ

Дүшүр бир-бир

гараланыр.

Һәр чызыгда

үрэк бир јол јараланыр.

Дәфтэримдэ

тэзэ-тэзэ танышларын

үнванлары сыраланыр.

Өз һөкмүнү заман верир

Јашыдларым чағырарды

Бир вахт мәни тојларына,

евләнәрди...

Инди онлар гыз көчүрүр,

Инди онлар евләндирир.

Јашыдларым,

аталары, аналары

јола салдыг,

Јетим галдыг.

Балалара

Аталарын, аналарын

Адларыны гоја-гоја

Биз кечмишлэ кэлэчәјин арасында
көрпү салдыг.

Аталара олан севки

Балалара кечди... севдик,

Һәм севилдик.

Баламызы

ата билдик,

ана билдик.

Чаван икән өмүр үчүн

Мэн алтмышы чох санмышам.

Инди исэ дејирәм ки,

чаван өлмүш

Алтмышында өлән атам.

Каһ галхырыг,

Каһ енирик.

Јашамагдан јашамагы өјрәнирик.

Ичимиздэ ики дујғу, ики фикир,

Вир-бирилә һеј күләшир.

Кәшф етдикчә бу дүнјаны

Һејрәт кедир,

Јашамаг да адиләшир.

Анчаг... бәс бу, нә сирдир,

Һәр јени бир кәшфимиздэ

Биз тәзәдән доғулуруг?

Гочалдыгча,

бу дүнјаја

Даһа бөјүк бир һәвәслә
бәнд олуруг.

Дүңјаны өз хошумуза тәрк етмирик.
Өзлад олуб аталары,
Ата олуб өвладлары

Дәрк етмирик.

Дикдә ениш ахтарыыг,
енишдә дик.

Өзүмүзүн
бүдрәдији дөнкәләрдә,

өвладымыз бүдрәјәндә
дејинирик...

Дүзү будур: гочалырыг,
гочалдыгча

өзүмүзә вурулуруг.

Јаман дејинкән олуруг.

Һәр мејвәни өз вахтында јејәрдик биз
ширин-ширин,

Инди исә...

дејирик ки,

Дады гачыб мејвәләрин.

Бу дүзмүдүр?

Хејр, хејр!

Мејвә һәмән о мејвәдир.

Инди бизим,

Дады гачыб ағзымызын!

Тәнкијибдир нәфәсимиз.

Ениш битиб

Дик чыхырыг...

Ејни рәнкли сәрт тајалар

Сагымызда, солумузда,

Гангал битиб јолумузда.
Дарыхырыг,

дарыхырыг

Көнүл јахан бир афәтин јанында да
Дарыхмаға башламышыг.

Гадынлары севә-севә,

Гадынлардан

Биз горхмаға башламышыг.

Чүр'әтимиз

гачаг дүшүб гәлбимиздән

Бир аддымы атмаг үчүн

Мин аддымлыг дүшүнүрүк

узун-узун...

Имканымыз

Архасынча кедә билмир

арзумузуң...

Гәлбимиздә бир даш кими

Дүјүмләнир истәјимиз.

Көзүмүзүн ләззәтинә

Һәсрәт галыр үрәјимиз.

Көнүл динчлик сорағында

Тәлатүмләр,

һәјәчанлар,

Итирдијим манат кими

учуб кетди.

Күләкләрин габағында.

Јаныб сөнүр,

сөнүб јаныр

Јаддашымын чыраглары.

Каһ һәсрәтлә,

Каһ нифрәтлә

јад едирик

Һәр сааты тәләтүмлә өтүб кечән
о чаглары...

Балаларын севкисинә пәйланырыг.
Кан да олур,

Һәсрәт илә
Дурдугумуз бу зирвәдән
Енишләрә бәйланырыг
языг-языг.

Сөзләримиз сојуг,
илыг...

Сөһбәтимиз ғырыг-ғырыг...
Еј чаванлар,
Сөзүмүзә гулаг асын,
Нәсипәтә башлаырыг...

Сент/абр, 1973.

ЕҢТИЈАТ

Чәсурларын дәлиганлыдыгына
шәрәф нәгмәси охујуруг.

М. Горки

Ентийат сөзүндән ентийатлыјам,
Ентийат — һәр јердә ентийач олмур.
Һәр сөздән өзүнү горујан илһам
Ајагда сүрүнүр, башда тач олмур.

Ентийат күдәндә јаздым көнүлсүз,
Едәси гәлбләрә чәтин јол тапыр.
Үрәклә, чүр'әтлә дедијим һәр сөз
Һәлә горхагла да асан дил тапыр.

Сәнәтин, илһамын, ешгин кур сәси,
Горхаг үрәкләрдән нијә кен дүшүр?
Ентийат күдәндә, сөзүн күлләси
Һәмишә һәдәфдән дидәркин дүшүр.

Ентийат күдәнләр, аста кедәнләр,
Һеч сизи көрмәдим мәнзил башында.
Еј фикрин өнүнә даш килләдәнләр,
Әлибош галдыныз сиз ил башында.

Јолу кедә-кедә аддым сәјанлар,
Јолунуз јарыда нијә сәһв олур?

Анчаг чәсарәтлә аддымла'анлар
Ја һәр шеји алып, ја да мәһв олур.
Еһтијат — биртәһәр баш доландырмаг,
Чәсарәт — ја һәјат, ја өлүм анчаг!

Еһтијат веркүлдүр, нөггә дејил, јох!
Еһтијат чалардыр, рәнк ола билмәз!
Дејирәм, дүнијада бир гәһрәмәнлыг
Көлә еһтијатдан доғула билмәз.

Горхур чәсарәтдән горху да шәксиз.
Онун өвладыдыр икидлик, һүнәр,
Ахы чәсарәтсиз, ахы үрәксиз
Гапыны дөјмәмиш һәлә бир зәфәр.

Чәсарәт чәтиндир, еһтијат асан,
Горхудар алчалдан, ахы һәр кәси.
Чүр'әтдән горхмајаг, горхаг горхудан
Горху — итаәтин дајаг нөггәси!

Доландым — јүз өлчүб бир бичәндә мән.
Јашаја билмәдим бирчә ан, анчаг.
Мән зијан чәкмәдим чәсарәтимдән,
Горхудан горхурам, горхудан анчаг!

Май, 1970.

ГӘРИБӘДИР

Араз ахыр, фәрјад едир
Күрә бахмыш балачадыр.
Амма јаман һарајлыдыр,
Һәширлидир.

Араз ахыр чоша-чоша,
даша-даша.

Гагтылдаша-гагтылдаша;
Синә кәрир каһ бу даша,
каһ о даша.

Араз ахыр...
Нәрилдәјә-нәрилдәјә,
«Мән дә варам, варам!» — дејә
Араз ахыр,
Күрә чатыр.
Бирләширләр
Бурда итир онун ады.
Бундан сонра ахан чаја
Күр дедиләр,
Араз дејән һеч олмады.
Гәрибәдир,
Гәрибәдир!

Май, 1970.

БИЗЭ ЕЛЭ КЭЛИР КИ..

Биз ушагкэн
Елэ бил,
Вахт өзү дэ ушагды,
Һәр гајғыдан узагды...
Һэлэ јеткин дејилди,
Ушаг кими тэмизди,
Вахт, бизим көлкәмизди...

Биз ону сахлајырдыг,
Бизимлә ојнајарды,
Күләрди,
Өјләнәрди...

Вахт, атыб тутдуғумуз
Резин топа дөнәрди...
Нә сәһәри биләрди,
Нә ахшамы онда биз,
Сајсыз,

Адсыз өтәрди
Ал-әлван күнләримиз...
Биз бахмаздыг дүнјаја
Вахтын ајыг көзүлә.
Кизләнпач ојнајардыг,
Биз лап вахтын өзүлә
Бөјүдүк...

Һәр биримиз
Тутдуг мүбаризәдә
Бир мәсләкин јолуну.
Вахт,
Елә кизләнди ки,
Тапа билмәдик ону.

Вахт гачды,
Биз говладыг,
Кәлди узагдан сәси.
Дөнүб өзүмүз олдуг,
Инди вахтын көлкәси.

Бизэ елә кәлир ки,
Вахтын да вахты јохдур
Бизим кими чох шејә...
О да һәвәсдән дүшүб...
Вахтын да сачларына
Бизимки тәк дән дүшүб.

Јох, јох!
Биз алданырыг —
Заман
елә замандыр
О, һәмишә чавандыр.

1964.

ГОРХУ

Мәним сол әлимдә јаныг јери вар,
О мәнә төһфәдир көрпәлијимдән.
Одун, одлугундан хәбәрсиз вахт гар,
Әлими мангалда јандырмашам мән.
Мәнә «чыз!» — дедиләр,

анчаг горхмадым.

Әлими јандырыб таныдым оду.
Мәним һәјат илә илк танышлығым,
Әлими јандыран
Оддан башлады...

Охшады көзүмү һәлә ушагкән
Очағын ал-әлван алову, көзү.
Дүнјаја кәләли, билмирәм нәдән;
Нәјә вурулдугса јандырды бизи...

Мән оддан горхмадым јанана гәдәр;
Мән горху билмәдим ганана гәдәр.
Елә ки, јандым,
Одла ојнамагдан горхдум, дајандым.
Башланды горху —

башланды еһтијат
башланды һәјат...

Иһил. 1966.

ГАРАГАЧ

Бу ил нечә-нечә кәндән, шәһәрдән
Атымы сүрдүм
Гарда гарагача раст кәлдимсә мән
Гурујан көрдүм...

Јашил ағачларын ичиндә тәк-тәк,
Гурулар, мешәнин синә дағлары...
Адамын көзүнә батыр ијнәтәк
Чылпаг гарагачын дик будағлары.

Алимләр дүшүндү: «Нәдир бу бәлә?»
Дүнјада һәр шејә сәбәб кәрәкдир.
Дедиләр, бу илдән бәлкә дүнјада
Гарагачын нәсли кәсиләчәкдир?

Нәслин кәсилмәји!

Дәрдә бах, көнүл!
Бу дәрдин одуна кәл јанаг, көнүл!
Јахшы бах гурујан бу ағачлара,
Онун мин-мин иллик тарихи вардыр.
Тарихдән данышма!
Сән ахтар, ара...
Ону мәһв еләјән һансы азардыр!

Бу күнүн ешгинэ јан да,
јах да сән!
Тарихэ күвәнмэ, бу күнэ бах сән!
Дүнәний ешгинэ чох да јанма кэл,
Сән өз кечмишиндэ далдаланма, кэл!

Ијул, 1965.

ӨЗҮМҮЗДЭН ӨЈРЭНЭК

Еј көнүл, мөһкөм ол кешмәкешләрдә
Чох да өјүнмә ки, мәң ағыллыјам.
Ағылсыз ишими билдијим јердә,
Мән ән ағыллыјам, ән ағыллыјам.

Јыхылдын?

Галх

Инләмә!

Нә чыхар инләмәкдән,
аһ чәкиб, уф демәкдән?..

Јыхылмағ ајыб дејил,
һамы јыхылыб дурур...
Јыхылмағын чәбрини
Јеримәк унутдурур.

Јыхылыб өјрэнирик

Ајағ үстә дурмағы
Көзүмүзү ачандан...
Бир тәзә фәнд өјрэнир
јыхыланда пәһләван...

Данышмағ өјрэнирик
Дил топуг чала-чала.
Јеримәк өјрэнирик
Биз јыхыла-јыхыла..
Арзулары чырағ тәк
Јандыр! Дүз јолун үстә
Анчағ јыхыланда да

Јыхыл өз јолун үстә!

Башгасынын чәкдији

Изтираб чатмаз сәнә.

Өзкәнин јыхылмағы

Јериш өјрәтмәз сәнә.

Әзаб чәкичи алтда

Өз гәлбини әзсәнә!

Өзүн јыхыл,

өзүн дур!

Һәјаты дәрк етмәјин,

Әсил јолу, бах, будур!

Еј көнүл, сән өзүн дә

Отагында әјләшиб

Дагдан, багдан јазма кәл,

Сән өзүн јыхылмамыш,

јыхылмагдан јазма кәл.

Бу дүнјанын сирри

Китаблардан өјрәнәк

Анчаг кәлин һәјаты,

Агрылардан өјрәнәк,

Әзаблардан өјрәнәк.

Гәдим улу бабамыз

Күчүнә күвәниркән,

Мәғлуб олуб мин кәрә...

Әглинә күвәниркән,

Һәмишә галиб кәлиб

Өзүндән күчдүләрә.

Өзүлә бир бу көһнә

Бу дәрдли дүнјаны да

О, камала јетирмиш.

Һисанын ачизлији

Ағлына күч кәтирмиш...

Заманын јолларында

Чох ендирмиш,

енмиш о.

Бу дүнјада чох шеји

Өзүндән өјрәнмиш о.

Севинчин мә'насыны

Өјрәтсин гәмләр бизә.

Өјрәтсин бу һәјаты

Јанлыш гәдәмләр бизә.

Феврал, 1965.

БИР ҮРЭКДЭ ДӨРД ФЭСИЛ

Һәр кечә данышыр радио навадан:
«Сабаһ аз булудлу, бири күн јағыш...»
Иглимин сиррини бу гадир инсан
Көр нечә өјрәнмиш, көр нечә ачмыш!..

Сабаһкы һаваны билирик бу күн,
Еј инсан,

бунунла демәрәм өјүн...

Минбир һавасыны јерин, дәнизин
Өввәлдән билирик чох заман шәксиз.
Бәс нијә билмирик өз гәлбимизин
Бир андан сонракы һавасыны биз?..

Дөрд фәсил јашајыр бир илдә торпаг
Гыш, гыш кими кәлир, баһар баһартәк.
Бир саат ичиндә бәс нәдән анчаг
Дөрд фәсил јашајыр бә'зән бир үрәк?
Сабаһкы һаваны билирик бу күн.
Еј инсан, бунунла демәрәм өјүн...

Феврал, 1965.

СӨКҮН ЧӘПӘРЛӘРИ

Һәр кәс өз бағыны тез чәпәрләјир,
«Чәпәрдән бу јана мәнимдир» дејир.

Сөкүн чәпәрләри, даш һасарлары,
Көзләр узаглара зилләнсин бары.
Көнүл отаглара сығармы тәкчә,
О кәрәк атлана дағдан, дәрәдән!
Бахмаг истәјирәм көз ишләдикчә
Узанан о кениш үфүгләрә мән.

Тутмајаг чичәјин, күлүн јолуну,
Онларын көнлүнү дағ-дағ етмәјәк.
Тәбиәт азаддыр,

кәлин биз ону

һасарлар ичиндә душтаг етмәјәк!

Нәрдтахта үстүндә сәдәф зәр кими,
Ханалар ичиндә ојнамајаг биз.
О кениш, о сонсуз үфүгләр кими,
Бөјүсүн, учалсын үрәкләримиз.
Сөкүн чәпәрләри, даш һасарлары,
Көзләр узаглара зилләнсин бары.

Март, 1965.

БЭЛКЭ ДОЈА ҮРЭКЛЭР

О өлдү,
 өмрүн сапы
 дүјүн дүшдү,
 гырылды.
Бэр-бээкли табуту
 нэгмэјлэ басдырылды
Өмрү боју ајагла
 о, кетдији јоллары
 инди чијиндэ кетди

Ана лајлаларыјла
 башланан инсан өмрү

Матэм маршыјла битди...
Көзлэр бошалды, долду.
Онун гэбри үстүнэ
Тээ күллэр гојулду.
Нэгмэ, бир дә күл-чичэк!
Көрән бунлар нэ демэк?

Јүз ил јашајан белэ
 өмрү јенэ аз сајыр.
Һэр шејдән дојан инсан
 тэкчэ гоча дүнјада
 көзэлликдән дојмајыр.

Гэбирлэрин үстүнү
 гој бээсин чичэклэр,
Көз јумуладан сонра
Көзэлликдән кам алыб,
 бэлкэ доја үрэклэр.

К Θ J — J E P

Океанлар бухарланыр — көј көтүрүр,
 Булуд олуб гатарланыр — көј көтүрүр.
 Мил-мил олан бачалардан
 Түстү галхыр заман-заман — көј көтүрүр
 Мејдан ачыр көйдө атом сынаглары —
 көј көтүрүр.

Инсанларын саф наваја чэкдирдији
бу дағлары — көј көтүрүр.

Һәр аһы да, аманы да — көј көтүрүр.

Жахшыны да, жаманы да — көј көтүрүр.

Јер нэ версэ — кəј кəтүрүр,

Јерин дәрди галхыр көжә.

Көј жағыш да сәпәләјір,

Јерин аһы, јерин оду сөнсүн дејә.

Феврал, 1963.

ИКИ СААТ

Илк космонавт Ј. Гагаринэ.

Хэяллар фөвгүнэ учалдыгча сэн,
Күлдү инсанлыгын еши, нијјәти.
Икичә саатын ирадәсиндән
Јаранды бир өмрүн әбәдијјәти!

Алгыш шәрәфинә, алгыш мин кәрә,
Сән еј фәзаларын илк вәтәндашы!
Сәнин һүнәринлә дәјди көјләрә
Торпагдан үчалан инсанын башы.-

Һансы дуҗуларла ики саат сән
Доландын башына амамыз јерин?
Бу ики саатла асылыб көјдән
Чатдын арзусуна милјон илләрин.

Сэнинлэ бэрабэр учалды мин-мин
Зэкалар, үрэклэр о јүксэклијэ.
Нечэ философун, нечэ алимин
Гэлбини өзүнлэ апардын көјө!

Бу икi саатда сәнин һәр анын
Бир шәрәф кәтирди анамыз јерә.
Мин ил јердән кәјә бахан инсанын
Көзләри көзүндә галхды көјләрә.

Сирли китаблардыр көј галын-галын.
Милјон илэ јазмыш ону кайнат.
Әлифбасы олду бу китабларын
Өмрүндән вердијин бу ики саат.

Бизимчин јенидән көјләр доғулду,
Инди ажры көзлэ бахырыг она.
Бу ики саатын бир чаваб олду
Мин алим өмрүнүн суалларына.

О ајағ дәјмәјән, көз ишләмә'ән
Фәзаја тарихин илк сөзү олду.
Галханда, бешинин достујдунса сән,
Енәндә — дүнјанын әзизи олду.

Хәјаллар фөвгүнә учалдыгча сән
Күлдү инсанлығын үлви нийјәти.
Икичә саатын ирадәсиндән
Јаранды бир өмрүн әбәдијјәти!

Маж, 1961.

ГАЛИЛЕЈ

Деди: — Јер фырланыр... инанмадылар.
Сялар она күлдү, о да онлара.
Деди: — "Һәгигәтә шүбһәнизми вар?
Дедиләр: һағ дејән чәкилир дара.

О дели: — Фырланыр, фырланачағ јер.
Буна күлсәниң дә, күлмәсәниң дә.
Јердән дәрс көтүрүб өләнә гәдәр
Мәкәр фырланмырыг һәјатда биз дә?..

«Фырланыр» — Сөзүјлә о бөјүк инсан
Гырды мөвһуматын сәрт бузларыны.
Әглин балтасыјла вурду башындан,
Сындырды өкүзүн бујнузларыны.

Милјон ил дедиләр: — Гашга өкүзлә
Чатыбдыр шөһрәтә, шәрәфә дүнја.
Деди: — Јер фырланыр... "анчағ бу сөзлә
Таныды өзүнү илк дәфә дүнја!

Галилеј «фырланыр» — Дејәндән бәри
Учалды, көјләрдән јерләрә бахды.
Һәр чүрә ујдурма әфсанәләри,
Әглин аловунда јандырды јахды.

Јер фырланыр, — дејә о, чәкди фәрјад,
Сөзүнүн күчүнү өзү дә билди.
Елә бил, бир анлыг сусуб кайнат,
Бу ики кәлмәјә гулаг кәсилди.

Деди: — Јер фырланыр — гарышды аләм,
Јер дурду, фырландыг мәсчид, кәлиса,
Деди: — Јер фырланыр, елә бил бу дәм
Тәзәдән чәкилди чармыха Иса...

Деди: — Бу һөкмүмә инанырам мән,
Кәрәк дәјишилә дүнјанын ады.
Деди: — Јер фырланыр!.. Бу ики сөздән
Папанын башында көј курулдады.

Деди: — Јер фырланыр... Бу икичә сөз,
Мин бир суал дүздү «Инчил»ин үстә.
Папа гәзәбләниб — Даг басарыг биз, —
Деди, — буну дејән о дилин үстә.

Дивана чәкдиләр алими дәрһал,
Дүнјаны дүшүндү, ешгини анды.
Бөјүк Чорданону јандыран тонгал,
Көзүнүн өнүндә кәлиб дајанды.

Мүгәддәс китаба әл басыб һәмән
Деди: — Шәкким јохдур, бу китаб һагдыр.
Анчаг дүзү будур; демәсәм дә мән,
Јер елә фырланыр, фырланачагдыр!

Гәлбә бах, ешгә бах!..

Горхуб өлүмдән,
О өз мәсләкиндән кери дөнмәди.
— һәјатын наминә сүрүнмәрәм мән,
Мәсләкин наминә өләрәм, — деди.

Бәшәр тарихиндә бәлалы инсан,
Ики гүтб өнүндә чох дајаныбдыр.
Һагдан јапышанлар кечиб һәјатдан,
Һәјатдан гопмајан һаггы даныбдыр.

Галилеј! һәләлик кәшфин бир јана!
Онун гијмәтини алимләр биләр.
Сән һагдан дөнмәдин һәјат намына,
Буидадыр бөјүклүк, бундадыр һүнәр!

Бу һүнәр өнүндә баш әјирәм мән.
Өтән заманларла фикрим өпүшдү.
Өлүм ајағында, «Әнәл-һәг!» — дејән
Мәним Нәсимим дә јадыма дүшдү.

Май, 1963.

ТЭЈЈАРЭДЭН ЈЕРЭ БАХАНДА

Учур, дагыдараг булуду лај-лај.
Тэјјарэ көјлэрин једди гатында.
Ачылыб өнүмдэ мәним тајбатај,
Кениш гапылары кайнатын да.

Нечэ даг, нечэ дүз, нечэ кәнд, шәһәр
Өтдүк... Биз наваја галхандан бәри.
Кибрит гутусудур-елэ бил евләр,
Ишыг дирәкләри — кибрит чөпләри.

Кичилир көзүмдә учалдыгча мән,
Сылдырым дағлар да, кен дәрәләр дә.
Тэјјарэ елэ бил асылыб көјдән,
Елэ бил дајаныб дурдугу јердә.

Донуб өз јериндә һәр тәпә, һәр дүз
Тэјјарэ галхдыгча анбаан көјә.
Бахырам әгрәбә:

саатда беш јүз!

Бәс нијә билинмир бу сүр'әт, нијә?

Нә гәдәр јүксәјә галхса да... јемчүн,
Гуш кәрәк јенә дә торпага енсин.
Учан тэјјарәнин, сүзән бир гушун
Сүр'әти бошлугда нечә билинсин?..

Көјдә нә ағач вар, нә дәрә, нә даг.
Нәјлә тутушдураг сүр'әтимизи?
Бу кениш дүнјада нисбәтдир анчаг,
Бери-биримиздән ајыран бизи.

Тэјјарә гајалар, дағлар ашдыгча
Шүтүјүр... Галмајыр һавада из дә.
Тэјјарә торпага јахынлашдыгча
Билинир күчүмүз, сүр'әтимиз дә...

Хәјал көјләрдәдир, үфүгләрдәдир.
Ешгимиз, арзумуз, сүр'әтимиз дә.
Күчүмүз, чәкимиз, гијмәтимиз дә
Јердәдир, јердәдир, анчаг јердәдир!

Ијун, 1963.

ИНСАН

— Гурудан чох-чохдур бу дүнјада су,
Бәс нијә дүнјанын ады јер олду?
— Инсандыр шөһрәти бүтүн әләмин,
О. јердә јашады, јердә доғулду.

Сентјабр, 1963.

СҮР'ӘТ

Бир заман варды,
Верс ағачларыны саја-саја,
Үч күнә кедәрдик
Мәскваја.

Дарыхардыг,
Бу сүр'әтин ләнклијинә.
Сонра учдуг сәккиз саата.
Дарыхдыг... Дарыхдыг јенә.
Инди үч саата кедирик,
анчаг

Јолун узунлуғу
јенә дарыхдырыр бизи,
Ишыгдан алмаг истәјирик
сүр'әтимизи.

Јох!
Бу сүр'әт дә бизә јенә аздыр, аз!
Бу сүр'әт
Фикримизин сүр'әтинә чатмаз.
Мән әсрин оғлујам,
әсрин!

Дарыхмамагчын мәнә
Фикримин сүр'әтини верин!

Сентјабр, 1963.

КӨРЭ БИЛМИРЭМ

Он аддым узагы көрә билмирәм,
Дүшмүр көзләримдән чаһа чешмәјим.
Гызғын еңтираслар сөнүр дәмәдәм,
Кәпчлик һәвәсиндән нечә дүшмәјим?..

Көзләрим итијкән көрмүрдүм һәлә,
Көрмүрдүм ичини бәр-бәзәкләрин.
Инди зәкфә дә, бахмадан белә
Һәр шеји көрүрәм дәриндән дәрин.

Нојабр, 1960.

ЗАМАН КЕЧИР

Заман кечир,
Нечә тәзә үмид долур,
Арзу долур үрәјимә.
Көһнәләри һәдәр олур,
Кәдәрләрим севинч олур.
Севинчләрим, кәдәр олур.
Заман кечир,
Арзуларым, фикирләрим,
Бир-биријлә һеј күләшир,
Бир вахт таңры билдикләрим
Көздән дүшүр,
адилашир.

Заман кечир,
Өтәнләри
Гәлб унуда билмәсә дә, көз унудур.
Заман кечир,
Көһнә, дәрин јаралар да
Көз бағлајыр, гајсаг тутур.
Заман кечир,
Вар јох олур, јох вар олур.
Мәфтил дөнүб мисмар олур.

Заман кечир,
Күндүз өтүр,
Кечә кәлир.

Неч билмирик нечэ кедир, нечэ кэлир!
Заман бизэ вердијини
Үч гат артыг биздэн алып.
Заман кечир,
Фэрәһләри унудуруг,
Кәдәрләрин көнлүмүздә изи галыр.

Заман, көзә көлкә салыр,
Сүрмәләјир бахышлары.
Заман кечир,
сән енирсән,
Галха-галха јохушлары...

Заман кечир,
Јүјүрүрүк заман боју
Үмидләрин кур ишыгы үстүмүздә.
Заман кечир,
Дөнүрүк вахт өлчүсүнә өзүмүз дә.

Јанвар, 1973.

И Н А Д

Саатымын әграбини
Дүјүмләјиб арзулара
Вахт олуб ки,
Өтән вахтын табағыны
мән кәсмишәм.
Бу күнүмү јашамадан,
Сабаһыма тәләсмишәм.
Мәсәдимә чатмаг үчүн
Үрәјимдән од алмышам,
јелдән ганад.
Инди тәзә ад алмышам:
Инад,
Инад!

1973.

В У Р У Ш

Бу дүнјаны хәрк едәли,
үрәклә биз

Вурушуруг
дәнизлә биз,
күләклә биз,
фәләклә биз!

Јол чәкирик,
Ев тикирик,
Илан мөләр сәһраларла
күл дәририк.

Учуруруг
сал, гранит гајалары

Узаглары
Јахынлыға дөндәририк.
Вурушуруг

табиәтлә,
Заманла биз.

Вурушуруг
јалашла биз,
Бөһтанла биз.

Вурушуруг көјлә, јерлә.
Вурушуруг һаггымызы јәһанларла...
Вурушуруг

өзүмүзлә,
нафсимизлә

Бу дүнјаја кәләли биз.
Вурушуруг!
Биздән өндә дајанмышдыр
мәрамымыз,
мәгсәдимиз!

Сентјабр, 1973.

НЕКРОЛОГ

Некролог — бир һәјатын сон-нидасы, сон сәси.
Бир мә'налы һәјатын ән ғыса мәнзәрәси.

Өмрүн бүтүн күнләри тез бир јерә јығышды
он чүмләјә сығышды...

Мәрһума бирчә анлыг версәдиләр өмр әкәр,
Бахыб, бахыб јад кими

о, буна ағлардымы,

о буна күләрдимиз?..

Бојланды әмәлләрин ән күтаһ лөвһәсиндән
мәрһум бизә сон кәрә.

Һәр кәсин арзулары чохдур әмәлләриндән,
мин кәрә, милјон кәрә.

Үрәкдәки арзулар әмәлләрдән әзәлдир,

Еләмәк истәдијим мәним еләдијимдән

һәм чох, һәм дә көзәлдир!

Еләјсә... Некролога өмүр там олсун дејә,

Әмәлләрлә бәрәбәр ән көзәл арзулар да
нијә јазылмыр, нијә?!

Феврал, 1964.

АНТЕННА

Биналарын дамында

Антенна дирәкләри...

Дәмир,

Полад чубуглар,

Бир дам үстә көјәриб

Чаһаны гучаглајан

Нәһәнк ганад чубуглар.

Күнүн көзү чубуглар.

Идракын тәнтәнәси,

Бәзәји,

Сүсү чубуглар.

Шәһәрләрдән-шәһәрә

Сәс көрпүсү чубуглар.

Гутуларда јашајан

Инсанын,

Көр-көтүр дүнјасындан

Һәр ан,

Һәр күн бир тәзә

Пај көтүрмәк арзусу,

Һәр шәји билмәк,

дүјама,

көрмәк арзусу!..

Бејин гутуларында

Чох дарыхмыш бу арзу.

Артыг
Бир нештәр кими
Биначарын дамыны
Ярыб чыхмыш
бу арзу!

Әсрин,
Күнүн башында
Көзәрир тачлар кими.
Гышда жарпагаларыны
Төкән ағачлар кими
Титрәжәр,
Рүзкармыдыр
Ону белә титрәдән?..
Хејр!
Инанмырам мән!
Әсрин әсәбләридир
Ону белә титрәдән!

Ах! Бу дәмир ағачлар, —
Һәндәси үчбучаглар
Дүнҗанын о башыны
Чәкиб евләрә баглар..
Чарәҗан телләритәк
Инсан әсәбләринин
Һеј кәрилмәк арзусу..
Һәр шеји көзләрилә
Көрмәк,
Гулагларыҗла
ешигтмәк,

Әгҗилә
билмәк арзусу!
Ярышыб кечә-күндүз
Дәрин дәннәләрлә биз.
Сылдырҗм дағларла биз,

Дүнҗанын о башыны
Ешидирик, көрүрүк
Бу дәмир көзләрлә биз,
Полад гулагларла биз..
Анчаг...

јенә дә анчаг
Бәс дејил бунлар бизә.
Көнлүмүзүн мин сөзү,
Мин суалы вар бизә!
Бә'зән дуҗа билмирик
Бизимлә илләр боју
Бир бинада јашајан,
Ејни дәрди дашыјан
Гоншумузун
Үрәјиндән кечәни.
Вурда кими гынајаг?
Ону,
Мәни
Ја сәни?..
Бизә елә кәлир ки,
Ағлымыз дәриндәдир,
Һиссимизсә дајазда..
Билмәкдән безмәдикми?
Кәлин дуҗаг бир аз да..
Бал кими рә'јалара
Ујаг, ујаг бир аз да.
Гәлбимизин башына
Дәмирдән јох,
амандыр! —

Дујғумузун телиндән
Бир антенна гојаг биз.
Узаглары билирик,
Јахынлары дуҗаг биз!

ЕЛӘ БӨЈҮДҮК КИ...

Инсанам,

Јох икән вар олмушам мән.

Ујдум мин нағыла,

Шейтана, чинә.

Чаваб тапмаг үчүн доғулмушам мән

Ана тәбиәтин «нечин»ләринә...

Дејирәм, бәлкә дә «нечин» олубдур,

Дүнјаја

Инсанын ән илкин сөзү.

Суаллар јүз дејил, мин-мин олубдур,

Суалдан доғулуб дүнјанын өзү.

Јер нәдир?

Көј нәдир?

Бу торпаг нәдир?

Өлүм нә?

Һәјат нә?

Јашамаг нәдир?

Илк нәдир?

Сон нәдир?

Күн нә?

Ан нәдир?

Кечә нә?

Күндүз нә?

Бу дөвран нәдир?

Аглын суалларла илк савашындан
Ачиз чәддимиздән ајрылмышыг биз;
Мүбһәм нечинләрин чахмаг дашындан
Алышыб фикримиз, јаныб гәлбимиз.

Суалдан күч алды эглин ганады,
Нечиндир инсанын ән бөјүк ады...

Чаваб тапа-тапа бу нечинләрә

Бөјүдүк, учалдыг, сыгдадыг јенә.

Елә бөјүдүк ки, чаһанын өзү

Бизә арзумуздан кичик көрүндү;

Елә бөјүдүк ки, инсанын өзү

Тәбиәт өнүндә суала дөндү...

Гыфыл да мәндәдир,

Ачар да мәндә.

Өјрәнән дә мәнәм,

Өјрәнилән дә.

Март, 1969.

КАРУСЕЛ

Фырланыр карусел бир тәкәр кими,
Даима фырланан, дөнән јер кими.
Фырланыр ушаглар дәстәбәдәстә,
Кими «ат» белиндә, кими «фил» үстдә.

Карусел фырланыр... Өтүр хош анлар,
Ушаглар әл чалыр шадлыгларындан.
Ушаглар зәни едир, дајаныб онлар,
Анчаг башларына доланыр чаһан.

Севинин, ушаглар, күлүн, әјләнин;
Карусел доланыр, дәјишир заман.
Һәләлик чаһанын башына сиз јох,
Сизин башыныза доланыр чаһан.

Севинин, ушаглар, өмүр көдәкдир,
Һәјат тумарлајыр, охшајыр сизи.
Һәләлик дүнја да көтүрәчәкдир
Сизин назынызы, шылтағынызы.

Карусел фырланыр... Бир дәстә дурна
Санки дөврә вуруб сәфә дүзүлүр.
Аталар, аналар ушагларынын
Бахыб севинчинә севинир, күлүр.

Бүтүн бу шәнликдөн узагда анчаг
Бармағы ағзында дуруб бир ушаг.
Ушаглар фырланыр... бахыр онлара
О күлүр... Онун да дәјишир һалы.
Узагдан бахдыгча фырлананлара
Фырланыр онун да фикри, хәјалы.

О да хошһалланыр, һәзз алыр кендән.
Дујур фырланмағын хош олдуғуну,
Ушаг мејданчаја тәх кәлдијиндән
Јохдур каруселә миндирән ону.
Анчаг о хошбәхтдир...

О гәлбә мән дә

Һејранам...

Еј көнүл, дүшүн, дүшүн сән.
О һәзз ала билир өзкәсинин дә
Һәззиндән, зөвгүндән, сәадәтиндән!..

Ијул, 1965.

МЕШӘ ЖОЛУ

Асылыб дивардан көзәл бир шәкил.
Баһар мәнзәрәси... Галын бир мешә...
Көзәлдир... Чох көзәл, анчаг елә бил,
Чәрчивә ичиндә инләјир мешә...

Мешәнин ичиндән бир чыгыр кечир,
Дәрәдән, тәпәдән адлајыр кечир,
Доланыб узагдан, доланыб јенә
Дирәнир лөвһәнин чәрчивәсинә.

Рәссам, динлә мәни, сәнә сөзүм вар!
Ким истәр кетдији јоллар, чыгырлар,
Дајансын сәрт үзлү чәрчивәләрдә?
Инсан јох, мешә дә дөзмәз бу дәрә...

Рәссам, чәкдијин јол, дөнсүн, бурулсун,
Дағларын далында итиб јох олсун!
Мәчһул бир аләмә узат сән ону,
Көрмәк истәмирам јолун сонуну.

Јанвар, 1955.

ТӘЛӘСИРӘМ МӘН

Узадаг өмрүнү һәр бир анын да, Јел
кими кечмәсин вахт үстүмүздән.

Сәмәд Бурғун

Сәһәр олчаг күчәләрдә гајнашыр инсан,
Һамы гачыр саға-сола гарышгалар тәк.
Синәмиздә үрәјимиз динир астадан:
«Филан вахтда филан иши көрәсэн кәрә
Һамы һәр күн саға-сола јел кими әсир,
Һамы говур, һамы гачыр, һамы тәләсир.

Күчәдә дә, отагда дә беләдән-белә,
Сәһәр-ахшам бизи гован де нәдир елә?
Заман! Заман бизи говур, биз дә һеј ону,
Гуртармагмы истәјирик өмрүн јолуну!
Каһ јохуша дырманырыг, каһ енирик биз,
Әгрәбләрин учундача һәрләнирик биз;
Тәләсирик, бир ауымыз кетмәсин бада,
Тәләсмәсәк, заман бизи гојар архада.

Күчәләрин синәсиндә һеј заман-заман,
Ајағларын силләләри мин-из бурахыр.
Үрәкләрин дағлар бојда арзуларындан
Даш сәкиләр мума дөнүр, әријиб ахыр.
Ајаг сәси! Анын һөкмү сәсләнир онда,
Хәбәр верир һәр инсанын өз аләминдән.

Ајагларын бу јекнәсәг таппылтысында
Мин үрәјин мин арзусу сәсләнир һәмән.

Өтән карван булудларда, дашда, кәсәклә
Мә'на көрүр, бу дүнјаја бағланырыг биз.
Өмрү баша вурмаг үчүн тәләсмәсәк дә,
Хәјаллары далда гојур әмәлләримиз.
Әсрин аддым сәсләринә ујушмаг үчүн
Тәләсриг, тәләсирик, һәр саат, һәр күн.

Ахы, нечә тәләсмәјим, мәним чүрбәчүр
Арзуларым, хәјалларым, дәрди-сәрим бар.
Ахы, нечә тәләсмәјим, җарыдыр өмүр,
Һәлә мәним көрүлмәш чох ишләрим вар.
Бир дә һәлә бу дүнјада нә көрмүшәм мән?
Дојмамышам бу дүнјанын көзәлләриндән.

Һағлы иди «тәләсмирәм», — дејән о шаир
Ахы, вахтын пәнчәсиндә о да әсирди.
Даһа артыг көрмәк үчүн вахты әјләјир,
«Тәләсмирәм», — дејәндә дә о тәләсирди.
Һеј дојунча көрмәк үчүн о, ајы, күнү.
Узатмаг да истәјирди анын өмрүнү.

Дашдан гаһад истәјирәм, ишыгдан сүр'әт,
Селин, јелин җаршысыны мән сахлајајдым.
Үрәјимдә бу дүнјаја сонсуз мәнәббат,
Хәјалымын сүр'әтини габаглајајдым.
Бәрк јапышаг ахыб кедән дәгигәләрдән,
Тәләсирәм, тәләсирәм, тәләсирәм мән.

Мәсафәләр олмуш инди сүр'әтин гулу,
Бир анда биз гәт едирик бир күнлүк јолу,
Сүр'әт көһнә галыблары учуруб ғырыр,

Гүтбләри гүтбләрә јахындашдырыр.
Бу иглимдән о иглимә учмагчыи һәмән,
Тәләсирәм, тәләсирәм, тәләсирәм мән.

Саатлары ким јаратды? Нечүн јаратды?
Бу өлчүјлә ким дүнјада мурада чатды?
Нечин бу аз өмрүмүзү өлчүјә салды?
Өмүр кетди, һәјат кетди, вахтсыз гочады.
Арзулардан керә галды әмәлләримиз.
Јандыг диләк атәшинә пәрваһәләртәк.
Достлар, җным сүр'әтини габаглајыб биз,
Заман үчүн тәзә өлчү јарадаг кәрәк.

Биз он өмүр јашнајырыг бир ан ичиндә,
Тәзә заман јарадырыг заман ичиндә.
Гој кечмәсин бу дүнјада ан да бош јерә.
Зәфәрләрлә јоға салаг һәр кечән күнү.
Биз хәјалын сүр'әтини верәк әлләрә,
Кәлин, умаг дәгигәдән күнүн өмрүнү.
Дуја-дуја, севә-севә әмр етдијимдән,
Тәләсирәм, тәләсирәм, тәләсирәм мән

Ијул, 1960.

ДУШҮНЭНДЭ БИЗ

Өмрүмүз гысадыр бир нэфэс гэдэр,
О, узун кэлмэсин көзлэримизэ.
Хэјал олмасајды... бир гэфэс гэдэр,
Дарысгал кэлэрди бу дүнја бизэ.
Хэјалда күлүмсэр дилэклэримиз,
Дүнјадан чыхырыг дүшүнэндэ биз...

Ијул, 1966.

ПАЛЫЗ ЈАРПАГЛАРЫ

КЭЛИР

Тарыма чэкилмиш симэ бэнзэ сэн!
Титрэ, бир јарпагын титрэмэсиндэн.
Бил, дэниздэ чошан сујун сэсиндэн
Хэзри кэлир, јохса килавар кэлир.

Бир аз сыхлашанда көјдэ булудлар
Јавашча титрэшир јердэ көј отлар,
Онлар да билир ки, хавада чэн вар,
Сабаһ јағыш кэлир, сабаһ гар кэлир.

Һэр кэсэ мүјэссэр дејилдир анчаг
Үрэкдэн кечэни көздэн охумаг,
Гарангушдан габаг, торпагдан габаг
Кэрэк билэсэн ки, илк баһар кэлир.

Гэлбим көтүрмэјир бэри-бэзэји,
Чэтиндир јамамаг сынмыш үрэји,
Өзүн дэрк едэсэн кэрэк һэр шеји,
Сэни баша салмаг мэнэ ар кэлир.

Бахышдан сөз көтүр, сөз анла сөздөн,
Мэссас ол, севкилим, өмрүн боју сэн,
Экэр севирсэнсэ, ајаг сәсимдөн
Көрәк биләән ки, Бәхтијар кәлир.

ҖАРПАГ

Төјшүјә-төјшүјә гатар дајанды,
Тапышдыг, төрүшүк...
көрүшмәјәјдик...

Синәмиз башында нә иди, јанды,
Нијә башымызы ашағы әјдик?

Нијә көјләр кими тутулдуг о күн?
Нијә бирдән-бирә белә дәјишдик?
Сәккизчә дәгигә данышмаг үчүн
Биз тут ағачынын алтыңа кечдик.

Бәли, дедиләр ки, бурада гатар
Сәккизчә дәгигә дурачаг анчаг.
Еј бу вахты гөјән, инсафынмы вар?
Күнаһдыр үрәји гәлибә салмаг!

Севәнә нә саат, нә һәфтә, нә күн...
Севәнә илләр дә бәс ола билмәз!
Сәккиз дәгигәни һардан дүшүндүн?
Бу вахт — севәнләрчин гојула билмәз!

Кәнардан баханлар күсәнди бизә,
Бәлкә дә «бәхтәвәр» дедиләр о күн.
Ким кирә биләрди үрәјимизә,
Бәс ки, көрүшүрдүк ајрылмаг үчүн.

Титрэди-додағым, титрэди дилим,
Сәнин дә вүчудун титрэди бу дәм.
Сәккиз дәгигәдә дүзү, севкилим,
Биз нә данышмышыг һәлә билмирәм.

Ону билирәм ки, өз үрәјимдә
Вахтын азлыгындан килејләнирдим.
Алышыб јанырды сөз үрәјимдә
Сусурдум, дилими мән кимә вердим?

Сөзләр фикримиздә дәстәбәдәстә
Дүзүлүр, дағылыр, ашыб-дашырды.
Бизим јеримизә башымыз үстдә
Јарпаглар данышыр, пычылдашырды.

Дурулуб ачылан булудлар кими
Һалдан-һала дүшдүм һичран јелиндән.
Сәккиз дәгигәдә чәкдикләrimi
Бүтүн өмрүм боју чәкмәмишәм мән.

Өтдү јарпагларда јел нарын-нарын,
Өз һичран фитии гатар да чалды.
Анчаг һәрарәти додагларынын
Додағымда галды, дилимдә галды.

Мән һәмән бу јердән өтүрдүм дүнән
Чахдылар башыма санки дүнјаны.
Јарпаглар дилләниб сорушду мәнән
«Нијә тәк кәлмисән, севкилин һаны?»

Нә чаваб верәјдим мән јарпаглара?
Јеријиб онларын бирини үздүм.
Хәјалән гајытдым өтән чағлара,
О мүгәддәс јери бир даһа сүздүм.

Сон көрүш... Әглими башымдан алмыш,
Хәстәһал олмушам о күндән бәри.
О тут ағачынын алтында галмыш
Елә бил гәлбимин дәјүнтүләри.

Бу јарпаг тохунмуш бәлкә үзүнә,
Өпмүш сачларындан, јанагларындан,
О, буна көрә дә әзиздир мәнә
Бүтүн ағачларын јарпагларындан.

Јарпағы гојмадым бир ан көзүмдән,
Кәһ өпдүм, охшадым, кәһ суја гојдум.
Һәр ону әлимә көтүрәндә мән,
Гәлбимин башында бир ағры дујдум.

Мән ону нә гәдәр әзизләдимсә,
Күн-күндән гуруду, саралды солду.
Чанымы ешгимә гурбан дедимсә,
Гисмәтим јенә дә ајрылыг олду.

Бәлкә дә, бәлкә дә јанылмышыг биз,
Севда өтәркидир бир гонаг кими;
Бир заман бизим дә мәһәббәтимиз
Бәлкә солачағдыр бу јарпаг кими.

Ијул, 1957.

СЭН АТДЫН ЈЕРЭ

Нэ дејиб сачыны кэсдирдин, күлүм?
О күн кэлмэјэјдин көрүшэ бары.
Кэсдирдин, ајаглар алтына дүшдү
Гумрал сачларынын гывырчылары.

Һәр буруг телинэ чан демишэм мән,
Сачыны нэ гэдэр ијләмишэм мән.
Мәним тохундугум гара телләри
Кэсдириб ајаглар алтына атдын.
Сән сач узатдығын нечэ илләри
Дүзүнү сөјлөсөк, бир күнэ сатдын.

Сәнин сачларыны ахы, нечэ ил
Сыхылб гәрг етмишэм мән өпүшләрэ?
Дүшүнсәм, севкилим, сачларын дејил,
Мәним өпүшләрим атылмыш јерэ...

Июль, 1967.

АНА ТӘБИӘТ

Еј ана тәбиәт, де, нечин, нијә
Күлүн будағында тикаш битирдин?
Булағын көзүнү готур кечијә,
Вуланыг сујуну чејрана вердин?

Күлүн һәсрәтилә бүлбүл ағлады,
Үч ај налө чәкди, гара бағлады.
Күл ачылаш заман, тәбиәт, нэдән
Бүлбүлүн көзүнү кор ејләдин сән?!

Үрәкләр таңыды һөкмүнү дәрдин,
Јахшыны јахшыја туш кәтирмәдин.
Лејлини Мәчнуна, Зејнаби Зејдә,
Баһарын одуну ғыша вермәдин.

Күнәшин башына јер доланса да,
Күнәш буну билмир, де бу нэ ишдир?
Ај, күнүн ешгилә даим јанса да,
Онунла бир дәфә көрүшмәмишдир.

Еј ана тәбиәт, де, нечин, нијә
Күлүн будағында тикан битирдин?
Булағын көзүнү готур кечијә,
Вуланыг сујуну чејрана вердин?

Май, 1967.

ӨТӨН АЧЫ ХАТИРЭЛЭР

Өмүр кечир бир су кими,

Көндүмдөсөн арау кими.

Нәсрәтиндән гузу кими

Дилә кәлиб мэләр-мэләр

Гәлбимдәки хатирэләр.

Өзүн кетдин, сөзүн галды,

Синәм үстә көзүн галды,

Бағчаларда изин галды

Каһ аглајар, каһ да күләр,

Гәлбимдәки хатирэләр.

Гәлбимизи јаман ачдыг,

Сармашыг тәк чох сарышдыг,

Каһ күсүшдүк, каһ барышдыг

Инди мәнә ширин кәләр

Өтән, ачы хатирэләр.

Ијул, 1957.

НӨГТЭЛЭР

Мәктубуну охујурам

Чүмлэләрин сонундакы

нөгтэләр

Ачыг-ајдын фикирләрин

Гапысыны чәфтэләр.

Кечәр күнләр, һәфтэләр,

Нөгтэләрин арасында кизләнән,

Мә'налары, мәтләбләри,

Мин-бир јерә јозарам.

Ејһамларын гат-гарышыг-орманында

азарам...

Чүмлэләрин гуртармамыш

сонунда

Узун-узун нөгтэләр.

Сөјлә, бәлкә давамыдыр

Фикримизин, дујғуmuzун, нөгтэләр?

Үрәјимдә чохдан сөнән

Дујғуларын одуну

Чөзәләјир нөгтэләр.

Мәктубдакы чох сөзләрин

Сөздүр,

аз данышыр,

Чох сөз дејир нөгтэләр.

Жоx, лал дежил,
амма карды нөгтэлэр.
Бармагымы кээдирирэм
Мэн онларын үстүндө,
Нэ гајнарды нөгтэлэр!
Һәр биринин архасында
Нида дурур, суал дурур,
Сөз дурур.
Үрәјиндә аловланыб
Гәләминдә дүјүнләнәм
Атәш дурур,
Көз дурур.

Әсил, бөјүк мәһәббәт дә
Дилә кәлмир,
Амма... нечә данышыр.
О, кизличә данышыр.
Ики гәлбин бир арзусу
Бахышларда алышыр.
Нөгтәләрдә

бахышларын сөзләри...

Нөгтәләрдә көрүнүр
Бир үрәјин вургусунун
изләри.

Чүмләләрин әввәли сөз,
Амма сону нөгтәләр...
Сөздән јахшы билдирир
Бир үрәјин истәјини,
арзусуну
нөгтәләр.

Јанвар, 1973.

КӨЗӘЛЛИК БӘХШИШДИР

Сәни һәр көрәндә гәт галырам мән
Ана тәбиәтин сәхавәтина.
Елә бил тәбиәт көзәллијиндән
Бир парча ајырыб бәхш едиб сәнә...
Јүз дәфә,
Мин дәфә бахдым,
Мән анчаг
Бир гүсур көрмәдим сәндә...
Көзәлсән!

Өјүмә!

Бунунчун өзүнә јох, јох,
Ана тәбиәтә миннәтдар ол сән!

Көзәллик бәхшишдир... О, өз јерини
Дәјишир...

Бәхшишлә өјүмәз ийсан.
Ана тәбиәтин вердикләрини
Алыр әлимшәдән амансыз заман...
Өзүнү, бәхшишлә күвәнсән — гына!
Күвән бу дүнјада газандыгына!

Апрел, 1966.

ШЕ'РИМИН АҲЭНКИ

Нөкмүнү сәндән алып һәр ајым, һәр күнүм дә,
Әлимә гәләм алсам сән дурусан өнүмдә.
Мәним көнлүм әбәди мәскәниндир, јериндир.
Гәләмимдән аханлар сәнин һиссләриндир.
Еј севкилим, сән мәним илһамымы өзүсән,
Сән өмүр китабымын илк сөзү, сон сөзүсән.
Сәнин һиссин, дүшүнчән өз рәнкидир ше'римин
Үрәјинин вурғусу аһәнкидир ше'римин.

Јанвар, 1958.

СӘКИЛӘР

Әлимдә бир дәстә күл
дајанмышам сәкидә.
Вағзал боју кәзирәм,
үрәјим сәксәкидә.
Ганад ачыб учурам
санки булудларда мән,
һамы билсин, јарымы
көзләјирәм бурда мән.
Һәр баханда саата
анчаг, ғаным ғаралыр.
Јаманча тез кәлмишәм,
һәлә вахта чох ғалыр.
Ғаршымда бир ғатар вар.
Вагонлара гуш кимн
чыхыр, дүшүр адамлар.
һамы күлүр-данышыр,
Күсүлүләр барышыр
Ајрылыг мәғамында.
Нәләр кечир бу анда
Үрәкләрдән, еһ, нәләр..
Хәфиф күлүмсәмәләр,
Чашмалар, карыхмалар...

Меһрибан эл сыхмалар...
Аглажан ~~ким~~, күләм ким.
Жарына күл верән ким,
Пәнчәрә архасыннан
Бусәләр көндәрән ким.
Пычытлылар, вә'дәләр,
хәлвәти һычгырыглар.

Онларын арасында
јәгын севкилисими
јола саланлар да вар.

Дејирләр ки, бу гатар
кедәндән сонра анчаг,
Севкилими кәтирән
гатар кәлиб чыхачыг.
Бәс бу нијә кетмәјир?
Гәрибә кәлир мәнә.

Истәјирәм өнүмдә
бир тир кими узанан
Бу гатар тез тәрпәтә.
Аһ... жарыны өтүрән
Нә дүшүнүр бәс көрән?
Мән дејирәм, ај гатар,
ди дајанма, тез јери!

О дејир ки, сынајды
Гатарын тәкәрләри.
Мән дејирәм, бу аңлар
мәни кәтирди чана,

О дејир ки, бу аңлар
ајлар гәдәр узана.
Мәним үзүмдә севинч,
онун үзүндә сәдор.

Онучун аглајырса,
мәнимчин күлүмсәјир.
Сәкиләр, ағ сәкиләр.

Сәкин кеп синәниздә,
сәкиләр, ај сәкиләр,
Јары јола саланын
көнлүнә дағ чәкиләр!

Сәкиләр, ај сәкиләр,
Үстүнүзә нә гәдәр
дамыб исти көз јашы!

Бурда јола салыбдыр
нечә бачы гардашы,
Нечә ана баланы,
нечә јар өз жарыны,
севимли баһарыны.

Бир ај әввәл бурдача
ајрылдым севимлимдән,
Бу күн көрүшчәјәм,
јенә, јенә бурда мән.

Бир ишә бах, ишә бах!
Бир сәкидә бир анда,
дајаныбдыр јанашы
јары јола салан да,
јары маршылајан да.

Бу сәкидә гарышар
су — атәшә, ај — күнә —
һичранын көз јашлары
вүсәл күлүшләринә.

Бу дүнјада вүсәлла,
һичранын көрүш јери,
Бәли, бу сәкиләрдир,
бу вағзал сәкиләри!

Март, 1937.

№ 18

КИЛИД

— Сән мәни һамыҗа ғысгандын, җетәр!
Нәдир бу шүбһәләр, бу үзүнтүләр?
Бир белә ғысганчлыг нәҗә кәрәкдир?
Сәни дә, мәни дә мәһв едәчәкдир.
Мән ки сәнинкиҗәм,

кет,

архаҗын, кет!

Нә өзүнү инчит,

Нә мәни инчит!

— Севирәм,

Мә лүзум сөзә, өҗүдә?

Мәним ғысганчлыгым севкимин өзү.

Вурулан килидин бөҗүклүҗү дә

Горунан сәрвәтин дәҗәр өлчүсү!

Декабр, 1973.

ДЕМӘ, КӨКСҮМДӘ ИМИШ...

Үз гоҗуб дағлара кәздим сәни мән,
Күл-чичәкдән алараг әтрини мән,
Динләдим гушларын һичран сәсини;
Кечәнин сирр долу әфсанәсини.
Долашыб һәр җаны сордум сәни мән,
Тапдадым чох күлү, чох күләшәни мән.
Сәни көрдүм деҗән һеч олмады, җар!
Дедиләр ахтаран ахырда тапар.
Тапдым ахырда сәни, аһ, нә деҗим,
Демә, көксүмдә имиш өз үрәҗим.

Сентҗабр, 1957.

ҮШҮЈӘРСӘН

(романс)

Чаван оғлан, сән кечәнин бу чагында
Нә кәзирсән пәйчәрәмин габагында?
Сөйлә, һансы дујғу илә гәлбин вурур?
Күләк әсир, шахта кәсир, гар совурур.

Каһ папирос чәкир, каһ да фит чалырсан.
Сән кәздикчә гар үстүнә из салырсан.
Чаван оғлан, сәнин мәнә сөзүнмү вар?
Дујғунмудур гар үстүнә языланлар?

Ач гәлбини, ач утанма, нә дејирсән?
Јохса мәнән сән бир чаваб көзләјирсән?

Гој чавабым галсын мәним өзкә вахта,
Гар совурур, гылым кими кәсир шахта,
Нијә палто кејмәјибсән, чаван оғлан,
Үшүјәрсән, кет евинә, аман, оғлан!

Феврал, 1955.

ЧЕЈРАН

Сорушма гаршында лалам нијә мән?
Әзәлдән һејранам көзәллијә мән.
А мәним гәлбимин ешги, илһамы,
Сәнә, сәнән өзкә, һејрандыр һамы!

Ај сәнән утаныб јумар көзүнү,
Һејранам, кәл мәни гынама, чејран!
Сән көрә билсәјдин өзүн өзүнү,
Мәнән даһа бетәр олардын һејран.

Феврал, 1957.

ВЕРЭРДИМ

Мэн бир тарзан олуб чала билсэјдим,
Арзуму, сөзүмү телэ верэрдим.
Ханэнда ешгими чар ејлэсэјди
Мин бэми, бир кэсик зилэ верэрдим.

Бүлбүл налэ чэкэр, вүсэл дэміндэ,
Күлүн лэчэкклэри солар чэмэндэ,
Тэбиэтин һөкмү олсајды мөндэ,
Гангалын өмрүнү күлэ верэрдим.

Севкилим, сејр едэк кэл бу алэми,
Кэл, бајрам ејлэсин гој вүсэл дэми,
Сэнинлэ олдуғум бир дәгигэми
Сәнсиз кечирдијим илэ верэрдим!

Ијун, 1956.

КӨЗҮН ДИЛИ

Гара көзлэр,
Ала көзлэр,
Гонур көзлэр...

Нэ гэдэр сөзлэр
Дејилмиш мәдһинэ көзэл көзлэрин,
Шаирлэр, инди дә мәнэ сөз верин.
Горхурам көзлэрин мән, көзэлиндән
Аман көз элиндән, дад көз элиндән!

Көздән һансы гэлбэ дағлар чэкилмэз?
Көзүн дедијини дил дејэ билмэз.
Һәм инчэ, һәм дәрин дили вар көзүн.
Сөзүнү үрэклэр анлајар көзүн.

Мэлэр, чыхмаса да үрәјин сәси,
Елэ ки, һавада көзлэр өпүшүр.
Ешгин дә илк оду, илк шарарәси.
Эввэлчэ үрәјэ көзлэрдән дүшүр.

Көзлэри мәдһ едән ше'р дә керчэк,
Көзүн өз дилһндэ јазылсын кэрэк.
Бу дил мүәммадыр, бу дил чәтиндир,
Бу диллә линәни бу диллә диндир.

Е Ш Г И М

Өмрүмө нур чилэ, алыш, жан ешгим,
Руһум да, чаным да артыг санинди.
Мәним өз көңлүмдө доғулан ешгим,
Һаким кәсилибдир көңлүмә инди.

Август, 1963.

Ҳ А Н С Ы М Ы З Ж О Х У Г ?

Тәкәм, тәкәм отагда,
Үшүтмәләр долашыр елә бил ки, чанымда.
Жанылдым!
Һеч олмајыб сәнсиз бирчә аным да.
Һачан тәк олмушам мән?
Мәним дүшүнчәләрим мәкәр сән дејилмисән?
Мәкәр кизләнмәјибми тахыл, сүнбүл ичиндә —
Әтир дә күл ичиндә?
Бизә бирдир јахын да, бизә бирдир узаг да.
Инди һансымыз јохуг билмирәм бу отагда?!

Јанвар, 1963.

БИР САЛАМА ДЭЈМЭДИ

Бу күн мән сәни көрдүм,
Салам вермәк истәдим,
Үзүнү јана тутдун.
Сөјлө, илләрдән бәри
Гәлбимизин бир дујуб
бир вурдуғу илләри,
Ахы, нә тез унутдун?
Беш илдә көзүмүздән ахан о ганлы селләр,
Бир салама дәјмәди?
Һәјәчанла, фәрәһлә, гәмлә долу о илләр
Бир салама дәјмәди?
Һеч үзүмә бахмадан јанымдан нечә кечдин?
Сән ешгин саламыны горхујамы дәјишдин?
Јохса сән өз әһдинә, илгарына ағ олдун?
О гәдәр јахын икән, бу гәдәр узаг олдун.
Ширин күлүшләримиз, ачы фәғанларымыз
бир салама дәјмәди?
Гајғылы анларымыз, гајғысыз анларымыз
бир салама дәјмәди?
Сән нејләдин, бир дүшүн!
Јалныз инди анладым; аһ, сән даһа мәнимчүн
әлчатмаз бир чичәксән,
Јашанмыш күнләрим тәк кери дөнмәјәчәксән!..
Гоп, еј туфан, әс, еј јел! Хәзәл олум, төкүлүм
Дүз беш ил үрәјимдә

Бәсләдијим мәһәббәт, бир салама дәјмәди.
Бир күнлүк һәсрәтимә дөзә билмәјән күлүм,
Бәс нә олды? Бу һәсрәт бир салама дәјмәди?
Кетдин, далынча бахдым, чан ајрылды чанымдан,
Сән нечә е'тинасыз өтә билдин јанымдан?
Аһ чәкдим, башым үстә јарпаглар әсди, күлүм

Сәнин гәлбин әсмәди.

Архана да бахмадын!

Нијә сәнин јолуну мәһәббәтин кәсмәди?..

Газанчымыз де, буму?

Дејилмәмиш о салам әлвидамыз олдуму?

Сән мәнә зүлм ејләдин, мәнә зүлм јарашыр

Бир салама дәјмәјән ешгә өлүм јарашыр!

Сентјабр, 1967

МЭКТУБЛАР

Паыз жарпағы тэк пәришан олур
Долаблар күнчүндә галан мәктублар.
Изсиз күнләр кими лап унудулур
Бир вахт көнлүмүзү алан мәктублар.

Көһнә мәктублара бахырам бир-бир
Күнләр кәлиб кечир көзүм өнүндән.
Күнләр каһ аглайыр, каһ күлүмсәјир,
Од сөнүб.

күл илә ојнајырам мән.

Бир вахт һәр сөзүнү эзбәр билдијим
Мәктублар адичә варагдыр бу күн.
Бурдакы арзулар, дујгулар, дүзү
Көнлүмә нә гәдәр узагдыр бу күн.

Көнлүмү титрәдән нә дујгудур бу?
Заман кәнчлијими јеләми вермиш?
Инсанын өз һисси, ешги, арзусу,
Инсандан нә гәдәр узаг дүшәрмиш!..

Кечмиши тәзәдән јашајырам мән
Өмрүн үфүгүндә күлүр дан јери.
Дејирәм, инсанын бә'зән өзүндән
Даһа чанлы олур хатирәләри.

Һәр вараг үстүндә бир күнүн изи,
Чанланыр тәзәдән өтән күнләрим...
Чансыз варагларда тапмышам сизи,
Еј итән күнләрим, итән күнләрим.

Мәктублар бир гәлбин арзусу, ешги –
Бәнзәјир чағлајан јаз селләрина.
Мәктублар көрпүдүр, бағлајыр мәни
Өмрүмүн чичәкли саһилләрина...

Күлмәли-көрүнүр бәлкә дә сәнә
Еј көнүл, бу көһнә «шанлы мәктублар»
Анчаг ширинсиниз,

еј мәни мәнә

Гајтаран мәктублар, чанлы мәктублар!

Октјабр, 1964.

Нечэ одсан билмирэм,
Сән баша сал бир мәни!
Нә гәдәр јанындајам,
Одун јандырмыр мәни.

Елә ки, ајрылырам,
Ајын, күнүн башына
Мәни доландырырсан,
Нечэ одсан билмирэм,
Узагдан јандырырсан...

Нојабр, 1964.

ТӘЗӘДӘН

Бу ширин севдаја дүшәндән бәри
Нечэ јол ајрылдыг бир-биримиздән.
Ајрылыг күнләри, һичран күнләри,
Узанды...

өмрүнә өмр алды биздән.

Биз ки, өјрәнмишик һичрана артыг.
Чөврү јадда галыр, гәм унудулур.
Севән көнүлләрчүн, күлүм, узаглыг
Ән бөјүк, ән көзәл јахынлыг олур.

Јағыш дајандымы?

Галын булуддан
Сыјрылыб јенидән тәзә күн доғур.
Һәр узун ајрылыг, һәр ғыса һичран
Сәни мәним үчүн тәзәдән доғур.

Өтән күнләримиз дүшсә дә јада
Тәзәдән севирәм, тәзәдән сәни.
Елә билирәм ки, бу кен дүнјада
Илк дәфә көрүрәм, күлүм, мән сәни.

Ајрылыг күнләри дүзүлүр сәфә,
Һәр күн көзләјирик, һәр күн, бир күн
Ајры бир адамсан, күлүм, һәр дәфә
Вүсәлын әввәли, һичранын сону.

Телеграф кағызы... кичик бир вараг.
Алышан көнлүмө су сәпир жөнө.
Сөндөн ажрылдыгым он күндүр, анчаг
Милжон илләрдир ки, һәсрәтәм сәнә.

Он күндө азабла нечә-нечә мин,
Дәгигә, санија жола салдыг биз.
Бу узун анларын, дәгигәләрин
Һансыны јашадыг бир-биримизсиз?

Сәнин дә јеринә данышырам мән.
Гој олсун!

Гәлбимиз ажры дејилдир.
Биз ики олсаг да вүсал күнләри,
Ажрылыг күнләри бир олуруг, бир!

Һәсрәт, үрәјимдә галадан мөһкәм,
Һичран чөпләриндән бир јува гурмуш.
Сәнин јанында да сәнә һәсрәтәм,
Һәсрәт, ажрылыгдан узун олуруш...

Көрүш гышдан сонра кәлән баһардыр,
Ажрылыг, көрүшлә битир... тез олур,
Еһ!.. Она нә вар ки, мүддәти вардыр,
Һәсрәтсә өлчүсүз, мүддәтсиз олур.

Бил, јаман күндә дә, јахшы күндә дә,
Истәрәм говушам, мән јетәм сәнә.
Көзүм көзләринә дикиләндә дә
Һәсрәтәм,

Һәсрәтәм,

Һәсрәтәм сәнә!..

Ијул, 1965.

ӨЗҮНДӘН АЖРЫЛА БИЛМӘЈЭЧӘКСӘН

Дејирсән, дәрәд олду бизә ешгимиз,
Сарсынты, үзүнтү јетмәзми артыг?
Үрәкчә нә гәдәр бир олсаг да биз
Һәјәт јолларында ажрылмалыјыг.

Ажрылмаг! Сөз асан, әмәл чәтиндир,
Севмәк! Бу ки, сәнин өз фитрәтиндир.
Нечә ажырасан оду үрәкдән,
Истини атәшдән, әтри чичәкдән?..

Мәним өз истәјим, мәним өз-камым —
Сәнин өз истәјин, сәнин өз камын.
Сәнин ад күнүндүр мәним бајрамым,
Мәним ад күнүмдүр сәнин бајрамын.

Бири-биримизчүн доғулмушуг биз.
Бирдир һәр ешгимиз, һәр истәјимиз.
Демә ки, јанымча нә һәрләнирсән?..
Мөһвәрин башына кәрәк һәрләнәм.

Бә'зән сәбәбсиз дә кәдәрләнирсән,
Сәбәби ахтарма,
о сәбәб мәнәм!

Гәлбин чох учалыр, чох-һанадланыр,
Она зирвә мәнәм,
Она сон мәнәм.

Јата да билмирсэн узун кечэлэр,
Көзләриндән гачан о јухун мәнәм...

Һәр кәсә тутмадын ахы тән мәни.
Сән дә бу дүнјада мәнимчүн тәксән.
Сән гова биләрсән евиндән мәни,
Гәлбиндән ки, гова билмәјәчәксәп.
Сәнин һәр дәгигән, һәр анын мәнәм,
Ахы, адын мәнәм, үнванын мәнәм.

Гапыны үзүмә бағласан да сән,
Өзүндән ајрыла билмәјәчәксән...
Сән ки, сән дејилсән,
Сән дә бил, мәнәм.
Јашыны чохалдан, сәни учалдан,
Күн мәнәм,
Ај мәнәм,
Күлүм, ил мәнәм!..

1965.

НӘСӘН СӘН

(һамиданә)

(Р. Мустафајев бәстәләмишдир).

Рә'ја кими сәссиз кечән өмрүн,
Һәр шөһрәти сәнсән, шаны сәнсән.
Мин дәрдә кирифтар дәли көнлүн
Һәм дәрди вә һәм дәрманы сәнсән.
Өмрүн бәзәји, зијнәтисән сән.
Мә'намы, ја һикмәтми, нәсән сән?

Сән һәм шәкәрим, һәм зәһәримсән,
Сән һәм хејирим, һәм зәрәримсән,
Сән һәм савабым, һәм күнаһымсан,
Сән һәм дүнәним, һәм сабаһымсан.
Чохдур пәриләр, бир дәнәсән сән,
Өмрүммү, һәјатыммы, нәсән сән?

Учмаг диләрәм, көјләрә учмаг!
Хәнчәр кими өндән чыхыб анчаг
Һәр чәһдими һәр јердә кәсән сән,
Бир достму, ја дүшмәнми, нәсән сән?
Һөкмүнлә сән алдын мәни мәнән.
Султанмы, ја хаганмы, нәсән сән?

Көңлүмдәки бир арзуну ачмам,
Һәр арзумун илк арзусу сәнсэн.
Сәнсиз бу һајат зәггум оларды,
Өмрүн дады сәнсэн, дузу сәнсэн.
Бир мей кими руһумда әсән сән,
Руһумму, хәјалыммы, нәсән сән?

Октябр, 1965.

■ ■ ■

Ахы узагдајам... сәнә сөзүм вар.
Бир јол зәнк еләсән ахы, нә олар?
Билмирдим, бу гәдәр дөнүкмүш үзүн,
Бәс сәнин һеч јохму мәнә бир сөзүн?

Бошалмаг истәрми үрәк, долмаса?
Сәни тәрпәтмәди бунча давалар?
Әкәр сөзүн јохса...

Сән һеч олмаса
Соруш, нечә кечир бурда һавалар?

Дағ сели дағланар дар дәрәләрдә,
Дүзәнә чыхмаса, дурула билмәз.
Сәни ғынамырам, дүзү бу јердә,
Ешгсиз үрәкдә сөз ола билмәз.

Нечә бачарырсан, нечә дөзүрсән?
Әсәбин, үрәјин де дашданмыдыр?
Анлаја билмирәм,

дамарларындан,
Ахан гар сујуму, јохса ганмыдыр?

Буну да охујуб күләрсән јәгин,
Мәнәм данлајан да, мәнәм севән дә.
Поладдан әсәбин вар имиш сәнин,
Қаш сәнин хисләтин олајды мәнә.

Ноябр, 1965.

— Фикирлисэн?
— Јох! — дедим,
Кэдэrimi қизләдир, мән гәмими данырам,
Нәдәнсә өз дәрдиmi һамыја ғысганырам.
Кәдәрли аңларымда мәни һеч кәс көрмәсин.
Сөндүр,
чырағы сөндүр!
Севинчим һамынынса,
кәдәрим өзүмүндүр.

Май, 1965.

ҺЕЈФ

Һејф о көзләрә, о бахышлара,
Өзкә бирисинә бахачаг һәмән.
Һејф о илаһи, гөвси гашлара,
Сыначаг кәдәрли дүшүнчәләрдән.

Һејф о аловлу өтән чағлара,
Учан, јад будаға тез гоначагдыр.
Һејф күлә бәнзәр о додаглара,
Өзкә бир додаға тохуначагдыр.

Күлүм, һејф сәнә, һејфләр мәнә.
Горуја билмәдим мәһәббәтиmi.
Өзүм билә-билә верирәм јенә
Өзкә бирисинә сәадәтиmi.

Август, 1960.

Унутмаг истэрэм!..
Өзүм өзүмдөн,
Бир даһа аҗрылыб началанмајым.
Кечэләр јатырам бир фикирлә мән:
Сәни дүшүнмәјим, сәни анмајым!..

Бу елә гајғы ки, бу елә гәм ки,
Аздырар јүз иллик јолундан сәни.
Сәһәр дә, ахшам да дүшүнүрәм ки,
Кәрәк дүшүнмәјим һеч заман сәни.

Унудар фикирдә, хәјалда, тәкчә
Унутмаз үрәкдә, севән-севәни.
Мән өзүм-өзүмә «унут!» — дедикчә,
Өзүмү унудуб тапырам сәни...

«Унудум» — дејирәм, анчаг нә фајда!..
Јадымдан чыхмамыш дүшүрсән јада.
Ешгимин одуну сөндүрә билмир,
Гәзәбим сел кими ашыб даһса да.

Октябр, 1961.

ЈОХ, ДҮШМҮРӘМ, ГАЛХЫРАМ

Ән уча мәртәбәдә јашајырсан...

Чох көзәл!

Мәни бу пиллэләрлә

Имтаһана чәкмә кәл!

Јох, јох! Мәнә демә ки,

муғајат ол өзүндән,

чыхма бу пиллэләри

Хәстә үрәјинлә сән!

Јох! Онлар јормур мәни!

Бир аддыма галхырам

јухары беш пилләни.

Дүшәндә бир пилләни

Беш аддыма дүшүрәм.

Дүшүрәм... Јох дүшмүрәм,

Санки јохуш галхырам.

Мәни јола салырсан:

Каһ өзүмә, каһ да ки,

дөнүб сәнә бахырам.

Пиллэләри адлајыб

Ахы дүшә билмирәм,

Көјнәјим тондан ағыр,

Сыхыр мәни әјнимдә,

Дүшүрәм...

Дүшә билмирәм

сәнин бахышларынын

ағырлығы чийнимдә.

Јох! Мән пиллә дүшмүрәм,
Руһум дүшүр көјләрин
Мин-мин мәртәбәсиндән.
Һара кедим, билмирәм
Ајағыма долашан

үрәјимлә инди мән?

Дүшүрәм, хәјал кими...
Апарырам бејними,
Үрәјим сиздә галыр.
Кәдәрим јанымдадыр,
Фәрәһим сиздә галыр...
Мәним бу тәрс тәлејим
Көр бир нечә залымдыр,
Ениши — һичранымса,
Јохушум — вүсәлымдыр.
Сәнин пилләләрини
Галхмаг нечә асандыр,
Дүшмәк, еңмәк чох чәтин!
Бу да мәнасыз дејил,
Һәр иши тәрсинәдир.
Әзәлдән мәһәббәтин!

Октябр, 1963.

■ ■ ■

Евинизин кандарында
Итиб мәним изим артыг.
Гуруча бир «салам» галыб
Арамызда бизим артыг.
Мән ешгсиз даша дөндүм,
Јохдур сәнә сөзүм артыг.

Мән бојнунда мәрчан идим,
Пәрән-пәрән позулмушам,
Уча-уча бир дағ идим,
Әримишәм, төз олмушам.
Мән бир јанар вулкан идим,
Јана-јана буз олмушам.

Нојабр, 1967.

СЭН КЕТДИН

Сэн кетдин, елэ бил дунја бошалды
Јаз да көчүб кетди, јери бош галды,
Баһар үрәјими сәнсиз гыш алды,
Мән јаза вургунам, гышы нејләрәм?

Ешгими апарыб сэн кетдин, демэк,
Ешгсиз бир көнүл нәјимә кәрәк?
Сојуг даша дөндү о күндән үрәк
Синәмдән асылан дашы нејләрәм?

Һәмишә ајрыјыг, кечә-күндүзүк,
Биримиз тәпәјик, биримиз дүзүк.
Үстүнүн гашыјла танынар үзүк,
Әкәр үзүк јохса, гашы нејләрәм!

Нијә јашајырам, мән нијә сәнсиз?
Нә јерә бахарам, нә көјә сәнсиз.
Мән ки кор олмушам һәр-шејә сәнсиз,
Кор көзүн үстүндә гашы нејләрәм?

Март, 1967.

ОЛУРМУШ

Нә јаман, нә чәтин күнләрә галдым.
Севкинин дүшмәни мин-мин олурмуш.
Күмансыз күманлар, гансыз шүбһәләр
Севәнин гәлбиндә чин-чин олурмуш.

Гырылды арзулар, өлдү инамлар,
Галды арамызда, гуру саламлар.
Мәни баша салын, сиз еј адамлар,
Бәс нә вахт севәнләр мәтин олурмуш?!

Мән һаггы итирдим күман ичиндә,
Аздым өз јолуму думан ичиндә.
Севәндә севирик бир ан ичиндә,
Унутмаг нә гәдәр чәтин олурмуш!

Јанвар, 1968.

КӨР НЕЧӨ КҮЧЛҮСЭНІ..

I

Јатмаг истәјирәм...

сәнсизлијими

Јуху дәнизиндә батырым дејә.
Јухумса көлкәни өз көлкәм кими
Изләјир, ғысғаныб сәни һәр шејә.
Јухум гачаг дүшүб мәнән јан кәзир,
Јухум күчәләрдә сәркәрдан кәзир.

Һәсрәтин асылыб кирпикләримдән.
Јухум да кәлмир ки, неч олмаса мән
Итирим, батырым сәни јухумда.
Мәнән вәфалыјмыш сәна јухум да.
Јухум гачаг дүшүб јатаммырам мән,
Јухум горхуб гачыб фикирләримдән...

II

Кәзмәк истәјирәм...

сәнсизлијими

Јолларда итирим, унудум тамам.
Һара кедирәмсә, хатирән кими
Ағыр бир јүк илә гаршылашырам.

Сәни итирмишәм,

нејләјим анчаг

Һәр заман, һәр јердә көрүнүр јерин.
Јох, дөзә билмирәм,

дәрд ондадыр ки,

Өзүндән ағырдыр хатирәләрин.
Ширин хатирәләр бир тикан тәки
Јоллара сәпилиб дәстәбәдәстә.
Хатирән тикандыр, чызыр гәлбими,
Јохлуғун дуз сәпир јарамын үстә.
Јаддашым елә бир күнәш ки, күн ки,
Дүнәни нур кими көрүрәм ајдын.
Дејирәм, јаддашым елә өлсүн ки,
Мәнә дүнәними хатырлатмасын!

III

Күлмәк истәјирәм...

үрәјимдәки

Һөнкүртү сәсини батырмаг үчүн.
Билмирдим, мәнәббәт бир чәллад тәки
Мөним күлүшүмү өлдүрмүш бүтүн.
Јандырды көнлүмү бу сојуглуғун,
Вар икән, сағ икән јох олмушам мән.
Көр нечә күчлүсән, сәнин јохлуғун,
Мөним варлығымы алды әлимдән...
Башымда туфан вар, көнлүмдә човғун,
Арзу да, фикир дә галды јарыда,
Көр нечә күчлүсән,

сәнин јохлуғун

Мәнә өкәј етди доғмалары да.
Фәрәһим, севинчим дүнәндә галды,
Дәрдимдә, гәмимдә јашарсан мөним.

Јохлуғун көр нечә гәләбә чалды,
Бу күнүм өлүдүр,

јашар дүнәним!
Чалдым өз көнлүмү ајры симдә мән;
Илишиб галмышам дүнәнимдә мән.

Сентјабр, 1967.

УНУДАМ КӨРӨК

Ајрылдыг... күч кәлди бизә һүчумлар,
Ајрылдыг, усаныб тә'нәдән, сөздән;
Биздән разы галды јадлар, гонумлар,
Биз разы галмадыг өз-өзүмүздән.

Ајрылдыг... нәғмәмиз галды јарымчыг,
Фикирләр пәришан, көнүлләр гырыг.
Ајрылдыг... де һарда ләнкиди заман?
Инди нә сән сәнсән, нә дә мән мәнәм.
Башымда туфанлар һајгырдыгындан,
Мејвәси дәјмәмиш төкүлән мәнәм.

Дағлара дырманыб ардымча гошдун,
О ахар сулара гарышан мәнәм.
Талејин һөкмүјлә сән чох вурушдун,
Бу ағыр һөкм илә барышан мәнәм.
Јандыран да мәнәм, јахылан да мән.
Дөјән дә, вуран да, јыхылан да мән!
Ајрылдыг...

билмәдик,

нечин,

нәдән биз?

Ајрылдыг...

Ајрылмаг истәмәдән биз.

Јохдур үрәјимдә сәнә гәзәб, кин,
Јадыма дүшмәјир бәд әмәлләрин.
Нифрәтсиз ајрылыг ајрылыг дејил,
Нифрәтсиз ајрылыг вүсәлдан ширин...
Күлүм, севә-севә ајрылырыг биз,
Үрәк көкдән дүшән тәк симә бәнзәр,
Бизим көзү јашлы, бәдбәхт ешгимиз
Аталы-аналы јетимә бәнзәр.
Дејирәм, унудам сәни мән, кәрәк.
Мүмкүнмү?

Арауја әмәл тән кәрәк!
Унуда билмәкчүн сәни, севкилим,
Тәзәдән доғулам, тәзәдән кәрәк!

Август, 1967.

КҮЧӘДӘ ИТИРДИМ

«Јашаја билмирәм бу сајаг даһа,
Бәсдир,
јорулмушам,
гуртараг даһа!»

Дејә автобуса миндин...

Дајандым,
Вахт-да мәним кими дајанды, сандым.
Јох, О дајанмады,
ишләди јенә.

Миндб автобуса сәнинлә биркә
Бир көз гырпымында заман да кетди,
Ихтијар да кетди, күман да кетди.

Бу нәдир, ајағым үзүлдү јердән.
Һәр шеј өз јерини дәјишди бирдән,
Дајандым...
Архамча јоллар сүрүндү,
Саат да тәрсинә доланды, дөндү.

Сәндән ајрылмадым,
сәндән, мән, күлүм,
Өзүмдән, ајрылдым,
өзүмдән, күлүм!
Билмәдим нә идим,
инди нәјәм мән?

Күчэлэр учрума дөндү көзүмдө.
Сәни итирдижим бу анда билсэн,
Жолларын үстүндө итдим өзүм дө.
Долашды каинат, гарышды аләм,
Кимдир гулағымда белә һөнкүрән?
Күчәдә итирдим сәни, дөзмүрәм;
Һәјатда итирсәм, һејләрәм көрән?

Ијун, 1967.

■ ■ ■

Дедин: «Јорду мәни бу үзүнтүләр,
Дүнја дағылмаз ки, ајрылсаг әкәр»,
Дедим: «Јох! Дағылмаз, дүнјаја нә вар,
Көнүл дүнјамызса виранә галар».

Мај, 1967.

АНЧАГ

Селлэр дэ жанар,

Сөндүрө билмэз

~~Бир кэлбэ~~ экар дүшсэ мәнәббэт.

~~Атөң~~ женидән жандыра билмэз

«Жандым» — дејэ сөнмүшсэ мәнәббэт.

Һәр шеј бөлүнүркән чохалыр,

бэс бу нэдәндир,

Анчаг јох олур

јары бөлүнмүшсэ мәнәббэт.

АҒРЫЛАР

Бир көзүндә азаб, бир көзүндә мән,

Һәр саат гојурсан чәкијә мәни.

Бәлә, сән һәр шеји там истәјирсән,

Бөлмәк истәмирсән икијә мәни.

Мәни, мәним үчүн дејил, сән бу күн

Мәни дә севирсән јалныз өзүнчүн.

Дәрдин әгрәб олду, ешгини чалды.

Мәнәббәт гуртарды, агрысы галды;

Агры, тәк бир иди, артды, мин олду.

Агрылар бөјүјүб тәләбин олду.

Мәним көнлүмдәки саф дујгулары

Нечә лә'нәтләдин,

Аман!

Әл'аман!

Һәммин о агрыдыр, һәммин о агры —

Мәни тәһгир едән, сәни ағладан!

Бу инчик мәнәббәт бизә нә верди?

Јорулдуг!

Бир она јанырам ки, мән,

Сәнә елә кәлир — азабы, дәрди

Верәни мәнәмсә... чәкәни сәнсән!..

Силмәјә чалышыб көнлүдән мәни,

Кәләчәк күнләрә ганадланырсан.

Мән баша дүшүрәм:

Бү күн сән мәни,

Јолунун үстүндө көтүк сапырсан!

Бәлкә дә һаглысан... Ах... бу бәлкәләр!..

Сөзүм јох!

Тәмизлә сән өз Јолуну.

Мән ондан горхурам: нејләрсән әкәр

Бошлуға дирәнсә, бу јолун сону?!

Мај, 1968.

■ ■ ■

Нә мәни анладың, нә мәни дүјдун,
Сән мәним көңлүмү хараба гојдун.

Кими гынамалы?

Јох-јох! һеч кәси,

Өз көңлүм өзүмдән инди узагдыр.

Мәһәббәт!

Мәһәббәт — барыт зәррәси,

Үрәјә дүшдүмү?

партладачагдыр!

Мәним бу ағ сачлы, гәдим ешгимин,

Башында гапгара бир думан ағлар.

Тутуб матәммини јетим ешгимин,

Хараба көңлүмдә бир каман ағлар.

Сусдурдум көңлүмүн истәк сәсини.

О, өнү кәсилән бир чаја бәнзәр.

Көңлүм өз әлилә өз көрпәсини

Боғуб, матәм тутан анаја бәнзәр.

Чашмышам,

мәнимчүн саат јох,

күн јох.

Бәс өмрүм нә илә өјүнүр инди

Елә бил үрәјим дүјмаг үчүн јох,

Һиссини боғмагчун дөјүнүр инди.

Күнлэрим узанды, сәбрим көдәлди.
Көрәсән өмрүмүн ғышымы кәлди?
Кәсди јај жағышы, дајанды туфан
Нијә шимшәк чахмыр, көј курулдамыр?
Ғышын үрјан галан будағларындан,
Ғәлбимә һәрдәнбир дамчылар дамыр.
Мәни диксиндирир бу дамчылар да.
Өтән тәлатүмүм, һардасан, һарда?
Дүшдү ајағлара, сүрүндү начар
Мәним мин севдалы, мин сирли көнлүм.
Көр нечә ғысылыб синәмә лал-кар,
Бир заман һарајлы, һәширли көнлүм!

1969.

БИЗ ЈЕНӘ ДӘ СӨЗӘ КӘЛДИК.

Биз јенә дә сөзә кәлдик,
Тез кејиндим пенчәјими.
Кетмәк үчүн..
Донуб галдым,
Өз ичимдән мән асылдым.
Куја мәним мәһәббәтим
Асылыјмыш пенчәјимдән.
Ону кејсәм,
Мәһәббәти сојунарам үрәјимдән.
Нә асанмыш..
Донуб галдым
Мән гапынын кандарында.
Јох, дурмушам үрәјимин јарасында,
Јох, дурмушам
Мән нифрәтлә — мәһәббәтин арасында.
Нечә дәфә мән кетмишәм,
Кетмәмишәм, сүрүнмүшәм..
О сүрүнән ајағларла
Јенә, јенә мән дөнмүшәм..
Чәтин-чәтин!..
Кәлмәк — асан, —
Кетмәк — чәтин..
Демә, демә бу кедишләр,
Давамыјмыш мәһәббәтин...

Дәли көңлүм бир гов кими
Мәни атды, мәни тутду.
Истәдији јерә сүрдү...
Бу кедишләр нифрәтимди,
Јеримирди, сүрүнүрдү...
Кәлишимсә — мәһәббәтим,
Онда гүдрәт, чәсарәт вар,
мәтанәт вар.
Өз-өзүмдән кен дүшмүшәм...
Инди мән өз тәләјими
Ики тәлә арасында

бөлүшмүшәм.

Кечә-күндүз, сәһәр-ахшам
арасында вурнухурам

Мән һиссимлә — дүшүнчәмин.
Инди мәнән гачыр дәрә дә,
гачыр гәм дә.

Мән һиссимдә сәни тапыр,
Итирирәм дүшүнчәмдә...

Март, 1966.

ЈАРПАГЛАР ТӨКҮЛҮР

Јарпаглар төкүлүр,
Сусур,
лал олур.
Дағлардан сүзүлән шыр-шыр булаглар.
Јарпаглар төкүлүр,
бир хәјал олур,
О өтән әјјамлар,
Фәрәһли чағлар...

Јарпаглар төкүлүр,
саралыр, бүтүн
Өрүшләр,
чыгырлар,
јоллар,
јамачлар,

Јарпаглар төкүлүр,
сусур күнбәкүн,
Додағы нәғмәли, сәсли ағачлар.

Јарпаглар төкүлүр,
чылпаг будағлар,
Башыны галдырыб көјә, дикәлди.
Көрүндү синәдә бозаран дағлар,
Мәним дә ешгимин пајызы кәлди.

Жарпаглар төкүлүр...

Төкүлсүн, нэ гэм!

Аглама торпагын аһу-зарына.

Көнүл будагындан гырылыб дүшөн,

Сапсары мэхэббэт жарпагларына

агла,

агла сэн!

Агачлар:

— О күнлэр, ханы, бэс ханы? —

Дежэ килејлэнир бир јетим тэки.

Агачлар төдүкчэ Јарпагларыны,

Чохалыр дэрд јүкү,

Артыр гэм јүкү!..

Һэсрэтдир үрәјим, һэсрэтдир ода.

Јазыг! Кирпијимлэ мэн од көтүрдүм.

Чыл-чылпаг үшүјән будагларда да

Сојугдан үшүјән көнлүмү көрдүм.

Гысылыб синэмэ бағрында ал ган,

Үшүјән үрәјим јатыр, динчәлир.

нэгмәсиз галан

Чыл-чылпаг мэхэббэт будагларына

јазығым кәлир.

Окт/абр, 1969.

ИЛТИМАС

(бир парча)

— Јох-јох! Истәмирәм зәнк чалым сәнә.

— Нечә? Истәмирәм?..

— Ахы нә дејим?

Јалан данышырам, ағ јалан јенә,

Күлүрәм, өзүмә нечә күлмәјим?

Јох-јох! Истәмирәм... Нечин мән сәни,

Јериндән ојнадым?..

Јенә ағ јалан!

...Нә заман јығмышам бэс бу нөмрәни

Хәбәр тутмамышам бармагларымдан?

Зәнк чалан бармағмы?.. Јох-јох? Үрәк!

Јазыг бармагларын нә кунаны вар.

Үрәк дедијиндән дөnmәјәчәкдир...

Дөнәндә... өзүнү даныр адамлар.

Өзүмү данмышам... чан верир үрәк,

Һәлә ки, өлмәјиб, чан верир мүдам.

Әввәлчә гәлбими өлдүрүб кәрәк

Сонра гара кејиб она јас тутам.

Јох, јетим демәрәм, демәрәм јенә,

Атасы, анасы өләнләрә мән.

Де нечә аҗрылаг биз күлә-күлә?
Аҗрыдыг сәддини чохдан ашмышыг.
Ган, гана гарышыб көнүл, көнүлэ
Биз гоһум олмушут, доғмалашмышыг.

1972.

БӨМ — ЗИЛ

(«Сон көрүш»дән парча)

Үзүнү көрүрдүм, ичи көрүндү
Ясыны тутмарам өлү севкимин.
Оду чохдан сөнүб, җахшы ки, сөндү,
Агарыр көндүмдө күлү севкимин.

Сәний е'тибарын, сәнин илгарын
Гум үстә жазылан бир кәлмә сөзмүш...
Елә ки, һаҗгырды җел, һарын-һарын,
Саһили сүпүрүб о сөзү позмуш.

Мән нә биләјдим ки, бу көзәл ојун
Дәһшәтә кәтирир сонда һәр кәси.
Мән нә биләјдим ки, кетдијим јолун,
«Тәәссүф» адланыр сон дүшәркәси.

Демә көрәчәкли күнләрим вармыш
Һејрәт, хејирдәки җу шәрә һејрәт!
Һеч демә үрәкдә гоша җашармыш,
Зүлм илә әдәләт, севкијлә нифрәт.

Бир ғырыг севинчә бир өмрү гурбан!
Белә бир алверә нә дејәк инди?

Мәним ағрыларым, ачыларымдан
О арзу көжәртди, күлдү, себинди.

Бөһтан тузу вармыш онда, сән демә,
Оҗнадыг, о, мәни талады, сојду.
Арајыш хәтринә, имза хәтринә
Мәним һәјатымы гумара гојду.

Инди ғыеылмышам хәчаләтимә.
Ешгиндән, данышмыр дили көнлүмүн.
Өзүм дә һејранам сүкунәтимә
Јатды ғасырғасы дәли көнлүмүн.

Галадым көнүлдә јүкү јүк үстә.
Илишди һејрәтә,

Сөз, дилдә ғалды.
Биз гоша сим идик ејни көк үстә,
Мән бәмә дүшмүшәм,
О, зилдә ғалды.

Јанвар, 1973.

МӘН СЕВИРӘМ...

(нәғмә)

Мән сеvirәм... дәрәдә
Ахан селләр ғанымдыр.
Дәниздәки далғалар
Мәним һәјәчанымдыр.

Мән сеvirәм... данышыр
Дағда сусан булаглар.
Мәним диләкләримдир
Дүјмәләнен будаглар.

Мән сеvirәм... ғајалар
Чичәк ачыр, күл ачыр.
Мән сеvirәм... дујгулар
Үрәјимдә дил ачыр.

Мән сеvirәм... јанымдан
Өтә билмәз гәм мәним.
Мән сеvirәм... гушларын
Нәғмәси нәғмәм мәним.

Мән сеvirәм... үрәјим
Өз синәмә дар кәлир.
Мән сеvirәм... гәлбимә
Севкидән баһар кәлир.

Ијун, 1973.

НАҒЫЛ КЕЧӨМ

Улдузларын дилиjlә
Нәсә данышыр кечә.
Мин дәфә сеjr етдијим,
Ади, садә бир кечә...
Бирдән...

гәлбим титрәди.
Үшүдүм,
көкс өтүрдүм.
Үрәјимдә бир сәни,
Бир дә...

илләр далындан
Нағыл кечәми көрдүм.
О кечә...
көзләримдә
Мүркүләјир һәмишә
Ән ширия ујғум кими.
О кечә...

үрәјимин
Јатыр дәринлијиндә
Алтынчы дујғум кими...
Кечә...

бир сән,
бир дә мән.
О кечә баш галдырды
Бу кечәнин ичиндән...

Ширин дујғуларымла,
Һәсрәт арзуларымла
Бир анда долду кечәм.
Узаг бир хатирәнин
Һәзин зүмзүмәсиндән
Нағмәләшди бу кечәм.
О кечә чохдан кечиб,
Кери дөнмәз о, бир дә.
Бир кечәнин һәзини
Кери гајтара билмәз
Мин белә кечәләр дә...
Бир кечәдә, бир анда
Ширин бир хатирәjlә
Ачы керчәк көрүшдү.
О кечәнин көзүндән
Бу кечәнин бағрына
Исти бир дамчы дүшдү.
Дедим, дағыл, а дүнја,
Дағыл, тез дағыл кечәм.
Сән дүнјадан көчмүсән
Гәлбимә,
нағыл кечәм.
Сән инди бу күнүмлә
Кедә билмәзсән јола;
Үрәјимдә јашарсан
Тәәссүфлә гол-гола.
Дөвраһ дөнүр, вахт кечир.
Сәһәрә дә аз галыр.
Инди кечәләрим дә
Мәнимлә јалғыз галыр.
Сән јохсан... Бу күнүмә
Ришхәнд едир дүнәним.
Мин бир кечә кәлсә дә,
Нағылым кәлмир мәним.

Бу кечәнин ичиндә
Нагылсызам инди мән.
Кечәнин әлләриндә
Сары бир жарпаг дуруп
Хатирә дәфтәримдән.

Феврал, 1973.

СӘЛАҖӘТ

ФӘРҖАД

Италијанын гәдим Помпеј шәһәри Ве-
зуви вулканьынын пүскүрмәсиндән мәһв
олмушдур.

Вулкан пүскүрдү бирдән,
Бирчә анын ичиндә
Әсәр белә галмады
Мин иллик бир шәһәрдән...
Шәһәр көјә соврулуб
Јер илә јексан олду,
Мин илин јаратдығы
Бир ана гурбан олду.
Дејирләр, көјләр белә
Үзүнә пәрдә чәкмиш,
Көрмәмәкчүн бу һалы.
Батды инсан арзусу,
Батды инсан хәјалы.
Бир шәһәрин тәлеји
Ахды бир улдуз кими.
Јаһагларда күләшләр,
Доһагларда кәлмәләр
Донуб галды буз кими.
Фәрјад гопарды инсан,
Лаләләрин бағрына

Хал дүшдү бирдэн-бирэ
Бу һејбәтли нидадан.
Диксинди көј дә, јер дә,
Тәбиәт јаса батды.
Бу дәһшәтли бағырты
Ахшам чагы көјләрин
Синәсини ганатды.
Кечди илләр, әсрләр
Һәр шејә гадир инсан,
Јер үзүндә беләчә
Чыхды мин имтаһандан.
Тәбиәтлә нә гәдәр
Инсан үз-үзә кәлди,
Дөјүшдә кәһ әјилди,
Кәһ дикәлиб дүзәлди...
Инсан гәләбә чалды,
Мин бир арзуја чатды,
Тәбиәтин өпүндә
Гопардыгы фәрјады
Даш үстүндә јаратды:
...О, диз үстә јыхылмыш
Каинаты чағырыр
Фәрјадыјла имдада,
Сол әли торпаг ешир,
Сағ әлијсә һавада...
Үздәки дәһшәтә бах!
Горхуја, һејбәтә бах!
Доландыгча бу нәһәнк
Һејкәлин дөрд јанына,
Ваһимәдән адамын
Ләрзә дүшүр чанына...
Үздәки дәһшәтә бах!
Горхуја, һејбәтә бах!
Даш үстүндә јаранан

бу инсан фәрјадына,
Бахдыгча нәләр дүшүр
Һәр баханын јадына,
Тәбиәтдән күчлүдүр
Инсан әзәлдән бәри,
Помпејин бирдән-бирә
Батмасына бахма сән,
Тәбиәтин гәзәби
Мәһв етди бир шәһәри,
Дүнја дағыла биләр
Инсанын гәзәбиндән!
Инсан өз гәзәбијлә
Инсанлығын көкүнү
Кәсә биләр дүнјадан,
Бир дәфә өз әлиндән
Фәрјад гопарар инсан,
Јенә додагларда сөз
Үзләрдә күлүш донар,
Әмәли өз башына
Чидар олан инсана
Инсанын суалы вар:
Биз батан бир шәһәрин
ачысыны дүшүнүб
аһ чәкирик бу күн дә.
Әкәр дүнја батарса,
Бу дәрдә аһ чәкмәјә
бир нәфәр галачагмы
дағылмыш јер үзүндә?..

Помпеј харабалары.
Феврал, 1961.

ЕЪРАМЛАРЫН ӨНҮНДӨ

Еһрамларын өнүндө күндүзлөр ахшамадэк
«Фүнф пиастр»¹ дејэрэк,

Өз доғмача елиндө

Диләнир эрәб оғлу әчнәбинин дилиндө.

Замана бах, замана!

Ичимдән јана-јана

бахырам,

Ај гоча Шәрг, нә күндәсән, нә күндө:

Әрәбин вәтәниндә

Башыны уца тутуб әчнәби еһрам кими:

Әрәб кәзмәјә горхур өз јурдунда хам кими

Гардашым, дийәнәндә, кечмишини ансана:

Бабанын учалтдығы еһрамдан утансана!

Өз һалалча пулуну әчнәбидән бу күн дә

сән сәдәгә алырсан.

Бабанын учалтдығы еһрамларын өнүндө

Көр нечә алчалырсан.

Гаһирә. Декабр 1959.

ӨЗҮНӘ ЈАЛВАРСАНА

Тутуб Имам. һүсејнин гызыл сәрдабәсиндән,

О ағлајыр, үрәкдәр парчаланыр сәсиндән.

Сүмүјү сүрмә олмуш имамдан кам истәјир.

Хошбәхт өмүр истәјир, боллу тә'ам истәјир

Бахырам көвдәсинә, көвдәси дағ кимидир.

Бу көлә һалијлә о, әсән јарпаг кимидир.

Өз-өзүмә дејирәм: — Сән еј бәдбәхт мүсәлман

Сән инди ки, бу гәдәр аллаһа инанырсан,

Аллаһ сәнә о әли әл ачмагчүн вермәјиб.

Көлә олмагчүн сәни дүнјаја кәтирмәјиб

Сәрдабәдән јапышыб ағлама јана-јана!

Имама јалварынча, өзүнә јалварсана!

Кәрбала. Декабр 1959.

¹ Пул ваһиди.

ТЭСБЕҢ

Сағында ширинчај, солунда гэлјан,
О, тэсбеҗ чевирир шарағһашарағ.
Гара, сүр дашларын шагғылтысындан
Эрәб ләззәт алыр хумарланарағ.

Малла ағзыначан долудур дүкан,
Эрәб мүркү дөјүр, өзкә ишми вар?
О, тэсбеҗ чевирир бескарчылыгдан,
Алан јох, сатан чох, касаддыр базар.

— Кедим, ја кетмәјим? — дејә бирбәбир
Чевирир дашлары... Нәдир чарәси?
О, синә долусу бирдән аһ чәкир,
Јохса бәд кәтирир истихарәси?

Мүсәлман мәзһәби, мүсәлман дини
Тәвәккүл демәји өјрәтмиш она;
О вермиш бәхтини, ирадәсини
Бу чансыз дашларын ихтијарына.

— Кедим, ја кетмәјим? — дујан бир үрәк
Дүшүнән бир бејин кәсдирә билмир.
Бу сојуг дашлармы әвәз едәчәк
Зәканы, дујғуну? Ишә бахын бир!

Көзлә көрдүјүнә инанмыр јенә,
Хәјалын одуна һеј јаныр эрәб.
Инанмыр күчүнә, өз гүдрәтинә,
Тәлејин күчүнә инаныр эрәб.

О, атәшди... Заман һөкмүнү верди,
Хәјаллар еләди, ахыр күл ону.
Өз доғма өвиндә гула чевирди,
«Шүкр аллаһа» ону, «тәвәккүл» ону.

Бир күндә һәр дашы нечә мин кәрә
Чевирир; вахтыны өлдүрмәк үчүн;
Һәр ај даш гојсајды бирчә даш үстә,
Тэсбеҗдән уммазды сәадәт бу күн.

Сол әлиндә тэсбеҗ, сағында гәзет,
Гәлби дејир: «кетмә», фикри дејир: «кет»
Бир-биринә дәјиб күчәдә аләм,
Чамаат әср илә саваша кәлмиш.
Онунса гәлбиндә, фикриндә бу дәм
Санки ики дүнја баш-баша кәлмиш.

Башында ағ чалма, әлиндә бајрағ
Достлары һагг дејә галхмыш ајаға.
Онун чанындакы әталәтә бах! —
Чевирир дашлары һеј сола-саға.

Күчәдә учалан аддым сәсиндән
Гәлби титрәсә дә... нәдир чарәси!
О бахыр дүканын пәнчәрәсиндән,
Ахы, бәд кәтириб истихарәси

Сағында ширинчај, солунда гэлјан.
Әјилиб јанындан өтүр заман да.
Атомун сәсинә титрәјир чаһан
О тэсбеҗ чевириб хумарлананда.

Нәчәф. Декабр, 1969.

АЧЛАРДАН ТОХЛАРА

Зэр-зиба ичиндэ алышыб яныр
Сэрдабэ, дөшэмэ, таван сэрәсәр;
Нечэ жүз илдир ки, бурда сахланыр
Имамын адына кэлэн нэзирләр.

Мәсчид башдан-баша бир хәзинәдир.
Латыр Имам Һүсејн даш-гаш ичиндә.
Әкәр-имам һагса, бу бәзәк нәдир?
Бәзәјә мөһтачмыш имам да, дин дә...

Бу бүсәт, бу чәләл кимин үчүндүр?
Бајырда әл ачыб диләнир милләт.
Еј имам өвләды, де бу нә күндүр,
Мәсчиддә вар-дөвләт, күчәдә зилләт.

Имам үчүн кәлән бу дөвләт, бу зәр,
Нә верди имама јалваранлара?!
Јерә ендирмәди бир тикә көјләр
Јерә кечә-күндүз баш вуранлара.

Дүнјанын гәрибә тәзәдлары вар:
Ачлардан тохлара дүшәрмиш нәзир.
Даш-гаш ичиндәдир өлү имамлар,
Дири өвләдлары лүт-үрјан кәзир.

Кәрбәлә. Декабр, 1959.

БАБА КУРКУР

Кечәдир... ал-әлван гановуз кими
Көјләрин үзүндә јаныр шәфәгләр.
Кечә һәр өлкәдә кечә дејилми,
Кечә һардан алыр нуру бу шәһәр?

Едә бил һардаса галанан тонгал
Көјләрә әкс едир ишыгларыны.
Бәлкә дә алдадыр мәни бир хәјал,
Ишығы көрүрәм, бәс тонгал һаны?

Кирдик отаглары...
отаглар сојуг.
Собада нә одун, нә дә бир од јох...

Кечәни кечирдик... сәһәри тездән
Бу гәдим шәһәри чыхдыг кәзмәјә.
Агрылар кечсә дә үрәјимиздән,
Бөјүк бир марагла бахдыг һәр шејә.
Кәлдик бир һүдудсуз сәһраја, бурда
Торпаг очаг-очаг алышыб јаныр.
Алышыр тәпә дә, даш да, чухур да,
Аловун дилләри әршә дајаныр.

Јанан очаглардан һеј чәтир-чәтир
Илғымлар ојнашыр көјүн үзүндә.

Адамлар евләрдә ода һәсрәтдир;
Очаглар алышыр чөлүн дүзүндә.
Кечә дә, күндүз дә жанмыш бош јерә,
Һәлә гызынмамыш бу ода әлләр.
Кур-кур курулдајан бу мәш'әлләрә
«Баба кур-кур» дејә тапынмыш елләр

Бизим бабалар да тапынмыш ода,
Һеј одсуз јашады Одлар јурду да...
Од, ишыг демәкдән дилләр јорулду.
Доланды әсрләр, доланды илләр.
Очагдан алмады ишығы, оду,
Үрәјиндән алды јени нәсилләр.

Еј бу көзәл јурдун өз сакинләри,
Торпағыныз кими јансын гәлбиниз!
Бу од гајнағындан мин илдән бәри
Бир гырыг од ала билдинизми сиз?

Әсла!..
Өлкәниздә көрүрәм бу күн,
Гызарыр, ағарыр артыг дан јери,
Гәлбиниз вәтәнин сәадәтијчүн
«Баба кур-кур» кими јанандан бәри.

Көнүлләр батарса матәмә, јаса,
Кимсәјә од вермәз бу од гајнағы.
Үрәк алышмаса, үрәк јанмаса
Ишыгсыз галачаг вәтән торпағы.

Кәркүк, 1959.

АЧЫГ ШӘҺӘР

«Ачыг шәһәр» гојдулар
Адыны һамиләрин.
Сән ачылыб-сачылдын,
Сојулду гат-гат дәрин.
Гапыларын тајбатај
Ачыландан бу јерә,
Дүшдүн јаман әлләрә.
«Бејнәлхалг шәһәр» олдун;
Сән һәррача гојулдун.
Ағачлар олду сәнин,
Мејвәләри өзкәнин.
Јанды көилүндә нифрәт,
Балан хош күнә һәсрәт.
Гумлу дүзләрин кими
Јанды бағрынын башы;
Донду јанагларында
Өвладынын көз јашы.
Сән еј синәси дағлы,
Гапын үзүнә бағлы!
Сән еј башы бәләлы,
Һамыја ачыг олдун,
Саһибинә гапалы.
Олдун јадлара мөһтач,
Јерсиз кәлди, јерли гач!

Өз оёдуна, гызына
 Күзөрап четин олду.
 Кэлэн гара өнтијач,
 Кедэн исметин олду.
 Елин дө кетди элдэн,
 Дилин дө кетди элдэн.
 Учурмаг истәдиләр
 Дөнмәз ирадәни дө,
 Руһуну да төмәлдән,
 Анчаг бамармадылар.
 Нифрәт чошуб сел кими
 Гәлбинә долду сәнин.
 Зүлүмдән газандығын
 Бу нифрәт олду сәнин.
 Һәр кечәнин күндүзү,
 Һәр зүлмүн дө сәну вар.
 Гардаш, топла, түфәнклә
 Ачылан бу гапылар,
 Ашыб-дашан нифрәтин
 Күчүлә дө гапанды;
 Әрәб оғлу јенә дө
 Өз күчүнә тапынды...

Танжар. Феврал, 1961.

КӘМИЛӘРИН ДИЛИ

Дәниз зүлмәт ичиндә, угулдајыр далғалар
 Һәр вәһши угултуда мин өлүм һадәси вар.
 Көнүл мәһаландырыр дәниздәки һәр сәси,
 Кечәләр јаман олур дәнизин вәһимәси!
 Зүлмәтин синәсини јара-јара кәмиләр,
 Јол алыр бу дијардан о-дијара кәмиләр.
 Нә јорулур кәмиләр, нә динчәлир кәмиләр,
 Кәлир, кедир кәмиләр, кедир, кәлир кәмиләр.
 Көзүмү зилләјирәм гаранлыга дәмәдәм,
 Һеч нә көрә билмирәм, Һеч нә көрә билмирәм.
 Көзләримин өнүндә элван-элван һалғалар,
 Угулдајыр далғалар, угулдајыр далғалар...
 Бирдән хејли узагдан јаныр, сөнүр бир ишыг;

Ишыг — үмид, сәадәт, гаранлыга јарашыг,
 Ијнә кими зүлмәтин бағрыны дәлир ишыг;
 Узагдан кәлир ишыг, узагдай кәлир ишыг.
 Ишыг фәрәһ кәтирир, көзләри нурландырыр;
 Ишыг үзүмүздә дө санки ишыг јандырыр,
 Кәмиләрин дилидир о көрүнән ишыглар.
 Сөнүб јанан ишыглар, јаныб сөнән ишыглар.
 Шиярин-ширин данышыб гаранлыгда кәмиләр,
 Бир-биринә узагдан уғурлу сәфәр диләр.
 Һансы дилдә данышыр бу кәмиләр көрәсән?
 Буну апламырам мән, буну апламырам мән.

Арзу, үмид дилиндэ данышыб заман-заман,
Онлар кэзир чаһаны, онлар кэзир чаһаны.
Башга-башга олса да дорларындан асылан
Бајрагларын нишаны, бајрагларын нишаны.

Атлантук океаны.
Феврал, 1961.

МИКЕЛАНЧЕЛОНУН «КЭДЭРИ» ӨНҮНДЭ

Исанын чэсэди узаныб лал-кар
Дизлэри үстүндэ ана Мәрјәммин.
Сачыр атэшини солгун бахышлар
Ана гэлбиндэки о сонсуз гэммин.

Баладыр ананын иманы, дини.
Учалыр онунла көјлэрэ торпаг.
Мәрјәм ағы дејир... онун сәсини
Һәр кәс өз гэлбиндэ ешидир анчаг.

Бахырам һејкэлэ... мән һејрәтдәјәм...
Нечә јериндәдир һәр хәтт, һәр гырыш.
Дизлэри үстүндэ Мәрјәммин бу дәм,
Елә бил доғрудан өлү узанмыш.

Һејкэлэ бахырам, фикри думанлы;
Өмүр вәфасыздыр, эчәл амансыз.
Мәрјәмә бахырам, кәдәри чанлы,
Исаја бахырам, чэсәди чансыз.

Мәрјәм һејкәлдә дә чанлыдыр, әлбәт.
Ахыр дамарындан елә бил ган да.
Өзкә бир чан вериб Исаја сәнәт
Өлү чэсәдинин чансызлыгында.

Рома. Феврал, 1961.

БАКЫ ВАХТЫ ИЛӘ...

Мин атәш галаныр үрәкдә, чанда,
Яныглы Неапол нәғмәләриндән.
Анчаг секаһымын бирчә халында
Мин иллик дәрими динләјирам мән.

Чал, Јусиф,¹ де дурма, чал, гадан алым,
Суларда сәсләсин бизим маһнылар.
Вәтәнин әтрими нәғмәдән алым,
Чал, јенә гәлбимдә бир фыртына вар.

Чал, гардаш, бир анлыг гој ганадланаг,
Өзүм дәрјәдајам, чан вәтәндәдир.
Далғалар үстүндә нәғмәјә бир бах,
Дәрјәда дејиләм, дәрјә мәндәдир!

Нәғмә чалындыгча, гәлб ашды-дашды,
Мөрдүм вәтәнимі өз гаршында мән.
Анлаја билмирәм ичә сығышды
Бу бојда кәмијә, о бојда Вәтән?

Доғрусу, бу кечә өзкә һалдајам,
Билмирәм һарадыр јурдум, мәскәним.

¹ Јусиф Сәмәдоғлуна ишарәдир.

Дәниздә кечәдир, мән хәјалдајам,
Гызым дәрсә кедир, бу саат мәним.

Бакыда сәһәрдир, мәнимчүн, бәли,
Бурда да сәһәрдир, саатыма бах.
Мәним саатым да үрәјим тәки
Бакы вахты илә ишләјир анчаг!

*Атлантук океаны.
Март, 1961.*

УШАГ ДҮНҲАСЫ

ЈАЗЫ ТАХТАСЫ

Битирдим мактаби бу кун ман, демек,
Чан алыб јухусуз кечелеримден.
Он ил бу тахтада јазыб силерек
Нэ гэдэр табашир ишлэтмишэм ман?!

Ај јазы тахтасы, јазы тахтасы,
Мэн сэнде нэ гэдэр јазы јазмышам?
Нэр кичик рэгэми, нэр кичик сөзү
Синэнде мин дэфэ азы, јазмышам.

Лакин неч бири дэ бурда галмамыш,
Тахта тэмизлэнмиш башгаларыјчүн...
Јаздығым рэгэмлэр, јаздығым сөзлэр,
Мэкэр из салмамыш неч јердэ, бу кун?!

Јох-јох! Инанмајын, инанмајын сиз
Онларын эбэди силиндијинэ.
Силиб тахтадакы јазыларымы
Бир кичик вэсигэ вердилэр мэнэ;

Санки вэсигэмэ јығылыб күлүр
Бүтүн о рэгэмлэр, бүтүн о сөзлэр.
Өмрүмүн јолуну көстөрир мэнэ
Бу кун о рэгэмлэр, бу кун о сөзлэр.

1952.

ХИЗЭК

«Дүнјада кечмэсин бош, чаван чағын.
Јол кет ки, күчлүдүр инди ајағын».

Низами

Бизим свин јанында
Һүндүр бир тәпә варды,
Ора ушаглар үчүн
Ојун јери оларды.
Гышда хизәкләр үстә
Сүрүшәрдик биз орда.
Јенкило, чилинкағач
Ојнајардыг баһарда.
Нэдәнсә көрпәликдән
Мән гышы чох севмишәм.
Гар јаған кими орда
Сүрүшмәк олмуш пешәм.
Буз үстүндә јағ кими
Сүрүшәрди хизәјим,
Һамини өтмәсәјдим,
Динчәлмәзди үрәјим.
Тез кедиб көтүрәрдим,
Илк гары көрәң кими,
Сон гарда төвләмизә
Атдығым хизәјими.
Кедиб көрәрдим онун
Пас атмыш дәмirlәри.

Она эл дэјмәмишдир
Ахы, бир илдән бәри.
Тез хизәји көтүрүб
Илкин сүрүшүм дејә,
Јаваш-јаваш галхардым
Бизим һүндүр тәпәјә.
Ораја дырмашынча
Јүз дәфә јыхылардым,
Ахырда элдән дүшүб
Мән лап јорғун олардым,
Тәпәнин зирвәсиндән
Күллә кими енәрдим,
Аһ... Бу көзәл ојундан
Мән нечә севинәрдим!..
Елә билирдим ки, мән
Ганадланыб учурам,
Өзүмү көјдә сүзән
Бир гуш саныб, учурам.
Узун сүрмәзди бу һал,
Дүзәнлијә чатанда,
Хизәјим дајанарды,
Дајанарды бир анда.
Инди кәл бир дә башла
Галхмаға бу тәпәни.
Јыхылардым, дурардым,
Јохуш јорарды мәни.
Дејәрдим: — Нолајды каш
Ашағы ендији тәк,
Јухары да гуш кими
Өзү галхајды хизәк...
Јорулдум бир күн тамам
Зәһләм кетди хизәкдән,
«Бунунла ојнамарам, —
дедим — даһа бир дә мән!»

Хејли вахт кечди... Анчаг
Дүшүрдүм һәрдән јенә
Ганад ачыб гуш кими
Сүрүшмәк һәвәсинә.
Лакин јенә јухары
Галхмаға инчијәрдим,
Хизәк јада дүшәндә
Өз-өзүмә дејәрдим:
Аһ, нолајды... Јухары
Өзү галхајды хизәк,
Әзијјәт чәкмәјәјдим
Ашағы ендијим тәк...
Буну билинчә бабам
Хејли данлады мәни
Деди: — Сүрүшмәк үчүн
Галхмалысан тәпәни.
Деди: — Бала, буну сән
Бир дәфәлик јахшы бил.
Енән вамаң алдығың
Нәш'ә, бош нәш'ә дејил.
О, чәкдијин әзабдыр,
Әзијјәтдир... Бир анда
Чыхыр, чаһыңдан чыхыр
Сән гуш кими учанда.
Буз үстә дырмашмағың
Чәкмәсән зәһмәтини,
Сүрүшмәјин дә әсла
Дујмазсан ләззәтини!

АҒСАЧЛАР

Өзөмөтлү бир бинанын гаршысындан һәр кечәндә
Дајанырам... Кизли бир һал доғур мәндә.
Бу бинанын дурушунда нә һикмәт вар!
Чәхдур онун гаршысында мән тәк ајаг сахлајанлар...
О мәктәбдир. О анадыр, о шуурлар чырағыдыр.
Дүнјалары дәјишдирән пак әмәлләр очағыдыр.
Һәр дашында, кәрпичиндә мәним мин бир хатирәм вар.
Буну анчаг дуја биләр бу һисс илә јашајанлар.
Бајагдандыр һејкәл кими дајанмышам өз јеримдә.
О гајғысыз ушағлығым кәлиб дурур көзләримдә.
Бир заманлар охудуғум синфә бахыр, бахырам мән.
Хатирәләр баш галдырыр үрәјимдән...
Аһ, бу синиф! Мәним кими нечәсинә һәмдәм олмуш,
Һәр бучағы јадымдадыр, ким дејир ки, унутулмуш?!
О лөвһәнин гаршысында дајанараг арам-арам
Азмы әзбәр ше'р дејиб өз-өзүмдән хошланмышам?!
«Ај һавада учан дурна,
Бизи гојуб гачан дурна...»
Инди белә, бир ајрылыг мәгамында инләјәрәк
Чинкилдәјир гулағымда бу мисралар-мусиги тәк...

Кимсә бу дәм бојланараг бахыр ачыг пәнчәрәдән,
Таныјырам ону, достлар, о ағ сачлы гадыны мән.
Бахыб мәчһул бир нөгтәјә хәјаламы о далмышдыр?

Аһ, о мәним мүәллимим, нә гәдәр дә гочалмышдыр!
О ки онда чаван иди. Јакин јенә о чаванлыг
Итмәмишдир. Кәлин достлар, биз дүшүнәк бирчә аныг.
Онун әзиз чаванлыгы јохдурса да бу күн онда
О јашајыр мәним кими јүз чаванын камалында.
Мән ганадсыз бир гуш идим, ачды мәним ганадымы.
Јазмағы да о өјрәтди мәнә, достлар, өз адымы.
Она «бир аз динчәл»¹ дејә јанашанда, унутмарам,
О һәмишә бу сөзләри пычылдарды арам-арам:
«Һәр бағбанын өз әкдији ағачындан једији бар
Она бүтүн зәһмәтини ачысыны унуттурар.»
О ағармыш сачлардакы гүдсијјәтин мә'насы вар,
О јаздыгча әлиндәки тәбаширдән гопан тозлар
Ағартмышдыр сачларыны... Санки онлар гарлы гышдыр...
Хејр, мәним ағ күнүмчүн онун сачы ағармышдыр.
Бу һагг ишә кетмиш онун өмрүнүн дә чаван чағы,
Шәрәфлидир ел јолунда гара сачын ағармағы!

Декабр, 1946.

ИЛК ЧЫҒЫР

Жаваш-жаваш сөкүр дан,
Шөһөр галхыр јухудан,
Дарвазалар ачылып.
Јенө чыхыр јоллара
Зөһмәтин өвладлары.

Онлар ачыр илк чығыр

Тапдајараг ахшамдан арамсыз јаған гары.

Бир аз кечир... онларын ардынча чыхыр чөлө
Ушаглар сөһөр-сөһөр.

Ачылмыш чығырларла онлар да күлө-күлө

Мәктәбләрә кедирләр.

Кет, ај гузум, Јолуна нур чиләјир көјдө күн.
Ушаглыг өмрүмүзүн ән севимли чағыдыр.
Ачылмыш чығырларла дәрсә кедирсән бу күн.
Сабаһ'сән ачагагсан бу јолларда илк чығыр.

1947.

ГЫЗЫЛ МЕДАЛ

Орта мәктәби гызыл медалла гуртаран
көнчләрә!

Бах, гузум, алдығын о гызыл медал,
Чичәкдир — дәрмисән сәһмәт бағындан.
Олун шәфәғиндә күлән истигбал,
Сәни хошбахтлыға апарыр һәр ан.

Һагғын вар, әзизим, һагғын вар, өјүн.
Камалын чичәкләр ачан бу күндә.
Илләрлә китаблар үстә төкдүјүн
Көзүнүн нурудур јаныр дөшүндә.

Һәјат јолларына дүшмүсән артыг,
Ғабагдадыр бөјүк гәләбәи сәлин.
Медалында јанай о парлаг нийыг
Рәмзидир нийыгы көлөчәјинин!

Октябр, 1947.

ИЛК ДЭРС

Бу күн јени дэрс или
Башланыр... Сәһәр-сәһәр
Мәктәблэрә јолланыр
Ал јанаглы көрпэләр.

О далында чантасы
Кедән ушаға бах бир.
Әлиндә бир дэстә күл
О, мәктәбә таләсир.

Севинч сығышмыр ону
Бу күнкү һәр анына.
Бу күн ајаг басачаг
Мәктәб пилләканына.

Бәли, бәли көр нечә
Севимлидир... о бу күн;
Һәјатында илк дэфә
Кедир бир мәгсәд үчүн.

Пилләләри арамла
Галхыр тәк-тәк јухары.
Һәјатда да о белә
Јүксәләчәк јухары.

Бу гэдәм илк гэдәмдир
Арзулар үчүн она.
Бу гэдәм сон гэдәмдир
Шылтаг ушаглыгына.

Зәнк чалыныр... ушаглар,
Бир-бир долур синифә.
Бу гәрибә зил сәси,
О, ешидир илк дэфә.

Бу сәс ону чағырыр
Дүшүнмәҗә, дујмаға.
Бу сәс ону апарыр
Сәадәтли бир баға.

Бу сәс көр бир нә дејир:
«Гәдрини бил һәр күнүн!»
Бу күн көрдүјү һәр шеј
Јенидир онун үчүн.

Дэрс гуртарыр. Дағылыр
Евләринә ушаглар.
О да кедир... үзүндә
Бу күн башга севинч вар.

Сән бу күн «А» сәсини
Өјрәнмисән, а бала,
Ону сев, сән онунла
Јетәчәксән камала!

Мүгәддәсдир, әзиздир
Сән сев бу «А» сәсини,
Бу сәслә јазачагсан
Сән «Ана» кәлмәсини.

Биз илк гэлэм тутанда
Бу кэлмэни жазырыг.
«Ана вэтэн» дејэрэк
Өлмөјө дө хазырыг.

Ана, вэтэн демөкдир,
Гузум, сев бу вэтэни.
Вэтэндир мәктөб ачыб
Бу күн охудан сәни.

Сент/абр, 1948.

МӘКТӨБ ЖОЛЛАРЫ

А мәктөб жоллары, мәктөб жоллары,
Сизи бир ан белә унутмадым мән.
Көндүм мин һәсрәтлә титрәйиб әсир
Һәр дөфә, һәр дөфә кечәндә сиздән.

Ушаглыг күнләрим дүшүр јадыма,
Мәктөбө апарыр мәни бу жоллар.
О көзәл күнләрдә һәр кичик анын
Севинчләрлә долу бир аләми вар!

Һәр күн ики дөфә кечирдим сиздән
Көссә дө јолуму гар, боран, сазаг.
Кедишим јүнкүлдү, кәлишимдә мән
Һәр дөфә бир пиллә артырдым анчаг.

А мәним ушаглыг, достум, һәмдәним!
Сән, билсән, нә гәдәр мәһәззизсән.
Һәр кичик дашынын үстүндән, азы,
Атдаһыб кечмишәм мин бир дөфә мән.

Камалым күн-күндән пәрвазланараг
Бүтүн кайната ачырды ганад.
Елмин сирләрини дүјдугча, мәнә —
Даһа да мә'налы кәлирди һәјат.

Јарараг кечмишәм сәнин үстүнү —
Бүрүјән думаны, бүрүјән сиси.
Сәнсэн өмрүм боју, һәјатым боју
Кетдијим јолларын ән шәрәфлиси!

Инди нә дәрдим вар, нә дә бир гәмим,
Ачылыб өмрүмүн гызыл баһары.
Мәни сәадәтә сиз апардыңыз,
А мәктәб јоллары, мәктәб јоллары!

1948.

ГАРАНГУШ ВӘ СӘРЧӘ

Кәлди баһар, илк баһар
Јарпаг ачды ағачлар.
Селләр, сулар чағлады.
Дүзләри гучағлады.
Говушунча чај чаја
Сәс дүшдү бағ-бағчаја,
Кәлди гарангуш өнчә,
Күлзар ону көрүнчә
Фәрәһләнди, севинди
Гарангуша «кәл» деди.
«Кәл бизим ајнабәндә,
Јолдаш ол мәнә сән дә».
Гарангуш јува тикди
Ајнабәнддә бир сәһәр
Күлзар бахыб севинди,
Севинди евдәкиләр.
Күлзар гарангушлары
Өзүнә дост санарды.
Һәр сәһәр достларынын
Сәсинә ојанарды.
Гарангушлар өјрәшир,
Күнү-күндән Күлзара.
Ана гуш пај да верди
Ләләјиндән Күлзара.

Күлзар маһны охуду:
«Гарангуш, ај гарангуш,
Мәнә нечә эзиздир
Вердијин пај, гарангуш...
Гарангуш, ај гарангуш!..»
Күнләр белә өтүшдү,
Күлә-күлә өтүшдү.
Кәлди боранлы күнләр
Чәнли, думанлы күнләр.

Хәзан чөкдү бағлара
Хал дүшдү жарпағлара.
Азалды чајдан сулар
Ғатарлашыб учдулар
Ғушлар исти јерләрә,
Сакитләшди дағ-дәрә.
Дағда пајыз күләји
Өз атыны сәјиртди.
Бүтүн ғушлардан ғабағ
Гарангуш учду кетди.
Вир сәһәр Күлзар дуруб
Јуваны бош көрүнчә,
Үрәјинин телләри
Сызлады инчә-инчә.

Деди: — Јува, де сәнин
Бәс һаны саһибләрин?
Онлар нә тез кетдиләр?
Ғәлбими инчитдиләр.
Күсдүләр бәлкә мөндән?
Бу чөлдән, бу чәмөндән
Нијә тез ајрылдылар?
Мәни дәрә салдылар.
Јува чаваб вермәди,
Ғызын ғаны ғаралды.

Ғарангушун јувасы
Она хатирә ғалды.
Күлзар һәр ахшам-сәһәр
Сејр етди бош јуваны.
Деди: — Јува, ај јува,
Мәним достларым һаны?
Ғызы белә көрүнчә
Нәнәси дилә кәлди.
Деди: — Дүнијанын ниши
Әзәлдән белә кәлди.
Кәлән кедәр, ај ғызым,
Фикр еләмә бош јерә.
Гарангушлар пајызда
Учар исти јерләрә.
Давамсыздыр гарангуш
Сојуга таб кәтирмәз.
Вәфасызлар достлуғу
Һеч ахыра јетирмәз.
Нәнәсинин сөзләри
Ғызы јаманча тутду.
Ај кечди, јаваш-јаваш
Достларыны унутду
Ғыш кәлди, јағды ғар да
Анчағ бағ бағчаларда
Сәсләнди ахшам-сәһәр
Балача, боз сәрчәләр.
Күлзар көрүб онлары
Фикирләшди бу ара:
«Бәс нијә боз сәрчәләр
Дөзүр бу сојуғлар?»
— Сәрчә, сәрчә, а сәрчә!
Дөздүн шахтаја, сәрчә!
Сән бизи тәрк етмәдин,
Өзкә јерә кетмәдин.

Дөздүн гышын гарына
Әһсэн бу илгарына!
Көзәллијин јохса да,
Е'тибарын вар сәнин.
Истиси дә көзәлдир,
Сојуғу да вәтәнин!

Нојабр, 1957.

Х А Л А

Бизим мәктәбимиздә
Бир гоча хала варды.
Гырх беш дәгигәдән бир
Зәнкимизи чаларды.
Нә тез чалмазды, нә кеч,
Сәһв етмәзди бир ан да.
Саатсыз да биләрди
Зәнкин вахты чатанда.
Јахшыча тутмушду о,
Өз ишинин јолуну,
Одур ки, чох севәрди
Мүәллимләр дә ону.
Халанын бундан өзкә
Ајры иши дә варды:
Бизим үчүн чох көзәл
Тәбашир сахлајарды.
Бир күндә дөрд-беш дәфә
Кәләрдик тәбаширә.
О меһрибан гарыны
Инчидәрдик бош јерә.
Ај ушаглыг, ушаглыг,
Гәрибә аләмин вар!..
Сәни марағландырыр
Бә'зән бош-бош ојунлар.

Бәзән вахтыңдан өввәз

Гапыб эңки чалардыг,
Бу пис һәрәкәтимиздән
Санки ләззәт алардыг.
Ушаглығың, доғрудан
Гәрибә аләми вар.
Мән билмирәм, билмирәм,
О заманлар, о вахтлар
Нечин бу даш үрәжим
О языға гыjarды?!
Мүдир мәним јеримә
Халаны данлајарды.
О исә јазыг-јазыг
Башыны тәрпәдәрди.
Ушагларын элиндән
Һеј шикајәт едәрди.

Ајлар, илләр доланды,
Бөјүјүб јаша долдум.
Јурдумун гучағында
Мән бир вәтәндаш олдум.
Гәләм тутду әлләрим.
Чыхды јадымдан тамам
Ушаглыг әмәлләрим.
Бир боранлы гыш күнү
Ишдән евә дөнүрдүм,
Бизим халаја бәпзәр
Јолда бир гары көрдүм.
Бәли, өзүдүр, өзү,
Амма јаман гочалмыш,
Гат-гат олан-гырышлар
Үзүнә көлкә салмыш.
Һөрмәтлә салам вериб
Јахынлашдым она мән.

Танымады о мәни,
Танымады дејәсән,
Мән сөһбәтә башладым
Онуңла чох мейрибан:
— Ишин, күчүн нечәдир?
— Сағ ол, оғул!
Бу заман
Гәлбимин көјләриндә
Шимшәк чахды бир анда.
Дағлар чәнә бүрүнәр
Көј көзүнү сыханда,
«Сағ ол» — деди — о мәнә,
«Сағ ол» — деди — үрәкдән.

Ушаглыг күнләримчин
Лајигмијәм буна мән?!
Бу сөз мәнә һарамдыр,
Ешит мәни, чан хала,
Һеч олмаса, сән инди
Мәни сөј, мәни данла!
Инди баша дүшәрәм
Нә демәкдир бу дандаг?
Јохса әзаб ичиндә
Үрәжим говрулачаг.
Ај ушаглыг, ушаглыг,
Гәлбимә хал салды гәм.
Сәнин әмәлләриниң
Әзабыны чәкирәм.
Бәсдир мәнә бу әзаб,
Бәсдир өмрүм үзүнү!
Гәлбим дара дүшәчәк
Һәр көрәндә мән ону.
О јахшылыгдан өзкә
Нә едәрди бизләре,
Биз онуң эһтиятини

Нечин вурардыг јерә?
Мән онун әлләриндән
Азмы табашир алдым?
Тәбаширин ачдыгы
Јолла кедиб учалдым.
Ај ушаглыг, ушаглыг,
Сән бир чичәкли јаздын.
О заманлар бунлары
Бәс нечин анламаздын?!
Хала мәнән ајрылыб
Дүзәлди өз јолуна,
Үрәјимдә бир агры
Бахдым архадан она.
Истәдим ки, јенидән
Гачыб ону сахлајым.
Өпәрәк үз-көзүндән
Мән ону гучаглајым.
Дејим: әфв ет, бағышла
Кечмиш дәчәллијими.
Сәнә хидмәт ејләрәм
Инди мән балан кими!
Сөјлә көрәк, ај хала,
Сөјлә, мәнә ојсун ар,
Вармы мәним тәк јенә
Мәктәбдә пис ушаглар?!
1946.

ГАР ЈАҒЫР

Көр ағыр-ағыр
Нечә гар јағыр.
Аға бүрүнмүш
Баша-баш шәһәр.
Көз дарыхарды
Гарын үстүндә
Гаралмасајды
Бала сәрчәләр.

1966.

Ушагкэн дүшүнэрдим:
Көл сулары думдуру,
Чај сулары тиллидир.
Дэниз — бирчэ саһилли,
Чај — икки саһиллидир.

1966.

НЕЧӨ ИШЛЭЈИР?

Саат чыгһачыг
Күндүз ишлэјир,
Кечэ ишлэјир.
Анчаг билмирэм
О, гаранлыгда
Нечэ ишлэјир?

1965.

КҮНЭШ ВЭ МЭН

Сәһәр-сәһәр
Көжләр нура бојаныр.
Күнәш мөндөн
Нә үчүн тез ојаныр?
Гој ојансын!
Јатанлара о күлсүн,
Пәнчәрәмдөн
Шәфәг-шәфәг сүзүлсүн.
Бирчә шеји
Унутмасын күнәшим —
Ахы опдан
Кеч јатырам мән һәр күн.

1966.

ТАХЫЛ ИЧИНДӘ ЧИЧӘК

Көзәлдир чичәк
Бағчада, бағда.
Јеринә дүшсә,
Чох көзәл олур
Гара да, ағ да.
Тахыл ичиндә
Алагдыр чичәк.
О. нәјә кәрәк!
Онун гәдрини
Ким биләчәкдир?!
О, алаг кими
Бичиләчәкдир.

1965.

СИНИФ — ЫЭЛАТ

Сада' синиф отагы,
Өмрүмүзүн илк чагы
Гојнунда кечир сенин
Јолу сәндән башланыр
Ән бөјүк диләкләрин.

Сән елә учасан ки,
Башын дәјир булуда.
Сәнин гојнундан кечир
Улдузлара учалан —
Кәмиләрин јолу да.

Өјрәниб илк сиррини
Көјүн, анамыз јерин:
Әјләшсә дә гојнунда
Јол кедир сакинләрин.

Бу јол сонсуздур, анчаг,
Зирвәләрә учалыр.
Бу јол көзә көрүнмүр,
Бејинләрдә из салыр.

Сән еј синиф отагы,
Беш-он ушагың дејид,

Сән нечә минләринсән.
Сән бу сәдәлијинлә
Һәм көзәл,
Һәм дәринсән!

Сарајлардан көзәлдир,
Диварлары әһәнкли
Бөр-бәзәксиз бу отаг.
Кәләчәк хош күнләрин
Бәзәјидир, гојнунда —
Пәрвазланан һәр ушаг.

Мән дә јолчусу олдум
Мин арзунун, нијјәтин.
Сәнин гојнунда кечдим
Аг сачлы тарихини
Бүтүн бәшәријјәтин...

Фәзаларын гојнуна
Кәһ галхыб, кәһ енишәм.
Дүшүнмәји, дујмагы,
Мән сәндән өјрәнишәм.

Лөвһәнин габағында
Бә'зән вәчдә кәлмишәм,
Бә'зән карыхмышам мән.
Сәнин гојнунда илкин,
Фүзулинин, Сабирин
Әлини сыхмышам мән.

Дәһиләрин өвүндә
Әјилмиш башларымыз.
Илк дәфә бу отагда
Чатылмыш гашларымыз

Өјрәндикчә аләми,
Өнүмүздә дајанды
Јығын-јығын суаллар.
Һәр чавабын өзүндә
Нечә-нечә суал вар.

Суал доғду суалдан,
Дүшүндүк заман-заман.
О чәтин суалларын
Чавабыны биз анчаг
Ала билдик һәјатдан!

Феврал, 1962.

КӨРПӘ КҮЛҮШҮ

Көрпә күлдү јухусунда
Ким дејәр бу, нә күлүшдү?
Нур дағылды бу күлүшдән.
Көнлүмүзә ишыг дүшдү.

Гәрәзсиздир,
тәр-тәмиздир,
Илыг көрпә күлүшләри.
О, сәһәрин илк ишыгы,
о—дан јери.
Гој арифләр чаваб версин,
Көрпә, ширин јухусунда
Јерә,

јохса
көјә күлдү?
Нијә күлдү,
Нәјә күлдү?

Шәки, Август, 1973.

ЧАНТА

Ај мәним көјәрчиним,
Бу күн дәрсә кедирсән,
Өзүн бөјдә чантаны
Сағ-сола јеләдирсән.

Китаблардыр бу күндән
Сәнин өмүр јелкәнин.
Ојунчағын гәләмләр,
Јүкүн китабдыр сәнин.

Бу күн сәнин үзүндән,
Көзүндән фәрәһ јағыр;
Дәрсә кедән көјәрчин,
Чантан өзүндән ағыр.

Китаблардан бејнинә
Дамла-дамла нур дүшәр;
Илләр кечәр, ахырда
Чантан да јүнкүлләшәр.

Сентябрь, 1959.

НӨГМӘ

КЕЧӘ БУЛАГ БАШЫНДА

(Елза Ибраһимова бәстәләмишдир).

Сакит ахыб кечәләр
Булаг нәләр данышыр?
Елзә бил қи, нағыллар,
Әфсанәләр данышыр.

Сиррләрлә долудур
Кечәләр булаг башы.
Онун зүмзүмәсидир
Кечәләрин сирдашы...

Сәпәләниб тоз кими
Шырылтыјла ахан су
Нөчин позур кечәнин
О дәрин сүкутуну?

Бә'зән ајлы, сүд кими,
Бә'зән гара кечәләр —
Булаг лајламы чалыр —
Јатанлара кечәләр?

Нә дејир лајласында
Өтүб гумрулар кими?
О, кечмишин наләси,
Кәләчәјини сиррими?

Булаг нә дејир көрән-
Һеј ахдыгча шырһашыр?
Күндүз көрдүкләрини
Кечәјәми данышыр?

Август, 1956.

Җ А Ш А Д Ы Г Ч А...

Өзүмә бир далда сечдим
Будагларын чәтрини мән.
Дедим ки, гој ше'рә салым
Күл, чичәјин әтрини мән.

Дүшүнүрәм сәһәр-ахшам,
Тез ојаныб, кеч јатырам.
Өз ғанымла јарадырам
Ше'римин һәр сәтрини мән.

Һәјат ширин, өмүрсә кәм,
Һәр бағчадан бир күл дәрәм!.
Јашадыгча, чох билирәм
Јашамағын гәдриши мән!

Ијун, 1956.

БИР КҮЛ ИЛЭ ЈАЗ АЧЫЛМАЗ

Бир евдә ки, көнүл ағлар,
Тој-дүүндән сөз ачылмаз.
Нәслик елә нәс кәтирәр,
Аһ-амапдан көз ачылмаз.

Нәфәси дә ал дәриндән,
Дагы ојнат өз јериндән.
Сәрчәләрин ләпириндән,
Гар үстүндә из ачылмаз.

Үрөјимиз олду шан-шан
Алдығымыз бу јарадан.
Һәр өтәрки мачәрадан
Үрәкләрдә көз ачылмаз.

Дүшүндүкчә арам-арам:
Шәһријарчүн көјнәр јарам,
Чох да ки, мән Бәхтијарам,
Бир күл илә јаз ачылмаз.

ДАҒЛАРЫН

Үстүндә аһы вар нечә гәрибин
Чәшмәли дағларын, сулу дағларын.
Дөвләти, сәрвәти башындан ашды,
Јашыл јарпағыдыр пулу дағларын.

Һәр гара дашынын мин бир сирри вар.
Тарих дә јашыны ондан борч алар
Билмәз јаш јетирән улу бабалар
Јашыны, сиррини улу дағларын.

Көјләр нәрилдәјиб нә'рә тәпәндә
Һејранам дағларын һүснүнә мән дә.
Јағыш чисәләјәр шәһәрә, кәндә
Дәјәр зирвәсини долу, дағларын.

Дибини сел ојар, башыны рүзкар,
Сынмаз һеч ондакы эзәмәт, вүгар.
Әјилмәз башыны өзү дик тутар,
Әјиләр, бурулар јолу дағларын.

Нечә ки, чалмасы башдан сүрүшдү,
Көрдүм сағы гаја, солу өрүшдү.
Ашып Әләскәрин јолуна дүшдү,
Олду Бәхтијар да гулу дағларын.

Ијул, 1900. Шәки.

ДОДАГДА КЭЗ

Көнүл, долан ел-обаны,
О дагда кэз, бу дагда кэз.
Лејләк олуб јер ешинчә,
Сән бүлбүл ол, будагда кэз.

Һәр атәшә, ода јанма,
Сөзүн һагса, ону данма.
Манат олуб хырдаханма,
Јагут кими бармагда кэз.

Әскик олма хејир-шәрдә,
Күн төк көрүн сән һәр јердә,
Дујғу кими үрәкләрдә,
Нәгмә кими додагда кэз.

Сентјабр, 1963.

БИРИ СӘНСӘН, БИРИ МӘН

Бир булагын ики көзү, —
Бири сәнсән, бири мән.
Бир алманын ики үзү, —
Бири сәнсән, бири мән.

Гоша симин титрәмәси, —
Бири сәнсән, бири мән.
Бир пәрдәнин ики сәси —
Бири сәнсән, бири мән.

Ачыг сәма, көј гуршагы, —
Бири сәнсән, бири мән.
Дан улдузу, сәһәр чагы, —
Бири сәнсән, бири мән.

Бу һәјат да ики рәнкдир, —
Бири севинч, бири гәм.
Севинч кимдир, кәдәр кимдир?
О һәм сәнсән, һәм дә мән.

Бу дүнјаја биз кәләли,
Һәм гәмик, һәм дә севинч.
Сән мәнәсән, мән сәндәјәм,
Көзәлдир гәмдә севинч.

Ијул, 1962.

ЈАДЫНДАМЫ?

(Хәјјам Мирзәзәдә бәстәләмишдир).

Јадындамы өтән күнләр,
Ағач алты... булаг сәси.
Күнләр кечир... бизә галыр,
О күнләрин хатирәси.

Кәл гардашым, кечәнләри
Јада салаг дөнә-дөнә.
Өтән күнә күн чатармы
Чаласан да күнү күнә?

Јадындамы өтән күнләр,
Гәм чохалыр, өмр азалыр.
Үзүмүздә, алнымызда,
О илләрдән изләр галыр.

Сач ағарыр... гој ағарсын!
Гој вар олсун елләримиз.
Јенә ширин диләкләрдә,
Үрәкләрдә јашарыг биз.

Сентјабр, 1963.

ЈАШАМАГ ЕШГИ

(нәғмә)

Һәр күн артыр сачымда
Тәзә гыров, тәзә дән.
Јашамаг истәјирәм
Кәнчлијими тәзәдән.

Һәјат нечә көзәлдир,
Һәјат нечә шириндир!
Өмүр, мәним дејил ки,
Өмүр, диләкләриндир...

Еј ганадлы фикирләр,
Еј ганадлы хәјаллар,
Һәлә мәним сабаһа
Нечә-нечә сөзүм вар.

Үрәјимдән кечәни
Дуја биләр ким мәним?
Јашадыгча чохалыр
Јашамаг ешгим мәним!

Јанвар, 1973.

БИЗ

(нағма)

Гәлбимизи ҡытап тәк
Ачаг вараг-вараг биз.
Ишығлы дуғуларла
Гаранлығы яраг биз.

Мән сәни, сән дә мәни
Бир бахышдан дуҗаг биз.
Мән сәнә, сән дә мәнә
Даҗаг өлағ, даҗаг биз.

Арзулара нур алаг
Ғызаран дан јериндән.
Инсан диләкләриндән
Кашанәдәр гураг биз.

Февраль, 1974.

ГӘЗӘЛ

Мин ҡытап сөз јазырыг гәлби усандырмаг үчүн,
Бәс едәр бир ачы сөз, мин үрәји гырмаг үчүн.

Дил габар бағлады, бир надана дөннәм мән өзүм.
Бир кичик мәтләби бир надана гандырмаг үчүн.

Сәлтәнәтдән кечәр ахыр күшү султанлар өзү,
Бирчә дәм, бирчә нәфәс вахты јубандырмаг үчүн.

Ордулар сарсыда билеэз мәним өз мәсләкими,
Бир һәзин нағмә бәс ејләр, мәни јандырмаг үчүн.

Ешгинин көзләри кор исә, эзәлдән јох исә
Нејләјим мән? Сәни бир һагга инандырмаг үчүн?

Бәхтијарам ки, Вәтән ешгинә јандым, јанарам,
Һәмә јатмышлары гәфләтдән ојандырмаг үчүн.

1973.

ГЭЗЭЛ

Нур атэш, атэш көж, көжлөр жерэ мөһтач,
Жерләрдеки аһанкү низам көжлөрэ мөһтач.

Дүнжалары өз һөкмүнә диз төкдүрән һаким,
Бир көжләрә аһуја, көзәл дилбәрә мөһтач

Даглар учалыгдан өјүнүб гүррәләнир чох,
Јүксәклик үчүн даг дедијин — дүзләрә мөһтач.

Көжлөр нә гәдәр сонсуз олуб бошлуға варса,
Көжләрде көзәллик јенә улдузлара мөһтач.

Сачлар гара, гашлар тара, ләбләр дә бал олсун,
Һәр үздә көзәллик дедијин — көжләрә мөһтач.

Мән Бәхтијарам, сөјләјиб алданма, а шаир,
Фикрин дә, мәрамын да сәнин сөзләрә мөһтач.

Ијул. 1972.

ГЭЗЭЛ

«Кәл-кәл» дејә һичриндә камантәк мәләдим мән,
Бир өмрү сәнин ешгинә гурбан еләдим мән.

Асудә тифилдин, нә гәмин варды, нә дәрдин.
Дәрдимлә сәнин көжләрини сүрмәләдим мән.

Һиссим сәнә «кәл-кәл» деди, әглим деди «кет-кет».
Бу ганлы дејүшдән мәнә имдад аһләдим мән.

Ешгим дә гахыч олду мәним башыма һәр күн,
Бир ешгин учундан нә гәдәр тә нә једим мән.

Өз һиссини душтаг еләјән Бәхтијар олмаз,
Өз ешгимә өз көңлүмү зиндан еләдим мән.

Феврал, 1969.

Г Ө З Ә Л

Бу гэдэр салды мэни һэсрэт, амандан-амана,
Көнлүм ахырда мэним дүшдү күмандан күмана.

Нечэ алим языб өз дэрдни изһар еләди,
Ашигин дэрди фэгэт кечди замандан замана.

Дэрдү-гэмдэн гуртарыб дүшлү көнүл һичр олуна,
Еләжәк инди шикәжәтми јамандан јамана?!

Сәни көрдүкдә мән анчаг белә дил-дил өтүрәм,
Бошалаыр көјдә булудлар да доландан-долана...

Демәрәм көрмәмишәм мән сәни чохданды күлүм,
Көрүрәм сурәтини јалғыз оландан-олана...

Көнлүмүн үстә дүшән көлкәләр әл'ан силинир,
Башымын үстүна сән көлкә саландан-салана.

Нечә јол вә'дә вериб әһдә вәфа гылмады јар,
Бәхтијар! Гәлбини ахыр дүшдү таландан-талана.

Сентјабр, 1963.

Г Ө З Ә Л

Даш үрәкләрдә јаныб дашлары сындырды муғам.
Һагга дүшмән оланы һагга тапындырды муғам.

Нә күман ејләмисән ондакы тилсимләри сән.
Күрү аһыјла гурутду, салы јандырды муғам.

Су чиләр, кинли үрәкләрдә гәзәб тонгалына,
Нечә гәсдин өнүнү кәсди, дајандырды муғам.

Онун һәр кушәси бир хатирә, бир чанлы китаб,
Кечилән јоллары һәрдән бизә андырды муғам.

О — үрәк јанғысы, көз јашлары, бир чәнкә булуд,
Ојадыб јаддашы, вичданы утандырды муғам.

Дәфн един сиз мэни забил секаһын мајәсинә,
Дејирәм, бәлкә мэни бир күн ојандырды муғам.

Чох китаблар охудум, зәнн еләдим Бәхтијарам.
Мәнә чох мәтләби аһәстәчә гандырды муғам.

1974

НЭГМЭЛЭР

Нэ гэдэр көзэлдир биги бир анда
Далгадан-далгаја. атан нэгмэлэр,
Чарпышыр, дөжүшүр бэ'зэн шир кими
Бэ'зэн гузу кими јатан нэгмэлэр.

Кэзир јер үзүнү, кэзир бүсбүтүн.
Елимин шөһрөти, шаныдыр бу күн.
Јүрдүмү дүнјаја таныдыр бу күн
Эрөөн о башына чатан нэгмэлэр.

Каһ севинч, каһ да ки, гэм сарыр С
Торпагдан ајырыб голарыр биги.
Сирли бир аләмә апарыр биги
Кэдәри, севинчә гатан нэгмэлэр...

Үмиддир, дајагдыр үрөјимизә,
Кәлир һәр мөгәмда көмөјимизә.
Чәтинә дүшәндә анадыр бизә
Бизим элимиздән тутан нэгмэлэр

1965.

ЈАВАШ-ЈАВАШ

Өмрүн пайыз фәсли сыхды элими,
Јохса гочалырам мән јаваш-јаваш.
Пајызда јарпаға хал дүшән кими,
Дүшүр сачдарыма дән, јаваш-јаваш.

Ағачлар сојунур, јер хәзәлләнир.
Фикир думанланыр, көзләр зилләнир.
Күлләрини үстүнә енәнтәк енир
Мәним көзләримә чәш, јаваш-јаваш.

Сојујур һавааар, сојујур бүтүн,
Ғысалыр, нечә дө күнләр, күнбәкүн.
Јәгин јахымлашыр гүрүбу өмрүн,
Әјилир дағлардан күн, јаваш-јаваш.

Саралыр кет-кедә чөл, чәмәш, чајыр,
Көмүл һәр сааты өмүрдән сајыр.
Бир сәс гулағыма һеј пычылдајыр:
— Бәхтијар, көјлөрдән ен, јаваш-јаваш;

Октябр, 1960.

БИР ТЭРЭФДЭ

Каһ аглыма ујдум, каһ да көнлүмә,
Үрәк бир тэрәфдә, баш бир тэрәфдә,
Гәлб ики гансызын арасындадыр,
Заман бир тэрәфдә, јаш бир тэрәфдә.

Өмүр көһләними дашлыға сүрдүм,
Каһ чошуб күкрәдим, каһ көкс өтүрдүм.
Һәмишә дүнјаны мән белә көрдүм,
Иштаһ бир тэрәфдә, аш бир тэрәфдә.

Әзәлдән гајғысыз доғула инсан.
Ја да гәм чәкмәјә дағ ола инсан.
Каһ саға бојланыр, каһ сола инсан,
Баһар бир тэрәфдә, ғыш бир тэрәфдә.

Бир јаным кечәдир, бир јаным сәһәр,
Бир әлимдә шәкәр, бириндә зәһәр.
Дејирәм, нолајды бүтүн тэрәфләр,
Һамысы олајды каш бир тэрәфдә.

Феврал, 1965.

КЕЧӘЛӘР

Нечә көзәл олур, нечә шән олур
Руһумла һәмаваз олан кечәләр.
Дујғумун, арзумун чыраглары тәк
Көјләри улдузла долан кечәләр.

Гәлбим ганадланар, көзүм динчәләр,
Фикрим кенишләнәр, руһум инчәләр,
Узана биләјдү каш өмрүм гәдәр
Һәр дәми хатирдә галан кечәләр.

Бир арзу... бир сүкут, бир кечә, бир мән
Дөрдүмүз баш-баша... јох кәлиб-кедән.
Өзүмү өзүмә гајтарыр нәдән —
Гәлбими гәлбимдән алан кечәләр?

1973:

К И Т А Б Ы Н И Ч И Н Д Э К И Л Э Р

Дүшүндүрөн - поэзија	7
--------------------------------	---

У Ч У Ш

Көңүл чичеклери	17
Учуш	19
Севдим, билдим ки...	21
Мөним жолум	23
Гөлөм жолдашларыма	26
Ше'рим	28
Азэрбэјчан оғлујам	30
Шәки	33
Өн бөјүк мүнөччим	35
Нәсэнсә, өзүн ол	36
«Вәтән ешги нәр ешгидән әзәлдир...»	40
Тәјјарәләр	41
Дагда шәләлә кими	43
Сабаһыңыз хејир олсун	46

Ј О Л Ч Ә К И Р И К

Јол чәкирик	47
Инам, мөсләк	49
Әскәр, шаир	51
Сәнин тикдијин евдә	53
Зәнк сәси	55
Уста Нијази	57
Гара сачлар, ағ сачлар	60
«Өмүр бизә верилмир...»	61
Өзүдүр	62
Илк китабын	63
Өзүмдән наразыјам	65

Учалыг	67
Ше'р вә мән	69
Һабиһ секаһы	71
Ал күмөшүм сағлығына	74
Сахла, сахла ғырчаны	76
Айыг Шәмширә	78

Д У Ш У Н Ч Ә

Дүшүнчә	79
Сәһләрим, сәһләрим!	80
Кяш	83
Кедәним-кәдәним	85
Хатирәләр	86
«Бә'зән сорушурам»	88
«О деди: — Јел әсир бош үрөјүмдә...»	89
Јашдан килејлијәм	90
Фикир ганадларым	92
« — Бу нә ниятидир, бу нә наләдир»	95
«Күнүм өмрү»	96
Гафијәләр	97
Баһар вә мән	98
Дағ селијәм	99
Ата јурду	100
Дејирләр	101
Бағчамдан ахан су	103
Интизар	105
Бабамын комасы	106
Тәклик	109
Кетмәз сөз јарасы	111
Дағ чичеклери	113
Көзәллик өнүндә	115
Кимдир мөним дүшмәним	116
Көк	118
Сөндүрмә	119
Һејрәт	120
Карван кедир	123
Ғыровула күллә атанлара	126
Үмид	127
Һәјәт, сән нә ширинсән!..	129
Бир суала чаваб	132

АНА ВЭ БАЛАЛАР.

Кэлэн эсрлэ көрүш	133
Көйнөрти	135
Яхылмајасан	139
Көрлө мөфөси	141
Бсшик	143
Догум еси	146
Анам тээдэн бөјүүр	147
Анам һаггында ше'рләр	148
Ата вэ огул	151
Ана вэ балалар	153
Ана һөдијјәси	154
Мәним ад күнләрим	155
Јенә бир арзу галды	157
Екранда көрүш	169
Вағзалы	161

ДУНЈАНЫН СЭРҺЭДДИ

Миз архасында	163
Сэрһэд ағачлары	166
Тәрки-силаһ	168
Дан јери	170
Көлкәләр	174
Шаирләри өлдүрүрләр	176
Дунјанын сэрһеди	179

ИНСАНАЗАМАН

Саат	180
Баш	181
Әкс-сәда	184
Мүсафир	185
Нәсә чатмыр	187
Јашылларым	191
Еһтијат	197
Гәрибадир	199
Бизә елә кәлир ки	200
Горху	202
Гарағач	203

Өзүмүздән өјрәнәк	205
• Бир үрәкдә дәрә фәсиа	208
Сөкүн чәпәрләри	209
Бәкә доја үрәкләр	210
Көј-јер	212
Ики саат	213
Галилел	215
Тәјјарәдән јерә баханда	218
Имсан	220
Сүр'әт	221
Көрә билмирәм	222
«Заман кечир...»	224
Инад	225
Вуруш	226
Некролог	228
Аһтенна	229
Елә бөјүдүк ки	232
Карусел	234
Мешә јолу	236
Тәләсирәм мән	237
Дүшүнәндә биз	240

ПАҲЫЗ ЈАРПАГЛАРЫ

Кәлир	241
Јарпаг	243
Сәм атдын јерә	246
Ана тәбиәт	247
Өтән ачы хатирәләр	248
Нөгтәләр	249
Көзәллик бәхшишдир	251
Ше'римини аһәнки	252
Сәкиләр	253
Килид	256
Демә, көксүмдә имиш	257
Үшүјүрсән	258
Чејран	259
Верәрдим	260
Көзүн дили	261
Ешгим	262
Һансымыз јохуг?	263
Бир салама дәјмәди	264

Мәктүблар	266
«Мечә одсам билмирәм!..»	269
Төзәдән	269
Өзүндәи аҗрыла билмирәчәксән	271
Нәсән сәи	273
«Ахы узагдаҗам сәнә сөзүм бар...»	275
«Фикирлисәм?...»	276
Һеҗяф	277
Унутмаг истәрәм!..	278
Јох, дүшмүрәм, галхырам	279
«Евилизиҗи кандарында...»	281
Сән кетдин	282
Олурмуш	283
Көр печә күчлүсән	284
Унутам кәрәк	287
Күчәдә итирдим	289
«Дедин: «Јорду мәни бу үнүтүләр»	291
Алчар	292
Аҗрылар	293
«Нә мәни аҗрадын...»	295
Биз үенә дә сөзә кәлдик	297
Јарпаглар төкүлүр	299
Илтимас	301
«Де печә аҗрылаг биз күлә-күлә»	304
Бәм-зил	305
Мән севирам	307
Нағыл кечәм	308

С Ә Ј А Ы Ә Т

Фәриад	311
Еһрамларын өнүндә	314
Өзүнә јалварсана	315
Тәсбих	316
Ачлардан тохлара	318
Баба кур-кур	319
Ачыг шәһәр	321
Кәмиләрин дили	323
Микеланчелонун «кәдәри» өнүндә	325
Бакы вахты илә	326

У Ш А Г Д У Н Ј А С Ы

Јазы таҗтасы	328
Хизәк	329
Аҗ сачлар	332
Илк чыгыр	334
Гызыл медал	335
Илк дәрәс	336
Мәктәб јоллары	339
Гарангуш вә сәрчә	341
Хала	345
Гар јагыр	349
«Ушагкән дүшүнәрдим...»	350
Нечә ишләјир	351
Күнәш вә мән	352
Тахыл ичиндә чичәк	353
Синиф-Һәҗат	354
Көрпә күлүшү	357
Чанта	358

Н Ә Г М Ә

Кечә булаг башында	359
Јашадыҗа	361
Еир күл илә јаз ачылмаз	362
Дагларын	363
Додагда кәз	364
Бири сәнсэн, бири мән	365
Јадындамы?	366
Јашамаг ешти	367
Биз	368
«Мин китаб сөз јазырыҗа»	369
«Нур атәшә, атәш кәјә...»	370
«Кәл-кәл» дејә һичриндә	371
«Бу гәдәр салды мәни...»	372
«Дәш үрәкләрдә јаниб...»	373
Нәғмәләр	374
Јаваһ-јаваһ	375
Бир тәрәфдә	376
Кечәләр	377

Вагабзаде Бахтияр Махмуд оглы

ИЗБРАННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ

в двух томах

том 1

(на азербайджанском языке)

Редактору *Мирза Мүштаг*, Рассамы *А. Гадиров*, Бедни редактору
Н. Насиров, Техники редактору *С. Багырова*, Корректорлары
Б. Тарлалды, *А. Байрамов*.

Язылмаға верилмиш 12/V-1974-чү ил. Чапа имзаланмыш 2/VII-1974-чү
ил. ФГ 02111. Кағыз форматы 70×90^{1/32}. Кағыз № 2. Физикти чап вә-
рәги 12. Шәрти чап вәрәги 14. Учот нәшр. вәрәги 10,5. Сифарис
№ 495. Тиражы 40000. Гиҗмәти 1 ман. 15 гәп.

Азәрбајҗан ССР Назирләр Советинин Дөвләт Нәшријат, Полигра-
фија вә Китаб Тичарәти Ишләри Комитәси.

Азәрбајҗан Дөвләт Нәшријаты, Бақы, һүсү һачијев күчәси, № 4.

26 Бақы комиссары адына мөтбәә Әли Байрамов күчәси, № 3.

1 ман. 15 гал.

Аз- 14034